

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านกับการสืบสานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย (บ้านควาย – สุพรรณบุรี)

ศรีสุดา พรหมทอง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท สาขาวิชาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศิลปศาสตรศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ.2550

**Local Way of Living, Culture And Inheritance for Eco- Tourism Promotion of
Thai Buffalo Village (Ban Kwai - Supanburi)**

SRISUDA PROMTHONG

**A Thesis Submitted in partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts (Communication)**

**Department of Business Communication
Graduate School, Dhurakij Pundit University**

2007

หัวข้อวิทยานิพนธ์	วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านกับการสืบสานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย (บ้านควาย-สุพรรณบุรี)
ชื่อผู้เขียน	ศรีสุดา พรหมทอง
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผศ.ดร. อัสวิน เนตรโพธิ์แก้ว
สาขาวิชา	นิเทศศาสตร์ธุรกิจ
ปีการศึกษา	2549

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร และผู้ก่อตั้งหมู่บ้านมีเป้าหมายหรืออุดมการณ์ในการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การใช้สื่อพื้นบ้านในฐานะทุนวัฒนธรรมว่าสามารถสะท้อนอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยภาคกลางและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้ก่อตั้งหมู่บ้านหรือไม่ และเพื่อศึกษานักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยถึงความประทับใจ และเข้าใจในอุดมการณ์ ในอันที่จะสอดคล้องกับผู้ก่อตั้งหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย โดยใช้วิธีการสำรวจเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 32 คน อันประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มชาวบ้านภายใน-ภายนอกหมู่บ้าน และกลุ่มนักท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า

1. หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยกำเนิดขึ้นมาเมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ.2545 โดย นายประภัทร โปธสุรน อติต ศ.ส. พรรคชาติไทย เป็นผู้ก่อตั้งโครงการ วัตถุประสงค์ในการก่อตั้งหมู่บ้านเพื่อ (1) เพื่อเป็นสถานที่ในการธำรงค่อนอนุรักษ์ควายไทยไว้มิให้สูญพันธุ์ และ ส่งเสริมให้มีการเลี้ยงดูอย่างมีคุณค่า (2) เพื่อให้คนไทยและชาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ศึกษาสภาพวิถีชีวิตบรรพบุรุษไทยพื้นบ้านภาคกลางในสมัยก่อน (3) เพื่อรณรงค์ให้คนไทยละเว้นจากการบริโภคเนื้อควาย โดยเมื่อบรรลุทั้ง 3 วัตถุประสงค์แล้วจึงเกิดเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ขึ้นมา เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

2. การใช้สื่อพื้นบ้านของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยในฐานะทุนวัฒนธรรม สามารถสะท้อนอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยภาคกลาง ประกอบไปด้วย 5 ประเภท ที่สำคัญ คือ (1) ศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยภาคกลาง เช่น การแสดงเพลงอีแซว (2) สถาปัตยกรรมไทยภาคกลาง เช่น บ้านทรงไทยภาคกลาง เครื่องมือและอุปกรณ์การดำเนินวิถีชีวิตชาวนาไทย (3) ประเพณีและวัฒนธรรมไทยภาคกลาง เช่น การจำลองประเพณีการแต่งงาน (4) วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยพื้นบ้านภาคกลาง (5) อาหารไทยภาคกลาง ประกอบไปด้วยขนมไทย เช่น ฝอยทอง ทองหยิบ ทองหยอด

3. นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย มีความเข้าใจในอุดมการณ์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน ดังนี้ (1) ความเข้าใจต่อโครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ที่เป็นโครงการจัดขึ้นเพื่อธำรงค่อนุรักษ์ควายไทยไว้มิให้สูญพันธุ์ และธำรงคัมให้บริโภคเนื้อควาย (2) ความเข้าใจต่อการแสดงการจำลองวิถีชีวิตและประเพณีวัฒนธรรมไทยพื้นบ้านภาคกลาง เช่น การจำลองพิธีการแต่งงาน และวิถีชีวิตชาวนาไทยดั้งเดิม เพื่อสืบสานไว้ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ศึกษา (3) ความเข้าใจต่อการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงของท้องถิ่น เช่น การแสดงเพลงอีแซว ที่นับวันจะหาชมได้ยาก (4) ความเข้าใจในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ที่มุ่งหวังให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การก่อตั้งหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย มีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ควายไทยไว้ให้สูญพันธุ์และธำรงคัมให้ละเว้นจากการบริโภคเนื้อควาย จัดให้มีการจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ศึกษา โดยอาศัยสื่อพื้นบ้านในการสะท้อนอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยภาคกลาง จนเกิดเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

Thesis Title	Local Way of Living, Culture And Inheritance for Eco-Tourism Promotion of Thai Buffalo Village (Ban Kwai - Supanburi)
Author	Srisuda Promthong
Thesis Advisor	Asst.Prof. Dr. Asawin Nedpogaeo
Department	Business Communication
Academic Year	2006

ABSTRACT

This qualitative research is aimed at investigating how Thai Buffalo Village was founded and what the village founder's goals and idealism for inheritance of local way of living and culture are in order to promote ecotourism, how the use of local media as cultural investment can reflect the identity of the local culture in the central part of Thailand and whether it corresponds with the founder's objectives. Furthermore, the research also focused on studying visitors to the village about their impression and understanding of the village founder's idealism. Documentary research, in-depth interview and participatory observation were used for data collection. The target group studied consisted of community leaders, residents living inside and outside the village including tourists totaling 32 persons.

The findings were as follows

1. Thai Buffalo Village was founded on March 16, 2002 by Mr. Prapan Pothisuthon, the former MP of Chart Thai Party. His objectives in establishing the village were to (1) conserve Thai buffalos from extinction and properly nurture them (2) provide Thai people and future generations with the knowledge of local way of living Thai ancestors in the central part of Thailand led in ancient time and (3) campaign against beef consumption. If these three goals are achieved, the model of eco-tourism to attract visitors to Thai Buffalo Village can be developed.

2. Local media used by Thai Buffalo Village as cultural investment can reflect the identity of local culture of the central part of Thailand. Five major types of media include (1) the central Thai performing arts such famous local singing called “Pleng Esaew” (2) the central Thai architecture such central Thai-style houses, tools and equipment for Thai farmer’s way of living (3) central Thai customs, traditions and culture such simulated Thai wedding ceremony (4) local Thai way of living in the central part of Thailand and (5) Thai traditional cuisine such as sweets made from eggs and sugar called “Foi - Thong”, “Thong - Yip” and “Thong - Yod”.

3. Visitors to Thai Buffalo Village had good understanding of the village founder’s goals and idealism as follows: (1) Thai Buffalo Village is the place established to conserve Thai buffalos from extinction and to campaign against beef consumption (2) understanding and knowledge about the central Thai way of living and culture such as Thai traditional wedding ceremony and Thai farmer’s way of living inherited for tourists so that they can better learn about Thai culture (3) insight into the conservation of local performing arts such “Pleng Esaew”, the central Thai local singing which is rare to be seen nowadays and (4) understanding of the village founder’s expectation for Thai Buffalo Village to be a dominant attraction of eco-tourism.

To sum up, Thai Buffalo Village was established on the purpose of conserving Thai buffalos from extinction, campaigning against beef consumption as well as providing simulated the central Thai way of living and culture for future generations to study by using various types of local media which reflect the central Thai local culture and all of these lead to the development of a model of eco-tourism of Thai Buffalo Village.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านกับการสืบสานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย (บ้านควาย-สุพรรณบุรี)” สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลหลายท่านที่ได้ให้ความสนับสนุนชี้แนะ ผู้วิจัยขอกราบขอบคุณ ผศ.ดร.อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้สละเวลาอันมีค่าจากภารกิจ ในการให้คำแนะนำ ช้อคิดเห็น ช่วยเหลือตรวจทานข้อบกพร่องต่าง ๆ ให้ผู้วิจัยทำวิทยานิพนธ์นี้จนสำเร็จ

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์อรุณ งามดี ประธานกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ สุกัญญา สุกบรรทัด และ ดร.อัญชลี จุฬาพิมพ์พันธ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งกรุณาให้คำแนะนำ และคำปรึกษาทางวิชาการ ตลอดจนช้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับรายละเอียดเนื้อหาต่าง ๆ เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณ คุณประภัตร โปธสุชน ผู้ก่อตั้งหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ที่ได้กรุณาเอื้อเฟื้อสถานที่ ให้ผู้วิจัยได้เข้าไปทำการศึกษาวิจัย ขอขอบพระคุณ คุณจำลอง เลื่อน้อย คุณลุงบุญส่ง เกศสุริยงค์ คุณป้าสำราญ คล้ายหิรัญ และชาวบ้านในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ที่ได้กรุณาให้ข้อมูลและช่วยตอบคำถามสัมภาษณ์ในการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี จนทำให้งานวิจัยเล่มนี้เสร็จสมบูรณ์

ขอขอบคุณ เพื่อน ๆ ทุกคนในคณะนิเทศศาสตร์ ที่คอยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ให้กำลังใจด้วยดีเสมอมา และที่สำคัญที่สุด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ที่คอยให้กำลังใจและสนับสนุนในเรื่องต่าง ๆ จวบจนวาระสุดท้าย ตลอดจนบุคคลสำคัญอีกหลายท่านที่ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา

สุดท้ายหากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้ก่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าต่อผู้ที่สนใจ ผู้วิจัยขออุทิศความดีทั้งหมดนี้ แด่บุพการี ครู อาจารย์ ผู้มีพระคุณต่อวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ทุกท่าน ส่วนข้อผิดพลาดและข้อบกพร่องใด ๆ ที่เกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

ศรีสุดา พรหมทอง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ฅ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 ปัญหาคำวิจัย.....	10
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	10
1.4 ขอบเขตในการวิจัย.....	10
1.5 นิยามศัพท์.....	11
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	13
2. แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	14
2.1 แนวคิดเรื่องทุนวัฒนธรรม.....	14
2.2 แนวคิดเรื่องสื่อพื้นบ้าน.....	23
2.3 แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์.....	34
2.4 แนวคิดเรื่องการตลาดเพื่อการท่องเที่ยว.....	43
2.5 แนวคิดเรื่องชุมชนที่ยั่งยืน.....	47
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	50
3. ระเบียบวิธีวิจัย.....	52
3.1 วิธีการวิจัย.....	54
3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	58
3.3 ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล.....	61
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล.....	61
3.5 วิธีการเข้าถึงข้อมูล.....	61
3.6 ความเชื่อถือได้ของข้อมูล.....	62

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	63
3.8 การนำเสนอข้อมูล.....	64
4. ผลการดำเนินการวิจัย.....	65
ตอนที่ 1 อุดมการณ์กับการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านของหมู่บ้าน อนุรักษ์ ควายไทย.....	66
ตอนที่ 2 สื่อบ้านในฐานะทุนวัฒนธรรมของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย.....	77
ตอนที่ 3 การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับสื่อบ้านและการเกิด เศรษฐกิจ ชุมชน.....	119
5. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	130
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	130
5.2 อภิปรายผล.....	138
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	149
5.4 แนวทางการศึกษาวิจัยในอนาคต.....	151
5.5 สรุป.....	151
บรรณานุกรม.....	152
ภาคผนวก.....	157
ภาคผนวก ก. แผนที่ตั้งหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย.....	158
ภาคผนวก ข. แผนที่ภายในบริเวณหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย.....	169
ภาคผนวก ค. ตัวอย่างข้อมูลการท่องเที่ยวของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย จากสื่อประชาสัมพันธ์แผ่นพับ.....	160
ภาคผนวก ง . ภาพแสดงลักษณะทางกายภาพและการท่องเที่ยวภายใน ในบริเวณหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย.....	161
ประวัติผู้เขียน.....	170

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 แสดงกรอบระเบียบวิธีวิจัย.....	52
5.1 แสดงภาพรวมการก่อตั้งหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย.....	137

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 แสดงการเปรียบเทียบคำศัพท์ที่มีความหมายเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้าน ของกาญจนา แก้วเทพ.....	24
2.2 แสดงลำดับขั้นของสื่อตามแนวคิดของสมควร กวียะ.....	26
2.3 แสดงการแบ่งประเภทของสื่อพื้นบ้านของกาญจนา แก้วเทพ.....	27
4.1 ภาพอนุสาวรีย์ควาย.....	70
4.2 ภาพหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย.....	70
4.3 ภาพควายที่อยู่ในความอุปการะของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย.....	71
4.4 ภาพเกวียนและขี้ข้าวภายในหมู่บ้าน.....	72
4.5 ภาพเรือนทรงไทยภาคกลาง.....	73
4.6 ภาพสัมภรณ์คุณบุญส่ง เกศสุริยงค์.....	73
4.7 ภาพคุณคมกริชคุณแลควายขี่ป่านกับมกล.....	74
4.8 ภาพคุณสุรพลกำลังอาบน้ำให้ควายขี่รุ่ง.....	75
4.9 ภาพสัมภรณ์คุณสำราญ คล้ายหิรัญ.....	76
4.10 ภาพคุณธวัชชัย พุ่มพุก นักพากย์การแสดงควาย.....	77
4.11 ภาพแสดงวิถีชีวิตชาวนาไทยสมัยก่อน.....	79
4.12 ภาพแสดงวิถีชีวิตชาวนาไทยสมัยก่อน.....	79
4.13 แสดงวิถีชีวิตชาวนาไทยสมัยก่อน.....	80
4.14 แสดงวิถีชีวิตชาวนาไทยสมัยก่อน.....	81
4.15 ภาพการแสดงเพลงอีแซวของนักเรียน โรงเรียนวัดบ้านกร่าง.....	82
4.16 ภาพควายสี่เผือก.....	84
4.17 ภาพพญาควาย.....	85
4.18 ภาพควายแคะ.....	86
4.19 ภาพการแสดงความสามารถของควายของควายโดยการสวัสดี.....	88
4.20 ภาพควายแสดงการยกขาซ้าย.....	88
4.21 ภาพควายขี่รุ่งแสดงอาการยกขา.....	89
4.22 ภาพควายแสดงการนอนตาย.....	89
4.23 ภาพการแสดงควายยิ้มโดยควายเผือกขี่ป่าน.....	90

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.24 ภาพควายชื้อปานกำลังยืม.....	90
4.25 ภาพแสดงควายเดินขึ้นที่สูงชัน.....	91
4.26 ภาพการแสดงควายเดินข้ามพื้เลี้ยง.....	91
4.27 ภาพแสดงการลากฟาง.....	92
4.28 ภาพการทำน้ำตาลปึก จากเตาดินเผา.....	94
4.29 ภาพแสดงเรือนชานา.....	95
4.30 ภาพเรือนศรีประจันต์.....	96
4.31 ภาพเรือนเครื่องสับใหญ่.....	97
4.32 ภาพแสดงอุปกรณ์สื้อพื้นบ้าน.....	98
4.33 ภาพการแต่งกายพื้นบ้าน.....	100
4.34 ภาพการแสดงพิธีแต่งงาน.....	101
4.35 ภาพคุณสำเนียง จงสมจิตร สาริตการทำขนมและจำหน่าย.....	104
4.36 ภาพคุณอุดม ภักดีผล สาริตการทำขนมครกและจำหน่าย.....	104
4.37 ภาพนั่งท่องเที่ยวนั่งควายเทียมเกวียน.....	106
4.38 ภาพเจ้าบ่าว-เจ้าสาวในการจำลองพิธีแต่งงาน.....	108
4.39 ภาพคุณกมลฉัตร สุขสะอาด วิทยากรบรรยายพิธีแต่งงาน.....	109
4.40 ภาพวิทยากรบรรยายความหมายของสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีแต่งงาน.....	110
4.41 ภาพขบวนแห่ขันหมาก.....	110
4.42 ภาพขนมลูกเพ็ชร ลูกพลอยใช้ประกอบพิธีแต่งงาน.....	111
4.43 ภาพขันหมากเอก-ขันหมากรอง.....	111
4.44 ภาพพิพิธภัณฑ์ประมง.....	116
4.45 ภาพสวนสมุนไพร.....	117
4.46 ภาพสวนสัตว์.....	117
4.47 ภาพสวนนกต่าง ๆ	118
4.48 ภาพสวนหินน้ำตกและพญานาค	122
4.49 ภาพคุณบุญเรือน เปรมทองสุข แม่ค้าที่เข้ามาเช่าที่จำหน่ายสินค้า.....	125

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว แผ่นดินของเราดีแสนอุดมสมบูรณ์ บ้านเมืองราบคาบด้วยอนุภาพ พ่อขุน-รามคำแหง คำจุนให้ชาติไทยไพศาล สร้างทำนาทำไร่ ทั่วแคว้นแดนไทย เราไถเราหว่าน หมากม่วงหมากขาม หมากพร้าวหมากกลาง พืชผลต่างๆล้วนงามตระการ สร้างบ้านแปลงเมือง ให้เกียรติไทยลือเลื่องไปทั่วทุกถิ่นฐาน จูงว้าวไปค้าขี้น้ำไปขาย ปวงราษฎร์ทั้งหลาย ได้อยู่เป็นสุขสำราญ”

เสียงบทเพลงในสมัยเด็กยังคงดังกึกก้องอยู่ในความทรงจำ ด้วยผลงานการประพันธ์คำร้องของ พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ ที่แสดงถึงความเป็นไทย ประเทศแห่งความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอยู่อาศัยที่สำคญมาอย่างช้านาน บรรพบุรุษรุ่นปู่ย่า ตายายของเราได้สำนึกในความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติโดยสะท้อนให้เห็นเป็นองค์รวมว่า “ทรัพย์ในดิน สินในน้ำ” จะหันไปทางไหนก็มีแต่ของกินของใช้จนมีคำพูดเป็นนัยว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” มีดินและน้ำที่อุดมสมบูรณ์เพื่อการเพาะปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารและการมีวิถีชีวิตที่อยู่ดีกินดีมีความสุขตามสภาพแวดล้อมที่ดีและมีคุณภาพ ก่อให้เกิดศิลปวัฒนธรรมและวัฒนธรรมพื้นบ้านในรูปแบบของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย ดังนั้นการเรียนรู้ของดีในท้องถิ่นที่มีคุณค่าเหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็น ก่อนที่ ทรัพย์ในดินสินในน้ำเหล่านี้จะสูญหายไปท่ามกลางกระแสธารของการพัฒนาประเทศตามแบบเศรษฐกิจและสังคมทุนนิยมยุคใหม่

ในสังคมมนุษย์ทุกวันนี้เรามีอาจปฏิเสธได้เลยว่าความสงบในการดำเนินชีวิตเป็นผลพวงที่เกิดขึ้นจากการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมนั่นเอง ความสำคัญของวัฒนธรรมไม่เพียงแต่ทำให้เราทราบว่าเราแตกต่างจากสังคมอื่นอย่างไรเท่านั้น หากแต่วัฒนธรรมได้สร้างไว้ในหลายหน้าที่เพื่อให้สังคมได้ดำเนินไปอย่างราบเรียบทำให้ผู้คนในสังคมมีชีวิตที่เป็นสุข เริ่มตั้งแต่การวางแนวทางในการปฏิบัติ การกำหนดพฤติกรรม ค่านิยม การดำเนินวิถีชีวิต รวมถึงแนวทางในการถ่ายทอดวัฒนธรรมนั้น โดยแสดงผลออกมาในลักษณะต่างๆ ทั้งทางวัฒนธรรมวัตถุ อาทิ อาหาร เครื่องแต่งกายต่างๆ บ้านเรือนที่พักอาศัย เป็นต้น หรือจะเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุอัน

ประกอบด้วยขนบธรรมเนียมประเพณี ความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม รวมถึงงานศิลปะต่างๆ กฎเกณฑ์ และกฎหมาย ดังนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสังคมที่ดำเนินไปด้วยความสงบเรียบร้อยและมีระเบียบแบบแผนนั้น

การดำเนินวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมพื้นบ้านของแต่ละสังคมเป็นเรื่องธรรมชาติของสังคมนั้นอันเนื่องมาจากการสร้างและสั่งสมวัฒนธรรมในสภาพแวดล้อมของสังคมที่แตกต่างกัน ดังเช่นที่พระเทพเวที (ประยูร ญัตโต) กล่าวไว้ในปาฐกถาพิเศษเนื่องในงานฉลอง 100 ปี พระยาอนุমানราชชน เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2531 ว่าวัฒนธรรมคือผลรวมของการสั่งสมสร้างสรรค์ภูมิธรรมภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้นๆ หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า วัฒนธรรมคือประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถที่สังคมนั้นมีอยู่ หรือเนื้อตัวทั้งหมดของสังคมนั้นเอง ด้วยเหตุนี้ อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมใดก็ตามย่อมเหมาะสมกับสังคมนั้น อันเนื่องมาจากการสร้างสะสม และปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของบรรพชนในชุมชนนั้นๆ

ดังที่ พระยาอนุমানราชชน นักปราชญ์สำคัญของชาติ บุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมระดับโลก ประจำปีพุทธศักราช 2531 ขององค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ได้ให้บทนิยามคำว่า “วัฒนธรรม” ไว้ว่า

วัฒนธรรม คือมรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม เป็นผลผลิตของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบทอดเป็นประเพณีกันมา” และเนื่องจากวัฒนธรรมพื้นบ้านในรูปแบบของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดต่อกันมานับเป็นร้อยๆ ปีนี้ คือ จุดแข็งของประเทศไทย

จุดแข็งของประเทศไทยเป็นองค์ความรู้ที่เราได้สั่งสมเอง ต่างจากเทคโนโลยีที่ใช้กันในปัจจุบันซึ่งล้วนแล้วแต่นำเข้าจากต่างประเทศเกือบทั้งสิ้น การทอดทิ้งวัฒนธรรมและวิถีชีวิตภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมายาวนาน จะทำให้วัฒนธรรมประเทศชาติขาดรากเหง้า สูญเสียความเป็นอัตลักษณ์ความเปลี่ยนแปลงของสังคม และวิวัฒนาการของโลกได้ชักนำเทคโนโลยีที่ก้าวหน้ามาสู่สังคมไทย ก่อให้เกิดผลกระทบต่อมวลมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติ ในน้ำที่เคยมีปลา ได้ลดจำนวนลงจากฝีมือของมนุษย์ การจับสัตว์น้ำที่ผิดวิธีทำให้วงจรชีวิตเริ่มสูญเสียไป ในนามีข้าวทุ่งข้าว ที่เคยออกรวงสีทองสวยงามชูช่อเล่นลม ขณะนี้ได้ลดจำนวนลง เนื่องจากพื้นที่เกษตรกรรมถูกนำไป ใช้เพื่อความเจริญด้านอื่น อาทิ หมู่บ้านจัดสรร ถนน โรงงานอุตสาหกรรม ฯลฯ ยิ่งไปกว่า

นั้น ผลจากความเจริญทางวัตถุ และการนำเข้าของสารเคมี เป็นต้นต่อของความสูญเสียชีวิตที่เกิดขึ้นอย่างไม่รู้ตัว ยิ่งไปกว่านั้น สัตว์มีค่าที่เกือบถูกลืม และเคยมีบุญคุณมหาศาล มีความสำคัญต่อปากท้องของคนไทยมาเนิ่นนานอย่างกระบือ หรือที่ในภาษาชาวบ้านเรียกกันว่า “ควาย” มีความสัมพันธ์กับมนุษย์มานานไม่ว่าจะสมัยประวัติศาสตร์ไทย สงครามของพี่น้องชาวบางระจันที่นายทองเหม็นขี่กระบือ (ควาย) เข้าต่อสู้กับพม่า เพื่อป้องกันเอกราชของประเทศไทยจนกระทั่งตัวตาย เมื่อปีพ.ศ. 2308 นอกเหนือจากเราจะใช้กระบือเป็นพาหนะในการรบแล้ว ก็ยังถูกนำมาใช้กับการเกษตรกรรมอีกด้วย ได้แก่ การไถนา ปลุกข้าว แต่ด้วยความเจริญทางเทคโนโลยี ควายเหล็ก (รถไถ) จึงเข้ามาแทนที่ควายในสังคมเกษตรไทยทำให้ควายที่เคยทำประโยชน์มาเป็นเวลายาวนานนั้นถูกแปรเปลี่ยนจากสัตว์ที่ใช้แรงงานในทุ่งนา และอยู่คู่เกษตรกรมานานมาเป็นสัตว์ที่ใช้ทำอาหารเพียงอย่างเดียว ทำให้คุณค่าของควายที่สำคัญและยิ่งใหญ่มาตั้งแต่อดีตกาลนั้นได้สูญหายไปอย่างน่าเสียดาย และถูกปล่อยทิ้งไว้ในท้องทุ่งอย่างไร้ความหมาย

ดังนั้น การเรียนรู้วิถีชีวิตท้องถิ่นผ่านผู้เฒ่าผู้แก่ที่ได้กำความลับธรรมชาติ และวัฒนธรรมพื้นบ้านต่างๆ ไว้ในห้วงสมองที่เปรียบเสมือน “ห้องสมุดเคลื่อนที่” จึงต้องรีบดำเนินการอย่างรีบด่วน ก่อนที่ท่านเหล่านั้นจะไม่สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญานั้นได้

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism)

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญประการหนึ่งที่จะถูกนำมาใช้ในการเรียนรู้วิถีชีวิตและสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบ โดยไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่น เพื่อชุมชน ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณและสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชนอีกด้วย ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้รับการผลักดันและส่งเสริมให้เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน และยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือ หรือมาตรการหนึ่งในการส่งเสริมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งมีแนวโน้มว่าจะลดน้อยหรือเสื่อมโทรมลง อันเป็นผลมาจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นแนวคิดที่มีสาเหตุจากการบรรจบของแนวโน้มในด้านการอนุรักษ์และ

แนวโน้มแห่งการเปลี่ยนแปลงด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว กล่าวคือ ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายได้พยายามผสมผสานเรื่องของการอนุรักษ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยการใช้ประโยชน์พื้นที่อนุรักษ์ให้เป็นแหล่งพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ควบคู่ไปกับการสงวนรักษาระบบนิเวศตามธรรมชาติ โดยส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ ด้วยความเชื่อว่าการท่องเที่ยวดังกล่าวนี้ จะเป็นทางเลือกหนึ่งที่เปิดโอกาสให้มีการจ้างงานและสร้างรายได้จำนวนมากทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ซึ่งจะเป็นแรงจูงใจให้แก่อำนาจในชนบทให้ตระหนักถึงความสำคัญและช่วยสนับสนุนการสงวนรักษาพื้นที่อนุรักษ์และทรัพยากรธรรมชาติ สำหรับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนั้น พบว่าในช่วง 7-8 ปีที่ผ่านมา มนุษย์มีความต้องการการท่องเที่ยวในรูปแบบผจญภัยมากขึ้น รวมทั้งการได้เข้าไปมีส่วนร่วมและสัมผัสธรรมชาติอย่างแท้จริง นอกจากนี้นักท่องเที่ยวธรรมชาติมีความต้องการที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับสถานที่ที่ได้ไปเยือน ทั้งในด้านระบบนิเวศ ชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ที่ได้พบเห็น รวมถึงประเด็นปัญหาด้านการอนุรักษ์ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้มีสาเหตุสำคัญจากการตื่นตัวและให้ความสนใจในเรื่องคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัญหาในประเทศต่างๆทั่วโลก โดยนโยบายในการท่องเที่ยว คือ

1. เป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ไว้ รวมถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นๆ
2. มุ่งเน้นที่คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ
3. เน้นให้ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว
4. ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสเรียนรู้ หรือมีประสบการณ์โดยตรงกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ นอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม
5. เป็นการท่องเที่ยวที่คืนประโยชน์สู่ธรรมชาติและชุมชนท้องถิ่น ทั้งทางตรงและทางอ้อม
6. เป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีความแตกต่างอย่างชัดเจนจากการท่องเที่ยวทั่วๆ ไป กล่าวคือ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มุ่งเน้นในด้านการท่องเที่ยวควบคู่กับการดูแลรักษาและคงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว การเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีคุณค่าให้แก่ นักท่องเที่ยว การพัฒนาจิตสำนึกและความเข้าใจของนักท่องเที่ยวในการทำคุณประโยชน์ให้แก่

สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ และการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนที่แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่น่าสนใจของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่ปรากฏในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการศึกษาเรียนรู้และสร้างความพึงพอใจเกี่ยวกับความหลากหลายและวิถีนาการทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนเหล่านั้นด้วย

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีองค์ประกอบสำคัญที่ควรพิจารณาอยู่ 3 ประการ คือ การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของชุมชนการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและระบบนิเวศ หากปัจจัยข้างต้นได้รับผลกระทบกระเทือนจากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบใดก็ตาม โอกาสที่จะเกิดความเสื่อมโทรมหรือถูกทำลายจนด้อยคุณค่าไปก็มีอยู่สูง ดังนั้นการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งการสร้างจิตสำนึกในการปกป้องรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งจำเป็น รวมถึงการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ให้กับราษฎรท้องถิ่น มัคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวนั้นด้วย วิธีการสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์สำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปได้แก่ การจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ เช่น การจัดตั้งศูนย์สื่อความหมายธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว การจัดเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษาเรียนรู้ การจัดนิทรรศการ/แผ่นป้ายบรรยายตามจุดท่องเที่ยวต่างๆ การจัดทำเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ รวมถึงการฝึกอบรมมััคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสิ่งต่างๆที่นักท่องเที่ยวพบเห็น ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในลักษณะต่างๆ ทั้งสภาพภูมิทัศน์ตามธรรมชาติ ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่ยากลำบากต่อการเดินทางและทำทนาย นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะต้องการการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติในแง่มุมต่างๆ ทั้งในระดับกว้างและในระดับลึกซึ้ง ซึ่งเป็นเสมือนการเพิ่มพูนประสบการณ์และได้รับความพึงพอใจในการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาว และขณะเดียวกันการท่องเที่ยวมีผลต่อการคงอยู่ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม และทำให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

และลดการพึ่งพิงพยากรณ์ธรรมชาติลง ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการหนึ่งในการส่งเสริมการอนุรักษ์ ซึ่งมีความสำคัญต่อสังคมส่วนรวมระดับประเทศ

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นกิจกรรมที่เอื้อให้เกิดประสบการณ์เรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นแนวคิดที่จะทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวช่วยส่งเสริมการศึกษาธรรมชาติและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะช่วยสร้างรายได้ และยังเป็นการสร้างงานให้กับประชาชนในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มรายได้ เมื่อประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ก็จะช่วยลดความจำเป็นในการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อดำรงชีพ ด้วยเหตุผลดังกล่าวการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถดำเนินควบคู่กันไปได้ หรืออาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากความสำคัญดังกล่าว ด้วยตระหนัก รักรักษ์และเห็นคุณค่า จึงเป็นที่มาของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย บ้านควาย-สุพรรณบุรีแห่งนี้สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการสร้างความสมดุลของการอนุรักษ์และการพัฒนาที่จะก่อให้เกิดพัฒนาการ การก่อตัวที่เป็นรูปแบบ และมีประสิทธิผลอย่างยิ่งในการรังสรรค์ สร้างวิถีชีวิต ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และสืบสานตำนานความเป็นไทยภาคกลางในอดีต เพื่อคงไว้ให้ลูกหลานไทยได้ทำการศึกษา และระลึกถึงวิถีชีวิตของบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดมาเป็นมรดกไทย และมุ่งอนุรักษ์ให้ดำรงสืบทอดต่อเนื่องไป กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมและการเกษตรที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของประเทศไทย

หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย (บ้านควาย-สุพรรณบุรี)

หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2545 ตั้งอยู่ที่ ตำบลวังน้ำซับ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี อยู่ริมทางหลวงหมายเลข 340 (สุพรรณบุรี-ศรีประจันต์) กิโลเมตรที่ 115-116 อาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับอำเภอสามชูก ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอดอนเจดีย์ ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอโพธิ์ทอง และทิศใต้ติดต่อกับอำเภอเมือง หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยเป็นสถานที่จำลองเพื่อรวบรวมวิถีชีวิตแบบพื้นบ้านภาคกลาง บนพื้นที่ 115 ไร่ โดยแบ่งออกเป็นส่วนต่างๆ เช่น หมู่บ้านชานาแสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย มีลานนวดข้าว คอกควาย โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ บ้านเรือนไทยภาคกลาง เรือนแต่ละหลังมีกิจกรรมสำหรับผู้สนใจ เช่น เรือนแพทย์แผนไทย การนวดแผนไทย และการใช้สมุนไพร เรือนโหราศาสตร์ มี

ลานแสดงควายช่วงเช้า แสดงรอบ 11.00-11.30 น. ช่วงบ่ายรอบ 16.30-17.00 น. ด้านหน้าทางเข้ามีร้านขายสินค้าที่ระลึกของบ้านควายสำหรับนักท่องเที่ยว บ้านควายเปิดให้เข้าชมทุกวัน วันจันทร์-ศุกร์ ตั้งแต่เวลา 09.00-18.00 น. วันเสาร์-อาทิตย์ 09.30-18.30 น. ค่าเข้าชมผู้ใหญ่ 20 บาท เด็ก 10 บาท ชาวต่างประเทศ 300 บาท

นอกจากนี้ภายในบริเวณบ้านควาย ยังมีการบริการเรือนพักนักท่องเที่ยวภายใต้ชื่อ “บ้านไทยรีสอร์ท” ไว้คอยบริการนักท่องเที่ยวที่ประสงค์จะเข้าพัก โดยราคาห้องพัก วันศุกร์-เสาร์ และ นักขัตฤกษ์ บ้านไทย ราคา 1,150 บาท บ้านบาหลี ราคา 1,750 บาท วันอาทิตย์-พฤหัสบดี บ้านไทย ราคา 950 บาท บ้านบาหลี ราคา 1,450 บาท

การต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยนั้น เน้นในเรื่องของการดำเนินวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยภาคกลาง ที่ถ่ายทอดสู่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความประทับใจ มีโอกาสได้ศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมที่ดั้งเดิมของท้องถิ่น ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้เห็นตัวตนที่แท้จริงของชาวบ้าน ต้องอาศัยสื่อที่เรียกว่า “สื่อพื้นบ้าน” ซึ่งหมายถึง สิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นจากวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชาวบ้าน ทั้งสิ่งที่สัมผัสได้ ในรูปของวัตถุสิ่งของ ภาษาพูด การแสดง การกระทำต่างๆที่สามารถใช้ในการสื่อสารวัฒนธรรมของชาวบ้านควายไปยังนักท่องเที่ยวได้

เนื่องมาจากหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยเป็นหมู่บ้านจำลองที่เพียบพร้อมไปด้วยวัฒนธรรมชุมชน จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ระบบความสัมพันธ์ และทรัพยากรบุคคล ที่ถ่ายทอดออกมาเป็นสื่อพื้นบ้าน และรูปแบบการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวของชาวบ้านควาย เป็นการนำวัฒนธรรมมาแปรเป็นสินค้า ตั้งแต่วัฒนธรรมการต้อนรับ วัฒนธรรมการกินอยู่ การดำรงชีพ งานหัตถกรรมต่างๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้คือ สื่อพื้นบ้าน ซึ่งสามารถเปรียบได้กับทุนวัฒนธรรม ซึ่งเป็นทุนที่สั่งสม และหาได้ภายในหมู่บ้าน โดยไม่ต้องไปแสวงหาจากที่อื่นๆ

วัฒนธรรมที่แสดงออกถึงตัวตนที่แท้จริงของคนพื้นบ้านภาคกลางมีอยู่มากมาย แต่สิ่งหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่น คือ ภาษาพื้นบ้าน ซึ่งเป็นภาษาพูดที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่เรียกกันว่า “เหน่อแบบสุพรรณ” เนื่องจากเวลาพูดมักจะเอียงผิดเพี้ยนจากภาษากลางไป เช่นคำว่า “ไปไหน” ก็จะออกเสียงว่า “ไปไหน” เป็นต้น

ศรีประจันต์มีศิลปะการแสดงของท้องถิ่น ที่เรียกว่า “เพลงอีแซว” เป็นการแสดงที่สืบทอดต่อเนื่องมาช้านานและสามารถสร้างชื่อเสียงให้กับคนสุพรรณได้อย่างมาก โดยเฉพาะ การขับร้องโดยศิลปินที่มีชื่อเสียงอย่าง “แม่ขวัญจิต ศรีประจันต์” การแสดงมักจะขับร้องเล่นกันระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิง เรียกว่า “แม่เพลง” จะผลัดเปลี่ยนกันร้องโต้ตอบกัน ซึ่งในปัจจุบันก็ยังสามารถหาชมได้ตามพื้นบ้านชนบท

การแต่งกายพื้นบ้าน จะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยถ้าเป็นคนโบราณจะแต่งกายด้วยเสื้อคอกระเช้า และนุ่งโจงกระเบน หรือผ้าถุง ส่วนคนรุ่นต่อมาก็มักจะแต่งกายด้วยชุดม่อฮ่อม

อาชีพของคนพื้นบ้าน ก็คือ การทำนา ทำไร่ และทำสวน การปลูกพืชผักผลไม้ การทำ การเกษตรโดยใช้แรงงานจากควาย แต่ปัจจุบันภาพการใช้ควายไถนา นั้นไม่มีให้เห็นแล้ว เพราะมีรถไถเข้ามาแทนที่ควาย เมื่อเสร็จจากฤดูไถหว่านแล้ว ก็มักจะหันมาทำเครื่องจักรสาน เพื่อนำไว้ใช้ประกอบอาชีพ เช่น การดักปลาโดยใช้ลอบ, ไซ เป็นต้น

เอกลักษณ์ วัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตของชาวหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยในข้างต้น ทั้งภาษา การแต่งกาย ศิลปะการแสดงล้วนเป็นทุนวัฒนธรรมที่ชาวบ้านควายได้นำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของการสืบสาน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังความหมายที่ รั้งสรรค์ ชนะพรพันธุ์ (2539:4) ได้ให้ความหมายของทุนวัฒนธรรมว่าหมายถึง ทุนที่ใช้ไปในการผลิตสินค้าและบริการ ส่วนสินค้าวัฒนธรรม หมายถึง สินค้าและบริการที่วัฒนธรรมฝังตัวอยู่ในสินค้า หรือบริการนั้น

โครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ถือเป็นหนึ่งในโครงการของจังหวัดภาคกลางที่อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ เพียงไม่กี่กิโลเมตรใช้เวลาในการเดินทาง 1.5 ชั่วโมง เป็นเส้นทางผ่านสำหรับเดินทางไปจังหวัดต่างๆ ทางภาคเหนือ และเป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากมีเส้นทางน้ำใหญ่ไหลผ่านหลายสาย ดังนั้นวิถีชีวิตชาวบ้านสุพรรณบุรีส่วนใหญ่จึงเป็นวิถีชีวิตริมน้ำ เป็นเส้นทางคมนาคม สำหรับเดินทางสัญจรไปมาและขนส่งสินค้ามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น การจัดทำโครงการเส้นทางท่องเที่ยวแห่งใหม่ บนเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 340 จังหวัดสุพรรณบุรี จึงถือว่าเป็นโครงการที่น่าส่งเสริมและสนับสนุนเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ในรูปแบบชุมชนริมน้ำ การทำไร่ ไถนา ให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้ศึกษาเรียนรู้ และใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งนับจากนี้ไป

วัตถุประสงค์ของการก่อตั้ง โครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย หรือบริษัท พี.ที.แอนด์.พี. ทรานสปอร์ต จำกัด โครงการสุพรรณสัญจร ย้อนอดีตวิถีไทย นำโดย นายประภัตร โพธสุธน อดีต ส.ส.พรรคชาติไทย ได้เป็นผู้ริเริ่ม ก่อตั้งหมู่บ้านจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยภาคกลาง เพื่อถ่ายทอดวิธีการดำเนินชีวิตชาวนาไทยในอดีต และสายใยความผูกพันระหว่างคนกับควายที่มีมาแต่โบราณ นอกจากนี้ ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมของไทยสืบทอดต่อไปถึงเยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ศึกษา อีกทั้งยังมีกิจกรรมที่น่าสนใจให้ร่วมชมอีกมาก อาทิ เช่น ร่วมทดลองการดำนา การลงต้นกล้าในแปลงเกษตรสาธิต การนวดข้าวโดยใช้แรงงานควายและอุปกรณ์ดั้งเดิม ฯลฯ ภายในโครงการยังมีสวนกล้วยไม้ บ้านแพทย์แผนไทย สวนสมุนไพร ต้นกล้วยยักษ์ สวนน้ำตก กลุ่มจำหน่ายสินค้าและอาหารพื้นเมืองไว้บริการ

หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2545 ตั้งอยู่ที่ ตำบลวังน้ำซับ อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี เนื้อที่ของโครงการทั้งหมด 115 ไร่ การเดินทางสามารถใช้ทางหลวงหมายเลข 340 ผ่านเส้นทางอำเภอบางบัวทอง กิโลเมตรที่ 115 ถนนสุพรรณบุรี-ชัยนาท ห่างจากกรุงเทพ 120 กิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัดสุพรรณบุรี 20 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอสรีประจันต์ 2 กิโลเมตร

ข้อมูลเหล่านี้ทำให้ได้เห็นว่า ชาวหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยมีการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านมากมาย ที่ใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทั้งทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี และภาษาถิ่น โดยวิถีชีวิตพื้นบ้านเหล่านี้ จะเป็นสื่อให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักชีวิตความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตวัฒนธรรมประเพณีของชาวบ้านควาย

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านกับการสืบสานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” เพื่อศึกษาถึง เป้าหมายหรืออุดมการณ์ของการก่อตั้งหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ในการสืบสานวิถีชีวิต และวัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่มีส่วนช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และวิถีชีวิตตลอดจนการใช้สื่อพื้นบ้านในฐานะทุนวัฒนธรรมของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยว่าสามารถสะท้อนอัตลักษณ์ของชาวสุพรรณบุรีได้อย่างไร และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้ก่อตั้งหมู่บ้านหรือไม่เพียงใด นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย มีความประทับใจและเข้าใจในอุดมการณ์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้ก่อตั้งหมู่บ้านหรือไม่ อย่างไร

1.2 ปัญหาวิจัย

1.2.1 หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยเกิดขึ้นมาได้อย่างไร และผู้ก่อตั้งหมู่บ้านมีเป้าหมายหรืออุดมการณ์ในการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอย่างไร

1.2.2 การใช้สื่อพื้นบ้านในฐานะทุนวัฒนธรรมของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย สามารถสะท้อนอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยภาคกลางได้อย่างไร และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้ก่อตั้งหมู่บ้านหรือไม่ เพียงใด

1.2.3 นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย มีความเข้าใจในอุดมการณ์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้ก่อตั้งหมู่บ้านหรือไม่ อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยที่เกิดขึ้นมาได้อย่างไร และผู้ก่อตั้งหมู่บ้านมีเป้าหมายหรืออุดมการณ์ในการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอย่างไร

1.3.2 เพื่อศึกษาการใช้สื่อพื้นบ้านในฐานะทุนวัฒนธรรมของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยว่าสามารถสะท้อนอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยภาคกลางและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้ก่อตั้งหมู่บ้านหรือไม่ เพียงใด

1.3.3 เพื่อศึกษานักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย มีความเข้าใจในอุดมการณ์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้ก่อตั้งหมู่บ้านหรือไม่ อย่างไร

1.4 ขอบเขตงานวิจัย

ศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านกับการสืบสาน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย (บ้านควาย-สุพรรณบุรี) อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งอยู่ริมทางหลวงหมายเลข 340 กิโลเมตรที่ 115-116 บนพื้นที่จำนวน 115 ไร่ เพราะเป็นสถานที่รวบรวมวิถีชีวิตแบบพื้นบ้านภาคกลาง โดยแบ่งออกเป็นส่วนต่างๆ เช่น หมู่บ้านชานา แสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย มีลานนวดข้าว โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ บ้านเรือนไทย ภาคกลาง สวนสมุนไพร คอกควาย ลานแสดงควาย เป็นต้น ซึ่งหมู่บ้านควายจะทำให้เห็นภาพของ

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยภาคกลางได้ดี และการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะทำการศึกษาข้อมูล ในช่วงเดือน เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนมิถุนายน 2549

1.5 คำนิยามศัพท์

1.5.1 วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นหรือกำหนดจากความรู้และประสบการณ์หรือการยอมรับเข้ามาเพื่อช่วยแก้ปัญหาหรือตอบสนองความต้องการของสมาชิกในสังคม มีการสืบทอด เลือกลงสรร ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามเงื่อนไขและกาลเวลาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมก่อให้เกิดแบบแผนในความคิดและการกระทำที่ยึดปฏิบัติร่วมกันและสืบทอดต่อมา เพื่อเป็นวิถีชีวิตโดยส่วนรวมของสังคมใดสังคมหนึ่งที่ทำให้สมาชิกในสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความราบรื่น

1.5.2 อุดมการณ์ หมายถึง เป้าหมายอันก่อกำเนิดมาจากรากฐานของความคิดเป็นแนวทางในการจงใจ เพื่อการปฏิบัติหรือกระทำภารกิจใด ๆ อันเป็นมาตรฐานแห่งความดีงาม และเพื่อเป็นประโยชน์แก่สาธารณชน ดังที่ ผู้ก่อตั้งหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย คือ ส.ส.ประภัทร โพรสุธน ได้มีอุดมการณ์ในการก่อตั้งหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยว่า มุ่งอนุรักษ์ควายไทยไว้มิให้สูญพันธุ์ และเป็นสถานที่จำลองวิถีชีวิตและสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านให้ดำรงอยู่สืบไป

1.5.3 การอนุรักษ์ หมายถึง การรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมที่หาดูได้ยากหรือกำลังจะสูญหายไปและไม่สามารถหลีกเลี่ยงพัฒนาต่อไปได้อีก เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นหลังในการที่จะติดตามศึกษาค้นคว้าหาร่องรอยความเจริญทางวัฒนธรรมในอดีต เช่นการอนุรักษ์การเล่นเพลงอีแซวควรรได้ รับการอนุรักษ์ เพราะนับวันจะสูญหายไป เนื่องจากเป็นสิ่งบันเทิงที่ไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน

1.5.4 การสืบสาน หมายถึง การสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน ทั้งที่เป็นวัตถุและมิใช่วัตถุ โดยมีแนวทางในการสืบสานที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนประกอบด้วย 4 แนวทาง คือ การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การสร้างใหม่ และการประยุกต์

1.5.5 หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย หมายถึง หมู่บ้านซึ่งก่อตั้งขึ้นอยู่ในอำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี มีลักษณะที่โดดเด่นคือ เป็นหมู่บ้านที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อจำลองวิถีชีวิตความเป็นอยู่

วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวนาไทยภาคกลาง ประกอบไปด้วยเรือนไทยรูปแบบต่างๆ การสาธิตการไถนาโดยใช้ควาย ศิลปะและประเพณี การปลูกพืชสมุนไพร พิพิธภัณฑ์ประมง ฯลฯ

1.5.6 ทุนวัฒนธรรม หมายถึง ทุนที่ใช้ไปในการผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม ทุนวัฒนธรรมครอบคลุมไปถึงภูมิปัญญาของชุมชนด้วย เช่น ภูมิปัญญาด้านการใช้สมุนไพร การผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ซึ่งนำไปสู่การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและกิจการเสริมรายได้อื่นๆ เช่น การปลูกผักปลอดสารพิษ ซึ่งทุนวัฒนธรรมของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ในที่นี้คือ การละเล่นเพลงอีแซว การสาธิตประเพณีแต่งงาน และการจำลองวิถีชีวิตพื้นบ้านชาวนาไทยภาคกลาง เป็นต้น

1.5.7 ผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน หมายถึง บุคคลผู้ซึ่งคิดริเริ่มก่อตั้งโครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยขึ้น นั่นคือ นายประภัตร โปษุธรน อติต ส.ส. พรรคชาติไทย และนายจำลอง เสือน้อย ซึ่งหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ตั้งอยู่ที่ ต.วังน้ำซับ อ.ศรีประจันต์ จ.สุพรรณบุรี

1.5.8 สื่อพื้นบ้าน หมายถึง สิ่งที่สร้างสรรค์มาจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตของบุคคลในท้องถิ่นนั้น แล้วถ่ายทอดออกมาเป็นศิลปะการแสดงต่างๆ ทั้งนาฏกรรม ศิลปกรรม คหกรรม การแสดง เพลง คนตรี และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ซึ่งคนในท้องถิ่นให้การยอมรับและถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่อง

1.5.9 นักท่องเที่ยว ที่ได้เดินทางเข้ามาเที่ยวชมหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย (บ้านควาย-สุพรรณบุรี) โดยผู้วิจัยได้แบ่งขนาดของการศึกษาวิจัยนักท่องเที่ยวออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1.5.9.1 กลุ่มวัยทำงาน

1.5.9.2 กลุ่มครอบครัว

1.5.9.3 กลุ่มนักเรียนนิสิตนักศึกษา

โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ จะต้องร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย และอยู่ในระหว่างช่วงเวลาที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ว่าจะทำการเก็บประมุล

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 เพื่อให้ทราบว่าหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร และผู้ก่อตั้งหมู่บ้านมีเป้าหมายหรืออุดมการณ์ในการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย (บ้านควาย – สุพรรณบุรี) อย่างไร และอุดมการณ์ในการก่อตั้งหมู่บ้านนี้ จะสามารถสร้างประโยชน์ต่อสังคมไทย และประชากรควายในประเทศไทยได้อย่างไร

1.6.2 เพื่อเป็นประโยชน์ให้กับหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ในการบริหารจัดการส่งเสริมวัฒนธรรมของหมู่บ้านให้ยั่งยืน เป็นศูนย์รวมการศึกษา เรียนรู้วิถีชีวิตคนไทยพื้นบ้านภาคกลาง และสามารถนำผลการวิจัยที่ค้นพบไปเป็นแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านให้เข้มแข็งต่อไป

1.6.3 เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริม พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอื่นๆ ต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิทยานิพนธ์ เรื่อง “วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านกับการสืบสานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นี้” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัย ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเรื่องทุนวัฒนธรรม
- 2.2 แนวคิดเรื่องสื่อพื้นบ้าน
- 2.3 แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- 2.4 แนวคิดเรื่องการตลาดเพื่อการท่องเที่ยว
- 2.5 แนวคิดเรื่องชุมชนนิยม
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเรื่องทุนวัฒนธรรม

คำว่า “ทุนวัฒนธรรม” อาจจะเป็นคำใหม่ที่หลาย ๆ คนได้ยินได้อ่านแล้วก็เกิดความสงสัยว่า ทุนวัฒนธรรมหมายถึงอะไร มีความเป็นมาอย่างไร และก่อให้เกิดประโยชน์อย่างไรต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน

ทุนวัฒนธรรมคืออะไร

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2539 : 10) อธิบายไว้ว่า ทุนการเงิน (Finance Capital) เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของทุนบริการ (Service Capital) เพราะภาคการเงิน การธนาคารเป็นเพียงภาคเศรษฐกิจย่อยในภาคบริการทั้งหมด การเติบโตใหญ่ของทุนการเงินจึงเป็นสัญญาณบ่งบอกถึงการเติบโตใหญ่ของทุนบริการ “ในช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่านยุคที่ทุนอุตสาหกรรมเป็นทุนหลักไปสู่ยุคทุนบริการเป็นทุนหลักในระบบทุนนิยมโลกนี้ บริการหลายต่อหลายประเภทกำลังเติบโต โดยที่บริการเหล่านี้มีความเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมบางอุตสาหกรรมและสื่อมวลชนทางวัฒนธรรมด้วยทุนที่ใช้ไปในการผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรมเหล่านี้ เรียกว่า “ทุนวัฒนธรรม (Cultural

Capital) ซึ่งทุนวัฒนธรรมจะเติบโตใหญ่กล้าแข็งได้ ก็โดยการเติบโตของอุตสาหกรรมสินค้าวัฒนธรรม (Culture Product) ในที่นี้ “สินค้าวัฒนธรรม” หมายถึง สินค้าและบริการที่วัฒนธรรมฝังตัวในสินค้าหรือบริการนั้น

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2540 : 16) ยังได้แนวคิดของรังสรรค์ ธาระพรพันธุ์ มาสรุปเป็นความหมายของทุนวัฒนธรรมให้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า

“ทุนวัฒนธรรม เกี่ยวโยงกับการเติบโตของอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าและให้บริการที่มีมิติทางวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะสินค้าและบริการเหล่านี้ มีการฝังตัวของวัฒนธรรม”

มันทนา สามารถ (2543) ยังได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรมไว้ในการประชุมประจำปีว่าด้วยเรื่องชุมชน ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 30-31 พฤษภาคม 2543 ว่า

“ทุนวัฒนธรรมครอบคลุมไปถึงปัญญาของชุมชนด้วย เช่นภูมิปัญญาด้านการใช้สมุนไพร การจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดแหล่งน้ำ การผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ซึ่งนำไปสู่การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและกิจกรรมเสริมรายได้อื่น ๆ เช่นการปลูกผักปลอดสารพิษ พืชเกษตรพื้นบ้านของภาคเหนือ เป็นต้นและพบว่า ในสังคมที่มีความเก่าแก่ ชุมชนได้ใช้ประสบการณ์และความสามารถในการประสานทุนวัฒนธรรมและองค์ความรู้ของผู้นำไม่เป็นทางการมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น การทำพิธีบวชป่า ในตำบลตะเคียนขม จังหวัดลำพูน อันเป็นการจุดประกายการอนุรักษ์ป่าชาวเหนือ เป็นต้น”

ในส่วนของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ก็มีการจัดการเรื่องทุนวัฒนธรรมนี้ด้วยเช่นกัน กล่าวคือ มีการปลูกพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษไว้รับประทานในครัวเรือนและยังมีการปลูกพืชที่นำมาเป็นสมุนไพรในการรักษาโรคต่างๆได้ เช่น โสม (Panax ginseng) มีสรรพคุณเป็นยาบำรุงกำลังร่างกาย ขับลม กระตุ้นความต้องการทางเพศ นอกจากนี้ ยังมีพืชสมุนไพรอีกมากมายที่ทางบ้านควายปลูกและทำการอนุรักษ์ไว้เป็นทุนทางวัฒนธรรม

ทุนวัฒนธรรมและการฝังตัวของวัฒนธรรม (Culture Embodiment)

ดังที่รังสรรค์ ธาระพรพันธุ์ ได้ให้แนวคิดไว้ว่า สินค้าวัฒนธรรม คือสินค้าหรือบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรมฝังตัวอยู่ ดังนั้นเราจึงต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาถึงการฝังตัวของวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดสินค้าทางวัฒนธรรมและทุนวัฒนธรรม

สำนักเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก (Neo-Classic School) มีแนวคิดที่ว่าด้วย Technological Embodiment ซึ่งแปลว่าการฝังตัวของเทคโนโลยี

เมื่อเราซื้อเครื่องจักร สิ่งที่เราได้มาไม่ใช่แค่ตัวเครื่องจักรซึ่งนำไปผลิตสินค้าอื่น ๆ เท่านั้น หากยังได้เทคโนโลยีที่ติดมากับตัวเครื่องจักรด้วย เครื่องจักรแต่ละรุ่นแต่ละสมัยมีความทันสมัยทางด้านเทคโนโลยีแตกต่างกัน สำนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักชี้ให้เห็นว่า เทคโนโลยีนั้นฝังอยู่ในตัวเครื่องจักรหรือที่เรียกว่า Embodiment Technology หากต้องการก้าวให้ทันความก้าวหน้าของเทคโนโลยี หนทางหนึ่งก็โดยการลงทุนใหม่จะมีการสร้างโรงงานใหม่ ซึ่งทำให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ ประเทศที่ไม่สามารถมีโครงการลงทุนใหม่ นอกจากจะก้าวไม่ทันเทคโนโลยีแล้ว ยังต้องล่าหลังทางเศรษฐกิจในที่สุด เพราะโรงงานและเครื่องจักรที่มีอยู่เดิมนับวันประสิทธิภาพมีแต่เสื่อมลง แต่การที่ประเทศจะมีโครงการลงทุนใหม่ได้นั้น จำเป็นต้องมีเงินออมเพียงพอ การยืมเงินออมจากต่างประเทศมีขอบเขตจำกัด ดังนั้น สำนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักจึงให้ความสำคัญแก่การแก้ปัญหาการขาดทุนบัญชีเดินสะพัด (รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์, 2542 : 10)

รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ (2542 :11) ให้แนวคิดไว้ว่า Embodiment Technology หรือ Technological Embodiment สามารถนำมาประยุกต์วิเคราะห์กับวัฒนธรรมและตั้งชื่อว่า Culture Embodiment หรือ Embodiment Culture โดยเสนอแนวความคิดไว้ดังนี้

เมื่อเราซื้อสินค้ามาบริโภค สิ่งที่ได้มามีได้มีเฉพาะแต่ตัวสินค้าที่สนองความสุขความพอใจในการบริโภคเท่านั้น หากยังได้ “วัฒนธรรม” ที่ฝังอยู่ในตัวสินค้านั้นด้วย สินค้าหรือบริการแต่ละประเภทมีนัยเกี่ยวพันถึงวัฒนธรรมแต่นัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมมีระดับความเข้มข้นไม่เท่ากัน สินค้าหรือบริการบางประเภทอาจมีนัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมไม่ชัดเจน แต่บางประเภทมีความชัดเจนยิ่ง ผักผลไม้ และทรัพยากรธรรมชาติ มิได้มีนัยทางวัฒนธรรมที่ชัดเจน เพราะล้วนแต่เป็นผลผลิตทางธรรมชาติ แต่อาหารที่ปรุงแต่งโดยมนุษย์มีนัยทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เพราะกระบวนการปรุงอาหารมีเรื่องของวัฒนธรรมมาเกี่ยวข้องด้วย วัฒนธรรมการกินข้าวแตกต่างจากวัฒนธรรมการกินเนื้อ และนมเนย วัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในอาหารประเภทข้าวแตกต่างจากที่แฝงอยู่ในสเต็ก ในทำนองเดียวกันตะเกียบก็สะท้อนวัฒนธรรมที่แตกต่างจากช้อนช้อมด้วย บะหมี่สดมีนัยทางวัฒนธรรมที่แตกต่างจากบะหมี่มาม่า เพราะบะหมี่มาม่ามีนัยเดียวกับวัฒนธรรมอาหารจานด่วน (Fast Food Culture) อยู่ด้วย โดยที่ Fast Food มี Embodiment Culture แตกต่างจากการบริโภคโต๊ะ

จีนหรือการบริโภคอาหารแบบญี่ปุ่น การบริโภคอาหารแบบเอเชียตะวันออกไม่มีความเร่งรีบด้านเวลาเหมือน Fast Food

Embodiment Culture หรือ Culture Embodiment เป็นแนวความคิดสำคัญในการทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรม ทุนวัฒนธรรมจะก่อเกิดและเติบโตได้จำเป็นต้องมีอุตสาหกรรม สินค้าวัฒนธรรม และสินค้าวัฒนธรรมก็มีโชะอะไรอื่น หากแต่เป็นสินค้าที่มี Embodiment Culture

Embodiment Culture ที่แตกต่างกันทำให้สินค้ามีคุณลักษณะที่แตกต่างกัน ความแตกต่างด้าน Embodiment Culture จึงก่อให้เกิด Product Differentiation ความหลากหลายของ ผลผลิตช่วยกระตุ้นให้เกิดความต้องการสินค้า คนที่เคยสวมเกี้ยวอาจอยากลองสวมรองเท้า คนที่เคยกินแต่ข้าวแกงอาจอยากทดลองกินอาหารจานด่วน เช่น แมคโดนัลด์ และคนที่เคยนั่งฝ่าม่วงอาจอยากทดลองนั่งกางเกงยีนส์ เช่น Wrangler เป็นต้น

วัฒนธรรมเป็นเรื่องของการดำเนินชีวิตตามปกติของมนุษย์ ในการดำเนินชีวิตของ มนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ แต่ละสังคมมีจารีต ขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเอง รวมถึงค่านิยม ระบบ ความเชื่อและศรัทธา ระบบคุณค่า บรรทัดฐานทางจริยธรรม สันดานของสังคม การละเล่นและ กีฬา การแต่งกาย วรรณกรรมและศิลปะ พื้นฐานวัฒนธรรมเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา หากแต่ค่อยเป็นค่อยไป ในบางกรณีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกิดจากการปะทะกับวัฒนธรรม ต่างชาติ และในบางกรณีเกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมทางเศรษฐกิจ แต่การเติบโต ของทุนวัฒนธรรม ในประเทศมหาอำนาจสามารถส่งผลกระทบต่อพื้นฐานทางวัฒนธรรมใน ประเทศอื่น ๆ ได้ เพราะวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในตัวสินค้าทางวัฒนธรรม การเติบโตของสินค้า วัฒนธรรมในประเทศหนึ่งจึงกระทบต่อพื้นฐานทางวัฒนธรรมประเทศอื่น โดยผ่านทางกลไกการค้า ระหว่างประเทศ แต่การค้าระหว่างประเทศไม่ใช่ทั่วโลก เดียวที่ส่งผ่านวัฒนธรรมในยุคสังคม สารสนเทศระหว่างประเทศ ดังเช่น Internet อีกด้วย (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2542 :12)

วัฒนธรรมในฐานะที่เป็นทุน

ชโยนันต์ สมุทวนิช (2540 : 20.) เสนอแนวคิดที่ว่า วัฒนธรรม คือทุน (Culture as capital) ซึ่งมีนัยสำคัญว่า เมื่อถือว่าวัฒนธรรมเป็นทุนแล้วก็มีการเก็บสะสมทางวัฒนธรรมได้ (Culture Stock) และการเปลี่ยนแปลงในการสั่งสมทางวัฒนธรรม น่าจะถือได้ว่าการลงทุน หรือ ทำให้ทุนเดิม (มรดกทางวัฒนธรรม) สามารถรักษาคุณค่าไว้ ความมั่งคั่งและมั่นคงทางจิต

วิญญานเน้นความมั่งคั่งทางวัฒนธรรม ซึ่งก็คือจุดหมายของความเป็นมนุษย์ วัฒนธรรมที่เป็นทุนของสังคมหนึ่ง ๆ มีมานานก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรม และไม่สูญสลายหายไปอย่างสิ้นเชิง ไม่สามารถทำลายได้ แม้จะตกอยู่ใต้การครอบงำทางอำนาจนับเป็นร้อย ๆ ปี แต่ถ้าไม่มีการสืบสานต่อขาดความเอาใจใส่สนับสนุนทุนของสังคมนี้ก็จะลดลงและหมดไปในที่สุด คนในสังคมก็จะขาดทุนทางชีวิตที่ทำให้ เขามีแนวความคิดที่เห็นว่าวัฒนธรรมคือทุน และมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้ ย่อมนำไปสู่การทบทวนความคิดเชิงนโยบายของการมีรายจ่าย เพื่อก่อให้เกิดการลงทุนในกิจกรรมด้านวัฒนธรรม เพราะเมื่อวัฒนธรรมเป็นทุนของสังคม มีค่าเดิม และมีการรักษาเพิ่มพูนทุนนั้น การที่รัฐจะใช้จ่ายเพื่อเพิ่มพูนทุนเดิม ค่าเดิม ก็เป็นเรื่องจำเป็น

ถ้าจะกล่าวให้ชัดเจนลงไปอีกก็คือ วัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นทุนหลักของสังคมย่อมหมายถึงการปรับบทบาทให้วัฒนธรรมพ้นจากการเป็นฝ่ายถูกกระทำ และมีบทบาทรอง บทบาทรับให้เป็นฝ่ายกระทำตื่นตัวและมีบทบาทนำ บทบาทรุก ดังเช่นที่ชาวบ้านควายได้นำวัฒนธรรมที่เคยสร้างความสนุกสนานในเวลาที่มีงานรื่นเริง หรืองานตามประเพณีต่าง ๆ มาใช้เป็นกิจกรรมในการจัดการท่องเที่ยว เช่น วัฒนธรรมการเล่นเพลงอีแซว ซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้าน ทำให้วัฒนธรรมได้มีบทบาทใหม่ที่นอกจากการสร้างความสนุกสนานแล้วยังมีบทบาทในการนำรายได้เข้ามาสู่ชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย

ยิ่งไปกว่านั้น วัฒนธรรมก็จะไม่เสียเอกลักษณ์กลายเป็นเพียง “สินค้าและบริการ” วัฒนธรรมจะสามารถคงสภาพความเป็นทุนทางสังคม (Capital of Society) ไว้ได้ ไม่ต้องหล่อเลี้ยงขึ้นใหม่ ด้วยการปลุกฝังคุณค่า หลังจากที่เกิดกระบวนการทางเศรษฐกิจได้ทำลายค่าเดิมของสังคมก่อนเน้นสังคมอุตสาหกรรมไปเสียหมด ดังกรณีของสังคมอเมริกันและสังคมตะวันตกทั่วไป (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2540:20) หรืออีกนัยหนึ่งคือ ทุนทางวัฒนธรรมเป็นทุนที่ไม่มีวันหมด เพราะยิ่งเรานำวัฒนธรรมมาเป็นทุนมากขึ้นเท่าไร วัฒนธรรมอื่น ๆ ที่เคยถูกลืม หรือเลือนหายไปจากสังคมก็จะได้รับความสนใจขึ้นมาอีกครั้งและกลับมาเป็นทุนให้กับสังคมอีกครั้ง เช่น การที่หน่วยงานราชการได้กำหนดให้วันศุกร์เป็นวันที่ให้ข้าราชการแต่งกายด้วยชุดที่ตัดเย็บด้วยผ้าไทย ก็ช่วยฟื้นฟูคุณค่าของผ้าไทยและสร้างงานสร้างรายได้ให้กับผู้มีอาชีพทอผ้า ทั้งยังทำให้คนรุ่นใหม่หันมาให้ความสนใจกับผ้าไทยกันมากขึ้นด้วย

มุมมองของนักเศรษฐศาสตร์บางท่านอาจมองว่าการลงทุนทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ฟุ่มเฟือย แต่ชัยอนันต์ สมุทวณิช (แหล่งเดิม:22.) กลับมองในอีกมุมมองว่า การลงทุนทาง

วัฒนธรรมไม่จำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นทุนของสังคมเสมอไป และอาจเกิดขึ้นก่อนการเติบโตของอุตสาหกรรมก็ได้ การลงทุนทางวัฒนธรรมไม่จำเป็นจะต้องเป็นการผลิตสินค้าหรือบริการ ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนด้วยราคาที่กำหนดกลไกตลาด แต่เป็นการผลิตบริการที่รัฐและผู้มีอำนาจดำเนินการเพื่อวัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับความพยายามที่จะบิดเบือนความคิด ความเชื่อ คุณค่า เพื่อกล่อมเกลา ทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชน เนื่องจากการลงทุนทางวัฒนธรรม มีเป้าหมายต่างไปจากการผลิตสินค้า และบริการเพื่อหวังผลกำไร และไม่เกี่ยวข้องกับการมีราคาเปลี่ยนแปลงตามกลไกตลาด

ดังเช่นการจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย เป็นการลงทุนที่ไม่ได้มุ่งหวังให้เกิดกำไรมหาศาล แต่มีนัยที่ต้องการให้เกิดอาชีพเสริมให้กับชาวบ้านและส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศ รวมถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

การก่อเกิดและการเติบโตของทุนวัฒนธรรม

คำถามพื้นฐานมีอยู่ว่า ทุนวัฒนธรรมก่อเกิดได้อย่างไร และเหตุใดจึงเติบโตใหญ่จนกำลังเปลี่ยนโฉมหน้าของระบบทุนนิยมโลก

รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ (2542 : 17) ตอบคำถามข้างต้นด้วยเหตุปัจจัยทั้ง 4 อันได้แก่

1. กระบวนการแปรวัฒนธรรมเป็นสินค้า (Commodification or Commoditization of Culture)
2. กระบวนการพาณิชย์ยานุวัตร (Commercialization of Culture)
3. กระบวนการเทคโนโลยียานุวัตร (Technologization of Culture)
4. กระบวนการโทรทัศน์ยานุวัตร (Televisionization of Culture)

1. กระบวนการแปรวัฒนธรรมเป็นสินค้า (Commodification or Commoditization of Culture)

กระบวนการแปรสรรพสิ่งสินค้า นับเป็นเหตุปัจจัยปฐมฐานที่เกื้อกูลการก่อเกิดและทุนวัฒนธรรม หากวัฒนธรรมมิได้แปรสภาพเป็นสินค้า อุตสาหกรรมสินค้าย่อมมีอาก่อเกิด และทุนวัฒนธรรมย่อมยากที่จะงอกงามได้ แต่เพราะวัฒนธรรมกลายเป็นสินค้า จึงมีอุตสาหกรรมสินค้าวัฒนธรรมค่อย ๆ เติบโต

สิ่งที่เป็นสินค้าจะต้องมีราคา วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้าด้วยเหตุที่ว่า วัฒนธรรมจะมีราคาต่อมาเมื่อมีความต้องการซื้อ เมื่อความต้องการซื้อมีมากจนคุ้มที่จะมีการผลิต อุตสาหกรรมสินค้าวัฒนธรรมย่อมเกิดขึ้น แต่ความต้องการซื้อไม่ใช่ปัจจัยเดียวที่ทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้า การเติบโตใหญ่ของพลังเศรษฐกิจทุนนิยมมีบทบาทในการผลักดันให้วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้า เมื่อวัฒนธรรมเข้าสู่ตลาด พลังตลาดเป็นปัจจัยที่กำหนดราคาของวัฒนธรรม ในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม สินค้าวัฒนธรรมที่ไม่มีความต้องการในตลาด ราคาขยับตกต่ำสินค้าวัฒนธรรมใดที่มีความต้องการมาก ราคาขยับถีบตัวสูงขึ้น

แม้ว่ารากฐานทางวัฒนธรรมในสังคมหนึ่งสังคมใดจะมีรากฐานทางประวัติศาสตร์ในสังคมนั้นแต่วัฒนธรรมก็ต้องปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เมื่อประชาชน มีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น แบบแผนการดำรงชีวิต แบบแผนการบริโภค แบบแผนการพักผ่อนหย่อนใจ รวมตลอดจนแบบแผนการแต่งกายย่อมแปรเปลี่ยนไปด้วย ความต้องการสินค้าวัฒนธรรมประเภทใหม่เกิดขึ้นมาทดแทนสินค้าวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม นอกจากนี้ หากยุทธศาสตร์การพัฒนามีพื้นฐานมาจากทุนนิยมและนโยบายเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ พื้นฐานทางวัฒนธรรมของระบบทุนนิยม (Capitalistic Culture) ย่อมกระทบต่อวัฒนธรรมที่มีในสังคมนั้น หากยังมีผลกระทบอันลึกใ้ล้าอีกนั้น ๆ ด้วย ซึ่งเป็นไปได้ทั้งแง่บวกและแง่ลบ ในแง่บวกการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ นอกจากจะแฝงไปด้วยทุนวัฒนธรรมที่เน้นการพัฒนาชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ ยังได้ช่วยในแง่ของการอนุรักษ์และการพัฒนาท้องถิ่นให้แข็งแรง ในส่วนของแง่ลบทุนวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดเศรษฐกิจที่เฟื่องฟูอาจนำมาซึ่งการนิยมบริโภควัตถุที่เรียกว่า “Consumerism”

2. กระบวนการพาณิชย์ยานุวัตร (Commercialization of Culture)

วัฒนธรรมจะกลายเป็นสินค้าได้ไม่เฉพาะแต่จะต้องมีความต้องการหรืออุปสงค์ หากยังต้องมีขนาดใหญ่พอสมควร การผลิตสินค้าวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นได้ ข้อสำคัญจะต้องเป็นการผลิตเพื่อขาย มิใช่การผลิตเพื่อกินเพื่อใช้ กระบวนการสร้างอุปสงค์จึงต้องมีโยงโยยที่หยั่งรากลึกและมีฐานอันกว้างขวาง

แต่สินค้าวัฒนธรรมจำนวนมากเป็นสินค้าที่มีการผลิตอยู่แล้วในกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมเก่า หรือประเทศมหาอำนาจในปัจจุบัน การขยายตลาดสินค้าวัฒนธรรมไปสู่โลกที่สามจึงอยู่ที่กระบวนการสร้างอุปสงค์ หากสามารถถล่มถลายให้ประชาชนในโลกที่สามยอมรับ

สินค้าวัฒนธรรมที่ผลิตแล้ว อุตสาหกรรมสินค้าวัฒนธรรมย่อมขยายตัว และกลุ่มทุนวัฒนธรรมย่อมเติบโต อาทิเช่น หาก สามารถกล่อมเกลายให้ประชาชนในโลกที่สามยอมรับวัฒนธรรม “กินด่วน” (Fast Food) ธุรกิจร้านอาหารย่อมขยายตัว หากสามารถกล่อมเกลายให้ประชาชนยอมรับการเล่นกอล์ฟเป็นวิถีชีวิตใหม่ การจัดการแข่งขันและความนิยมในการเล่นกอล์ฟ ย่อมขยายตัวและอุตสาหกรรมอุปกรณ์การเล่นกอล์ฟย่อมเติบโต

กระบวนการพาณิชย์นาวัตร์ของวัฒนธรรม นับเป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งของการขยายตัวของอุตสาหกรรมสินค้าวัฒนธรรม การโฆษณาและการส่งเสริมการขายมิใช่วิธีเดียวที่จะก่อให้เกิดกระบวนการดังกล่าวนี้ การสร้าง “ยี่ห้อ” และการผลิตสินค้าที่มียี่ห้อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งยี่ห้อระดับโลก (Global Brand) และการกล่อมเกลายให้ผู้บริโภคมักติดต่อยี่ห้อ (brand loyalty) นับเป็นปมเงื่อนไขที่สำคัญยิ่ง นอกจากนี้ การจับตลาดให้ถูกจุดก็เป็นเรื่องสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ดังจะเห็นได้จาก การจับตลาดวัยรุ่นในกรณีของสินค้าแฟชั่นและบริการสันทนาการ แม้ในกรณีของ Fast Food โลกกำลังเผชิญกับกระแสแม่กโค่นลดานาวัตร์

3. กระบวนการเทคโนโลยีนาวัตร์ (Technologization of Culture)

การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีก่อให้เกิดผลการผลิตใหม่ ซึ่งมีผลกระทบต่อมนุษย์และสังคมในด้านต่าง ๆ กระบวนการปรับตัวทางเทคโนโลยีจึงมีผลกระทบด้านวัฒนธรรม เพราะจะทำให้โครงสร้างความต้องการวัฒนธรรมแปรเปลี่ยนไป

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการเทคโนโลยีนาวัตร์ ไม่เพียงแต่ช่วยทำให้การถ่ายทอดข่าวสารเป็นไปอย่างรวดเร็ว และสารสนเทศมีความสมบูรณ์มากขึ้นเท่านั้น หากยังเปลี่ยนแปลงแบบแผนพื้นฐานในการสื่อสารของมนุษย์อีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น ด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ บทบาทและอิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคมมนุษย์ทั้งในการถ่ายทอดกระบวนการทัศนัยทางความคิดแบบแผนการดำรงชีวิต ระบบคุณค่าและบรรทัดฐานทางจริยธรรมเพิ่มขึ้นจากเดิมเป็นอันมาก

4. กระบวนการโทรทัศน์นาวัตร์ (Televisualization of Culture)

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีโทรคมนาคม ผนวกกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอวกาศ ก่อให้เกิดบริการโทรทัศน์ระหว่างประเทศ ซึ่งขยายตัวอย่างรวดเร็ว นับตั้งแต่ทศวรรษ 2510

การขายตัวของเครือข่ายและบริการโทรทัศน์ระหว่างประเทศมีส่วนเร่งกระบวนการโลกาภิวัตน์ บทบาทและอิทธิพลของบริการโทรทัศน์ระหว่างประเทศในการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลเป็นเรื่องที่ไม่อาจปฏิเสธได้ แต่บทบาทและอิทธิพลที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่า คือ การขัดเกลาทางวัฒนธรรม เพื่อให้การยอมรับวัฒนธรรมของชาติมหาอำนาจ บริการโทรทัศน์ระหว่างประเทศจึงเป็นกลไกสำคัญของ กระบวนการสากลาภิวัตน์ของวัฒนธรรม โทรทัศน์เป็นจักรกลสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรม การพักผ่อนหย่อนใจ ระบบคุณค่าและศรัทธา และกระบวนการทัศน์ทางความคิด โทรทัศน์าภิวัตน์ จึงเกื้อกูลต่อการเติบโตใหญ่ของทุนวัฒนธรรมอย่างมาก

นักเศรษฐศาสตร์มักจะให้ความสนใจบทบาทของกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่มีต่อเศรษฐกิจด้วยถือว่า หากศิลปะและวัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่สำคัญตัวหนึ่งทางเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากความพยายามที่จะเสนอผลลัพธ์ทางปริมาณที่ศิลปวัฒนธรรมมีต่อการสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อชี้ให้เห็นว่ารายจ่ายในกิจกรรมทางวัฒนธรรมเป็นรายจ่ายที่ไม่สูญเปล่า หากควรแก่การสนับสนุน (Hummel แปลโดย (อ้างใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2540:17)

ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ว่า ตามความเห็นของนักเศรษฐศาสตร์นั้น รายจ่ายทางวัฒนธรรมมีส่วนช่วยการพัฒนาเศรษฐกิจในสองทาง คือ

1. โดยผ่านทาง การพัฒนา “โครงสร้างพื้นฐานทางสังคม”(Social in frastructure)
2. โดยผ่านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

วัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการฉายภาพพจน์ของประเทศให้นานาชาติ ดังนั้นจึงมีประโยชน์ทางการตลาดโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อตลาดการท่องเที่ยว หลายประเทศจึงส่งเสริมการศิลปวัฒนธรรม ทั้งทางด้านอนุรักษ์และการพัฒนาสถานที่ ๆ จะดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยว ประเทศที่กำลังพัฒนาจำนวนไม่น้อยจึงอาศัยมรดกทางศิลปวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำรายได้เข้าสู่ประเทศ ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจยังไม่สามารถหาเงินตราต่างประเทศได้

ดังเช่นการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย นับเป็นการลงทุนทางวัฒนธรรม ในรูปแบบของการแสดงวิถีชีวิต และวัฒนธรรม ในการสืบสานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่นำรายได้เข้าชุมชน ไม่เพียงจากการท่องเที่ยวชาวไทยเท่านั้น แต่ยังสามารถนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศได้ด้วย เพราะมีนักท่องเที่ยวต่างประเทศจำนวนไม่น้อยที่ให้ความสนใจมาเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีไทย ด้วยการมาเยี่ยมชมหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยแห่งนี้

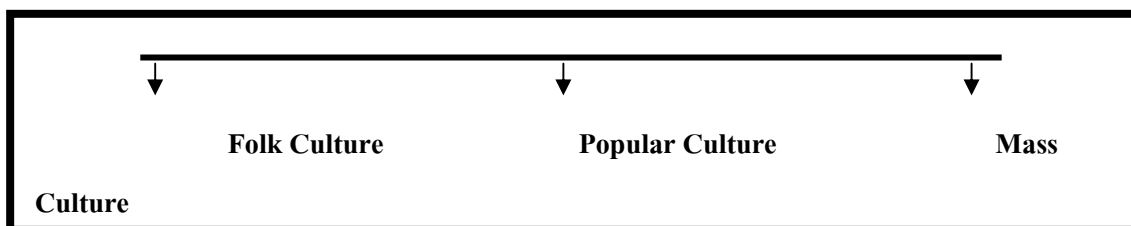
บทบาทของวัฒนธรรมที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจอีกด้านหนึ่ง ได้แก่ การที่ทรัพยากรบุคคลได้สร้างสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ประชาสัมพันธ์ การโฆษณา ตลอดจนการออกแบบสินค้าอุตสาหกรรม (เช่น ตัวสินค้า หรือกล่องใส่สินค้า) ที่เป็นประโยชน์ทางตรงและทางอ้อมต่อภาคเศรษฐกิจต่าง ๆ หนึ่งวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือเชื่อมสมานคนในสังคมให้มีความผูกพันต่อกัน มีคุณค่า และขนบธรรมเนียมประเพณี ร่วมกัน ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเอื้อประโยชน์ต่อการสื่อความคิด (Subhak Siwaraksa,(1992) อ้างใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช,2540 : 18)

สำหรับแนวคิดเรื่องทุนวัฒนธรรมนี้ ผู้วิจัยจะใช้เป็นกรอบในการทำความเข้าใจในการจัดการเรื่องทุนวัฒนธรรมของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย เพราะหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยก็มีการจัดการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านตามแนวคิดเรื่องทุนวัฒนธรรม นอกจากนี้ ยังใช้แนวคิดนี้เพื่อเป็นแนวทางในการค้นหาว่า หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยมีรูปแบบในการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างไรให้ประสบความสำเร็จ

2.2 แนวคิดเรื่องสื่อพื้นบ้าน

สื่อพื้นบ้าน (Folk Media) เป็นสื่อที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับมนุษย์ โดยได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นก่อน ๆ สืบต่อมาจากรุ่นปัจจุบัน นับได้ว่าสื่อพื้นบ้านเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพ และมีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์สังคมอย่างยิ่ง (Dissanayake, อ้างใน เกศินี จุฑาวิจิตร, 2540.) สื่อพื้นบ้านจึงเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สำคัญของมนุษย์มาหลายยุคหลายสมัยแล้ว ทั้งนี้เพราะเป็นการสื่อสารที่อาศัยอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายและสมองมนุษย์เป็นสำคัญ มนุษย์เราทุกคนมีเครื่องมือพิเศษนี้อย่างเท่าเทียมและเสมอภาคกัน มนุษย์สามารถใช้มันโดยอาศัยเครื่องมือหรืออวัยวะภายนอกที่ธรรมชาติให้มาเป็นเครื่องถ่ายทอดหรือรับข่าวสารเข้ามาอย่างมีประสิทธิภาพ มีเสรีภาพและอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคตามธรรมชาติ (สมควร กวียะ, 2535)

กาญจนา แก้วเทพ (2539) ได้ศึกษาคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับสื่อพื้นบ้าน 3 คำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน และอาจใช้สลับกันได้ในบางโอกาส คือคำว่า “วัฒนธรรมพื้นบ้าน” (Folk Culture) “วัฒนธรรมประชาชน” (Popular Culture) และ “วัฒนธรรมมวลชน” (Mass Culture) กาญจนา แก้วเทพ ยังได้ใช้แนวคิดของ M. Real ซึ่งใช้สมมติฐานว่า คำทั้งสามคำนี้มีใช้คำที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง หากแต่เป็นคำที่วางอยู่บนเส้นระนาบเดียวกัน

ภาพที่ 2.1 แสดงการเปรียบเทียบคำศัพท์ที่มีความหมายเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้านตามแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพ

การให้คำจำกัดความของสื่อพื้นบ้านนี้ ผลมาจากการประชุมของผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อพื้นบ้าน เมื่อปี ค.ศ. 1972 ณ กรุงลอนดอน ได้สรุปว่า “สื่อพื้นบ้าน” หมายถึง นาฏศิลป์ และทัศนศิลป์ทุกประเภท เช่น ดนตรี เพลง ละคร หุ่นกระบอก หัตถกรรม และสถาปัตยกรรม เป็นต้น (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2540)

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้คำนิยามไว้มากมาย อาทิ

เฟลิเซียโน (อ้างใน เกศินี จุฑาวิจิตร, 2540) กล่าวว่า สื่อพื้นบ้าน หมายถึง รูปแบบทางทัศนศิลป์ มโนทัศน์ และคำพูด ซึ่งเป็นที่คุ้นเคยกับประชาชนในชนบท และได้รับการยอมรับสืบต่อกันมา ซึ่งสื่อเหล่านี้จะทำหน้าที่ให้ความบันเทิง ให้ข้อมูลข่าวสาร ให้การยอมรับสั่งสอน และให้การศึกษา

สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2535) ได้ให้ความหมายไว้ว่า สื่อพื้นบ้าน หมายถึง รูปแบบของการสื่อสารระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือบุคคลกับบุคคลที่ได้ประพฤติ ปฏิบัติ สืบต่อกันมาจนเกิดความเคยชินเป็นประจำ และครอบคลุมถึงประเพณีเรื่องภาษา ท่าทาง การแต่งกาย เครื่องแต่งกาย เครื่องใช้ ฯลฯ ที่ประชาชนในสังคมหนึ่งกำหนดความหมายที่แน่นอนเอาไว้ให้เป็นที่เข้าใจตรงกัน สื่อพื้นบ้านจึงควรครอบคลุมการแสดงต่าง ๆ เช่น เพลง ระบำ ละคร การละเล่น และกีฬา ที่เปิดให้มีโอกาสสนทนาวิสาสะ ตลอดจนประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยให้เกิดการสื่อสาร

สรุปได้ว่า สื่อพื้นบ้าน คือสิ่งที่สร้างสรรค์มาจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตของบุคคลในท้องถิ่นนั้น แล้วถ่ายทอดออกมาเป็นศิลปะการแสดงต่าง ๆ ทั้งนาฏกรรม ศิลปกรรม

คหกรรม การแสดง เพลง คนตรี และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ซึ่งคนในท้องถิ่นให้การยอมรับและถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่อง

พัฒนาการของสื่อพื้นบ้าน

การศึกษาจากตำราของเกศินี จุฑาวิจิตร (2540) พบว่า สื่อพื้นบ้านในประเทศไทยมีมานานตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี และยังมีรูปแบบของการแสดงและกิจกรรมที่หลากหลาย กระจัดกระจายอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งที่เป็นของตนเอง และหยิบยืมคัดแปลงมาจากท้องถิ่นอื่น เนื่องจากเห็นว่ามิประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลและชุมชนของตน

สื่อต่าง ๆ เหล่านี้ ถือเป็นโครงสร้างพื้นฐานของการสื่อสารแต่ละท้องถิ่นที่ได้มีการสืบทอดกันมาแต่โบราณ โดยรวมอยู่ในรูปของคำพูด ความเชื่อ วิถีชีวิต ฯลฯ ที่แสดงออกถึงประสบการณ์และข้อมูลต่าง ๆ ชาวบ้านได้ใช้สื่อเหล่านี้เป็นช่องทางการสื่อสารในท้องถิ่นมาช้านาน ก่อนที่จะมีสื่อสมัยใหม่ต่าง ๆ เกิดขึ้น โดยมีแหล่งหรือสถานที่ที่ชาวบ้านจะสามารถมาร่วมกันได้ อย่างเต็มที่ตามแต่โอกาสจะเอื้ออำนวย ได้แก่ วัด โรงเรียน ตลาด งานเทศกาล งานบุญต่าง ๆ เป็นต้น

แนวคิดของกาญจนา แก้วเทพ (2539) กล่าวว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านหรือสื่อพื้นบ้าน เป็นวัฒนธรรมหรือสื่อที่ใช้กันภายในคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น เช่น เพลงเกี่ยวสาวของชาวเขมรได้ในบางหมู่บ้านของจังหวัดสุรินทร์ ต่อมาเพลงดังกล่าวได้ขยายเผยแพร่ออกไปมากขึ้น โดยผ่านการเล่นหมอลำหรือการเล่นลิเก

สมควร กวียะ (2535) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า สื่อพื้นบ้านนับว่าเป็นสื่อประเพณี (Traditional media) ซึ่งเป็นที่นิยมและปฏิบัติกันอยู่ในระดับท้องถิ่น ถ้าได้รับความนิยกว้างขวางขึ้นมาสู่ระดับภูมิภาค ก็เรียกว่า สื่อพื้นเมือง หากได้รับความนิยมถึงระดับประเทศ ก็เรียกว่า สื่อประชาชาติ และเมื่อใดที่ได้รับความนิยมขยายออกไปจนเป็นที่ยอมรับในระดับสากลก็เรียกว่า สื่อสากล ดังที่ได้เสนอแผนภูมิเกี่ยวกับพัฒนาการของสื่อพื้นบ้านไว้ดังนี้

ภาพที่ 2.2 แสดงลำดับขั้นของสื่อตามแนวคิดของสมควร กวียะ

ประเภทของสื่อพื้นบ้าน

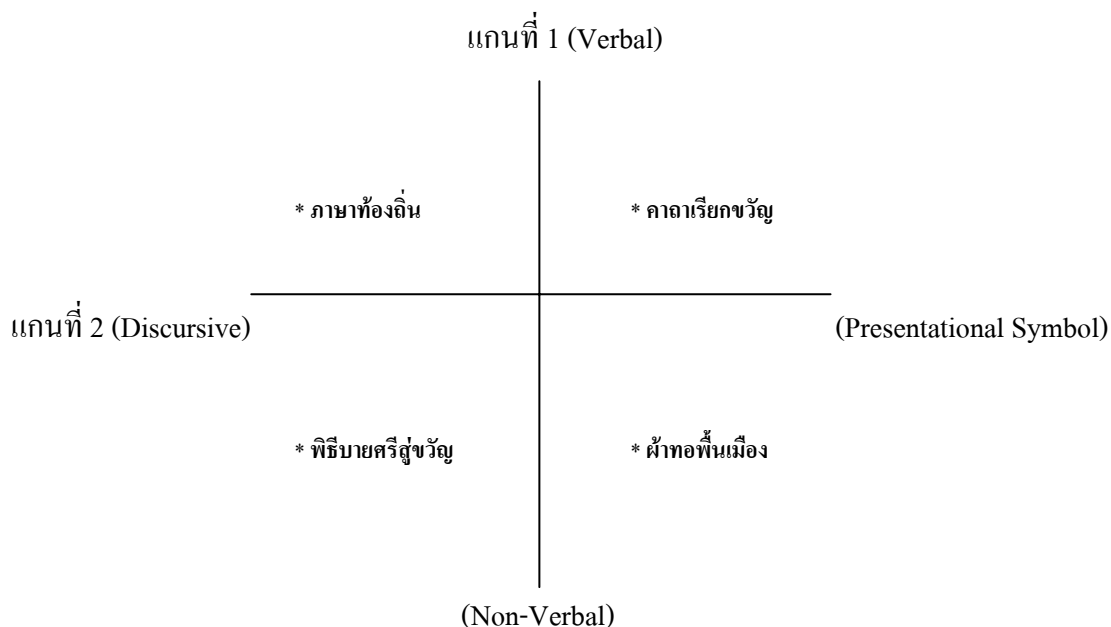
จากการศึกษาพบว่า มีนักวิชาการ 2 ท่านที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้าน และได้แบ่งประเภทของสื่อพื้นบ้านออกเป็น 2 แนวคิด ดังนี้

1. การแบ่งประเภทของสื่อพื้นบ้านตามแนวคิดของกาญจนา แก้วเทพ (2539) มีวิธีแบ่งโดยใช้ 2 แกนตัดกัน อันประกอบไปด้วย

แกนที่ 1 จะแบ่งสื่อพื้นบ้านออกเป็นสื่อประเภทภาษา (Verbal) และประเภทอวัจนภาษา (Non-verbal)

แกนที่ 2 คือ กิจกรรมที่เกี่ยวกับการใช้ภาษา (Discursive) และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ใช้สัญลักษณ์เป็นเครื่องแสดงออก (Presentational Symbols)

การแบ่งประเภทของสื่อพื้นบ้าน โดยใช้ 2 แกนตัดกันตามแนวคิดของกาญจนา แก้วเทพ สามารถนำเสนอเป็นแผนภูมิได้ดังภาพ

ภาพที่ 2.3 แสดงการแบ่งประเภทของสื่อพื้นบ้านตามแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพ

เมื่อดูจากแผนภูมิข้างต้นสามารถตีความหมายได้ดังนี้

1. ภาษาท้องถิ่น เป็นภาษาพูด หมายความว่า ภาษาพูดเป็นสื่อพื้นบ้านประเภทภาษา (Verbal) การสื่อสารโดยใช้ภาษาพูดเป็นสื่อกิจกรรมที่เกี่ยวกับการใช้ภาษา (Discursive)
2. ผ้าทอพื้นเมือง เป็นสื่อพื้นบ้านประเภท อวัจนภาษาและเป็นการแสดงออกในรูปแบบของสัญลักษณ์ เนื่องจากแต่ละท้องถิ่นก็จะมีลายทอผ้าที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ลายทอและเนื้อผ้าสามารถสื่อสารให้ทราบถึงแหล่งที่มาได้โดยไม่ต้องอธิบายด้วยคำพูด
3. พิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นพิธีที่มีความเกี่ยวเนื่องกับการใช้ภาษา คือ ในพิธีบายศรีสู่ขวัญจะมีคำาหรือคำาเรียกขวัญที่สื่อความหมายเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล และอวัจนภาษาหรือภาษาท่าทางขณะให้ผู้หลักผู้ใหญ่ นำดาวยสายสิญจน์มาผูกที่ข้อมือให้กับคนที่เข้าร่วมพิธี ก็จะแสดงออกถึงการปัดเป่าอันตรายหรือสิ่งที่ไม่ดีให้ออกไปจากตัว
4. คำาเรียกขวัญ เป็นสื่อพื้นบ้านที่มีการใช้ภาษาท้องถิ่นเพื่อใช้ในพิธีบายศรีสู่ขวัญ ถ้อยคำหรือภาษาที่ใช้ก็จะมียัยที่สื่อความหมายหรือเป็นสัญลักษณ์เพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ผู้ที่ได้มาร่วมพิธีกรรมในครั้งนั้น ๆ โดยผู้ที่สวดคำาหรือเป็นผู้นำในพิธีก็มักจะเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านที่มีความรู้เรื่องศาสนพิธี

เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การแบ่งประเภทของสื่อพื้นบ้านของกาญจนา แก้วเทพ พบว่า การวิเคราะห์สื่อพื้นบ้านสามารถครอบคลุมได้ตั้งแต่นิทาน เพลงพื้นบ้าน ตำนานหมู่บ้าน ปริศนาคำทาย คำพังเพยสุภาษิต การละเล่นของเด็ก พิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ ฯลฯ

2. การแบ่งประเภทของสื่อพื้นบ้านตามแนวคิดของ สมควร กวียะ (2535) ได้แบ่งประเภทของสื่อพื้นบ้านออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

2.1 ครรลองโสต ได้แก่

- 2.1.1. เพลง และดนตรี เช่น เพลงกล่อม เพลงไทย(เดิม) เพลงแคน
- 2.1.2. การบอกเล่า เช่น คำพังเพย นิทาน เรื่องตลกพื้นบ้าน

2.2 ครรลองทัศน์ ได้แก่

- 2.2.1. การอ่าน เช่นวรรณคดีต่าง ๆ
- 2.2.2. จิตรกรรมและประติมากรรม เช่น ลายไทย พระพุทธรูป ภาพเขียนฝาผนัง
- 2.2.3. สถาปัตยกรรม เช่น เรือนไทย โบสถ์ โรงหนังตะลุง
- 2.2.4. อุปกรณ์การแสดง เช่น ฉากลิเก เครื่องแต่งตัวรำไทย
- 2.2.5. ของเล่นของใช้ เช่น เขียนหมาก ภาชนะใบตอง กระบวนตักน้ำ

2.3 ครรลองโสตทัศน์ ได้แก่

- 2.3.1. การฟ้อนรำ เช่น เข้่งกระติบ รำลาวกระทบไม้
- 2.3.2. การละครและฟ้อนรำ เช่น โขน ลิเก โนรา
- 2.3.3. การละเล่น เช่น เพลงเรือ เพลงฉ่อย ลำตัด
- 2.3.4. พิธีการและวิถีชีวิต เช่น พิธีบวช ทำบุญลอยกระทง การสวดมนต์
- 2.3.5. เชิดหุ่น เช่น หุ่นกระบอก หนังตะลุง

2.4 ครรลองรส หรือกลิ่น ได้แก่

- 2.4.1. อาหารไทย
- 2.4.2. ดอกไม้ไทย

2.5 ครรลองกิจกรรม

ได้แก่การกระทำ หรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือการผลิต ประเพณีต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เช่น การร้องรำทำเพลง การร่วมขบวนแห่ การเขียนภาพลายไทย การเข้าพิธี หรือการใช้ชีวิตแบบไทย เป็นต้น

บทบาทของสื่อพื้นบ้าน

เสรี พงศ์พิศ (อ้างใน ประเวศ วะสี, 2542:67) ให้ความสำคัญของวัฒนธรรม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสรรค์สื่อพื้นบ้านว่า วัฒนธรรมคือ รากฐานสำคัญที่ทำให้ชุมชนรวมตัวแล้วก็เข้มแข็งได้ แม้แต่กลุ่มที่เราคิดว่าเรามีความล้าหลัง เช่น ชาวเขาหรือชาวชนบท เมื่อเขาได้ค้นพบ ภูมิปัญญาของตัวเอง วัฒนธรรมของตัวเอง ระบบของตนเอง โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ จะเกิดความภูมิใจในตัวเอง เกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง เกิดพลัง

ดังนั้นเราจึงสามารถวิเคราะห์บทบาทของสื่อพื้นบ้านได้ดังนี้

3. การวิเคราะห์บทบาทของสื่อพื้นบ้านตามตำราของ ศรีบาน รัตติกาลชลากร (อ้างใน เกศินี จุฑาวิจิตร, 2540) ได้แยกบทบาทของสื่อพื้นบ้านไว้ว่า

3.1 บทบาทในการผดุงรักษาวัฒนธรรม และการแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ของชาติ

3.2 บทบาทในการเริ่มสร้างความมั่นคงทางจิตใจและรักษาความสัมพันธ์ทางเครือญาติและชุมชน

3.3 บทบาทในการพัฒนาด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และศิลปวัฒนธรรม โดยการให้ข่าวสารที่โน้มน้าวใจผ่านสื่อพื้นบ้าน

3.4 บทบาทในการผ่อนคลายความเครียด ความกดดันทางสังคม เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่อาจมีข้อห้าม เช่น เรื่องการแสดงออกทางเพศ ความก้าวร้าว เป็นต้น

3.5 บทบาทในการสร้างความสามัคคีในกลุ่ม เกิดความภาคภูมิใจในชุมชนและชาติ

3.6 บทบาทในการให้ความบันเทิง สนุกสนานเพลิดเพลิน

3.7 บทบาทในการอบรม สั่งสอนคุณธรรม ค่านิยม ความประพฤติ ฯลฯ แก่บุคคลและสังคม

3.8 บทบาทในการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยว อันนำมาซึ่งการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และรายได้เข้าประเทศและท้องถิ่น

4. การวิเคราะห์บทบาทและหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านตามแนวคิดของนักวิชาการเยอรมันในสำนักแฟรงค์เฟิร์ต (อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, 2539) สื่อพื้นบ้านมีบทบาทและหน้าที่ดังนี้

4.1 ทำหน้าที่ปลดปล่อยแรงผลักดันทางเพศ ตัวอย่างเช่น การเล่นเพลงลำตัด ประเพณีดิ่งครกคิงสากในภาคอีสาน เพลงลูกทุ่ง เป็นต้น

4.2 สร้างความสามัคคีระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ เช่น ประเพณีแข่งขันหรือแข่งตีกลองระหว่างหมู่บ้าน ประเพณีการลงแขกเกี่ยวข้าว

4.3 ช่วยให้ผู้พัฒนาด้านภูมิปัญญา เช่น การเล่นปริศนาคำทาย การดูภาพวิวตามฝาผนังโบสถ์

4.4 ทำการวิพากษ์วิจารณ์สังคมที่เป็นอยู่ในไทย มีกรณีตัวอย่างในประวัติศาสตร์เมื่อมีการเก็บภาษีอย่างรุนแรง เช่น ภาษีฝักบัว ณะลิกที่เข้าไปเล่นให้พระมหากษัตริย์ทอดพระเนตรได้สอดแทรกคำร้องเรียนลงไปด้วย ทุกวันนี้การวิพากษ์วิจารณ์สังคมยังปรากฏในเพลงลูกทุ่งอยู่บ่อยครั้ง

4.5 ทำหน้าที่ให้การศึกษาและสร้างความสำนึกทางการเมือง เช่น ในเพลงกล่อมเด็กจะมีเนื้อหาทางการเมืองปรากฏอยู่ หรือในการเล่นหนังตะลุงก็เช่นกัน

4.6 มีลักษณะสัมพันธ์กับชีวิต ก่อให้เกิดการทบทวนชีวิต เช่น พวกตลกในลิเกหรือหนังตะลุง มักจะเป็นชื่อของคนในท้องถิ่นนั้น และแสดงทักษะต่อความเป็นไปของชุมชน พิธีแห่นางแมว หรือการทำบุญประथाยข้าวก็แสดงความสัมพันธ์กับชีวิตของชาวนาเช่นกัน

4.7 มีหน้าที่ให้ความบันเทิง เช่น เพลงโคราช ลำตัด หรือหมอลำ มักจะเป็นการแสดงเพื่อให้เกิดความสนุกสนานรื่นเริงในงานบุญต่าง ๆ

5. สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2535) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับเหตุผลที่ทำให้สื่อพื้นบ้านมีบทบาทต่อการเผยแพร่ข่าวสารที่ได้ผล ไว้ดังนี้

5.1 สื่อพื้นบ้าน เปิดโอกาสให้สอดแทรกข่าวสารได้มาก

5.2 สื่อพื้นบ้าน เป็นที่นิยมของคนหมู่มาก

5.3 สื่อพื้นบ้าน เปิดโอกาสให้คนดูมีส่วนร่วมมาก

5.4 สื่อพื้นบ้าน เหมาะที่จะสอดแทรกข่าวสารทุกชนิดที่ต้องการ

สุรพล วิรุฬห์รักษ์ เสนอแนวคิดเพิ่มเติมว่า “สื่อพื้นบ้านยังคงมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารและการพัฒนา ก่อนปรากฏการณ์ของสื่อมวลชน ถึงแม้ว่าสื่อพื้นบ้านจะลดความสำคัญลงไปบ้าง แต่ก็ยังมีความหมายต่อประชาชนในสังคมอยู่มาก การนำสื่อพื้นบ้านมาใช้ในการสื่อสารและการพัฒนาในส่วนที่สื่อมวลชนด้วยสมรรถนะอยู่นั้น นอกจากจะเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่สื่อพื้นบ้านโดยตรงแล้ว ประการสำคัญที่สุดของการสื่อสารคือ เป็นการเสริมสร้างเครือข่ายของการสื่อสารให้เกิดประสิทธิผลโดยสมบูรณ์” (2535 : 3)

สื่อพื้นบ้านกับการพัฒนาและถ่ายทอดวัฒนธรรม

สมควร กวียะ (2535) ได้นำเสนอเกี่ยวกับการพัฒนาและถ่ายทอดวัฒนธรรมโดยอาศัยสื่อพื้นบ้านไว้อย่างน่าสนใจว่า

แม้ว่าจะมิได้มีการนำเอาสื่อพื้นบ้านไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาและถ่ายทอดวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ แต่แนวความคิดในเรื่องนี้ได้เกิดขึ้นในประเทศไทยเมื่อประมาณ 10 ปีมาแล้ว ดังจะเห็นได้ว่าการเปิดสอนวิชาสื่อประเพณีในหลักสูตรวารสารศาสตร์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วิชาสื่อพื้นบ้านในหลักสูตรนิเทศศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และในวิทยาลัยครูหลายแห่ง แม้กระทั่งสถาบันการศึกษาเอกชนก็ให้ความสนใจเปิดสอนวิชาทำนองนี้ ขยายตัวมากขึ้น นอกจากนั้นภาควิชา การสื่อสารมวลชน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ก็ยังเคยจัดการสัมมนาระดับชาติเรื่อง “ดนตรีเพื่อการสื่อสาร” เน้นการสาธิตสื่อพื้นบ้านและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เคยจัดสัมมนาเรื่อง “สื่อประเพณี: ยุทธวิธีเพื่อการพัฒนาชนบท” ในปี 2530

สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2535) ได้กล่าวไว้ในงานสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “มิติใหม่ของสื่อพื้นบ้าน: บทบาทของศิลปินพื้นบ้านในฐานะนักสื่อสารเพื่อการพัฒนาและถ่ายทอดวัฒนธรรม” เมื่อ พ.ศ. 2535 ว่า

“สนใจสื่อพื้นบ้านในฐานะที่เป็นการแสดงเพื่อความบันเทิงมาตั้งแต่ยังเป็นเด็ก เมื่อเติบโตและได้เรียนวิชาการละครบ้าง ก็มองสื่อพื้นบ้านอย่างศิลปะที่แสดงความคิดคำนึงของศิลปิน ต่อมาได้มีโอกาสกำกับละครที่อาศัยศิลปะประจำชาติบ่อยครั้งจึงได้เข้าใจถึงความสำคัญของการแสดงที่ใช้เป็นสื่อในการสื่อสาร โดยการแทรกลงไปไว้ในการแสดงอย่างแนบเนียน”

Feliciano (1978) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้านในฟิลิปปินส์ พบว่า ในประเทศฟิลิปปินส์ได้อาศัยสื่อพื้นบ้านในการพัฒนาสังคม การเมือง และวัฒนธรรมของประเทศได้ผลอย่างน่าพอใจ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ชุมชนในชนบทมีสื่อพื้นบ้านที่มีคุณค่าอย่างทั่วถึง
2. รูปแบบของสื่อพื้นบ้าน ไม่สลับซับซ้อน และมีมากพอที่จะสนองตอบความต้องการของประชาชนได้อย่างกว้างขวาง
3. เนื้อหาและโครงสร้างของสื่อพื้นบ้านมีความยืดหยุ่นหรือปรับปรุงให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดี
4. ความเชื่อของสื่อพื้นบ้านแข็งแกร่งจนยากที่จะมีสื่ออื่น ๆ เข้าไปแทนได้
5. ตัวแทนสื่อพื้นบ้านก็มีความประสงค์และยินดีที่จะปรับปรุงเนื้อหาตลอดจนโครงสร้างบางอย่างให้เหมาะสมกับการพัฒนาประเทศ

ประเทศฝรั่งเศส ญี่ปุ่น เกาหลีใต้และอินโดนีเซียก็เป็นตัวอย่างที่ดีเยี่ยมในการนำเอาสื่อบุคคลและสื่อประเพณีเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างภาพพจน์และเศรษฐกิจของประเทศความก้าวหน้าของฝรั่งเศสและญี่ปุ่นในรอบ 20 ปีที่ผ่านมา มิได้ขึ้นอยู่กับการสร้างเทคโนโลยีสมัยใหม่เพียงอย่างเดียวแต่ขึ้นอยู่กับ การปรับจิตใจและวัฒนธรรมให้ก้าวไปกับกาลเวลาอย่างเหมาะสม (สมควร กวียะ, 2535)

แนวทางการพัฒนาสื่อพื้นบ้าน

แม้ว่าสื่อพื้นบ้าน จะมีบทบาทสำคัญต่อการสื่อสาร และการพัฒนาท้องถิ่น แต่ในประเทศไทยเรายังขาดการนำมาใช้อย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน แนวทางดำเนินงานเพื่อพัฒนาสื่อ อันจะนำมาพัฒนาสังคม จะประกอบไปด้วย 4 แนวทาง คือ

1. การอนุรักษ์

เป็นการเก็บรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านทั้งที่เป็นวัตถุและมีชีวิต เช่น สิ่งของเครื่องใช้ โบราณวัตถุ คำบอกเล่า นิทาน ตำนาน การละเล่น ฯลฯ ที่มีการทำขึ้นทั้งจากส่วนกลางโดยราชการและ จากเอกชน หรือบุคคลที่สนใจซึ่งทำด้วยใจรัก ถือเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาค้นคว้า พัฒนาการของสังคมในแต่ละท้องถิ่นหรือชุมชน เช่น พิพิธภัณฑสถานบ้านม่วง ซึ่งริเริ่มโดยพระและ

ชาวบ้าน ต่อมาได้รับความร่วมมือจากอาจารย์มหาวิทยาลัยศิลปากรในด้านการค้นคว้าและรวบรวม ตลอดจนการจัดตั้ง สร้างอาคารเป็นที่เก็บสะสม นับเป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านได้ทำในสิ่งที่เขา รักและสนใจ ซึ่งจะเป็นผลดีในการสืบทอดรักษาและพัฒนาต่อไปได้ เพราะชาวบ้านได้มีบทบาท ริเริ่มและจัดตั้ง เนื่องจากมีตัวอย่างให้เห็นแล้วว่าในบางแห่งหน่วยงานรัฐ ได้จัดตั้งริเริ่มด้วยคิดว่าดี เหมาะสมแต่ชาวบ้านกลับไม่สนใจดูแลรักษาสืบทอดด้วย ไม่เห็นคุณค่า เช่น การจัดให้มีศิลปิน แห่งชาติในสาขาต่าง ๆ

ในส่วนของชาวบ้านควาย ซึ่งเป็นกรณีศึกษาของการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ ก็เป็นอีก ตัวอย่างหนึ่งของการร่วมใจกันอนุรักษ์สื่อพื้นบ้าน ด้วยการนำเอาสื่อพื้นบ้านมาเป็นสื่อในการ เผยแพร่วิถีชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่น ไปสู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

2. การฟื้นฟู

เป็นการนำวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีประโยชน์และเหมาะสมกลับมาใช้ใหม่ เช่น การลง แยก การเล่นดนตรีบางประเภท ฯลฯ ให้กลับคืนมาใหม่ ซึ่งต้องอาศัยทั้งเอกชนและราชการร่วมมือ กับชาวบ้าน โดยอาจมีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบให้เหมาะสมกับยุคสมัย แต่ยังคงเนื้อหาหรือ เป้าหมายเดิมที่มีคุณค่า มีประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติ โดยที่ชาวบ้านได้มีโอกาสเห็น ได้ถ่ายทอดตนเอง เรียนรู้ด้วยตนเอง เนื่องจากชาวบ้านจะเข้าใจในสภาพความคิด ความเชื่อของเขาเอง เป็นทั้งวิทยากร ผู้ถ่ายทอด ผู้รับการถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ที่องค์กรพัฒนาเอกชนและ ภาครัฐต้องช่วยเป็นตัวประสาน มิใช่เป็นผู้ทำให้

3. การประยุกต์

เนื่องจากวัฒนธรรมพื้นบ้านมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง การประยุกต์ วัฒนธรรมพื้นบ้านจึงมีมาตลอดเพียงแต่จะช้าหรือเร็วเท่านั้น เราต้องมองและเชื่อมั่นชาวบ้านว่าเขา มีความสามารถในการประยุกต์วัฒนธรรม เช่น การทำบุญข้าวเปลือกเพื่อจัดตั้งกองทุนข้าวประจำ หมู่บ้าน การทอดผ้าป่าพันธุ์ไม้ การทำนากระชับมิตร เป็นต้น

การประยุกต์นั้นเป็นการผสมผสานระหว่างของเก่าและของใหม่ กลายเป็นเทคโนโลยี สมัยใหม่ วิธีการหรือรูปแบบใหม่ที่เหมาะสมและเอื้อประโยชน์ ทั้งนี้โดยมีพื้นฐานมาจากรากเหง้า เดิมในวัฒนธรรมพื้นบ้านนั้น ๆ การประยุกต์จึงเป็นการสัมผัส หรือการเปลี่ยนแปลงของสภาพ แวดล้อมทางสังคมระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่าง ดังนั้นวิธีการนี้นักวิชาการและหน่วยงานอื่น ๆ จาก

ทางการและเอกชนจะมีบทบาทในกระบวนการนี้ได้ เพราะเป็นตัวแทนของแนวคิดวัฒนธรรมใหม่ มีความรู้และข้อมูลในระบบใหม่ ซึ่งหากนำมาประสานกับวัฒนธรรมเดิมของชาวบ้านที่มีความรู้ และข้อมูลในระบบเดิมร่วมกันหารูปแบบที่เหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนหรือท้องถิ่นแล้ว จะทำให้การประยุกต์นั้นเกิดผลดี เป็นที่ต้องการของชาวบ้าน

4. การสร้างใหม่

คล้ายกับการประยุกต์ เพียงแต่มีส่วนเก่าน้อยกว่าส่วนใหม่ การสร้างใหม่นี้ต้องระวัง มาก เนื่องจากอาจจะไม่เหมาะสมและไม่เป็นที่ต้องการของชาวบ้าน ดังนั้นจึงต้องพิจารณาว่าเป็น ความต้องการที่แท้จริงและเกิดประโยชน์เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นเสียก่อน

การสร้างใหม่ทางวัฒนธรรมนี้ถือเป็นพลวัตทางวัฒนธรรม เพราะหากสิ่งใหม่เกิด ประโยชน์จริงและเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่และท้องถิ่นของชาวบ้าน ชาวบ้านก็จะ ดำเนินการต่อไปจนในที่สุดเมื่อเวลาผ่านไปก็จะกลายเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านของท้องถิ่นนั้น การ สร้างใหม่จึงต้องพิจารณาและคำนึงถึงชาวบ้านเป็นหลัก กล่าวคือ วัฒนธรรมใหม่นั้นมีผลต่อการ เพิ่มคุณภาพชีวิตของชาวบ้านหรือไม่เพียงใด ชาวบ้านพร้อมและเต็มใจรับหรือไม่ เขามีส่วนร่วม ในการตัดสินใจมากน้อยแค่ไหน เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่เพียงใด อย่างไรก็ตามต้องคำนึง ด้วยว่า จะต้องให้ชาวบ้านเป็นผู้สืบทอดสืบทอดกันมา จนชาวบ้านเกิดความมั่นใจและยินดีที่จะรับ วัฒนธรรมใหม่อย่างไรไม่สับสนคลุมเครือหรือไม่เต็มใจจะรับแต่ต้องรับ และที่สำคัญวัฒนธรรม ใหม่นี้ควรมีเป้าหมายในการนำไปสู่การพึ่งตนเอง และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชาวบ้าน

ในส่วนของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยก็มีการนำแนวคิดเรื่องสื่อพื้นบ้านมาใช้ในการสืบ สานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน คือ การรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านด้วยการจำลองจัดแสดงวิถีชีวิต พื้นบ้านของชาวนาไทยภาคกลาง สาธิตการทำนาโดยใช้แรงงานจากควาย การละเล่นเพลงพื้นบ้าน อย่างเพลงอีแซว โดยมีชาวบ้านเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการสืบทอดสื่อพื้นบ้านนี้

2.3 แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การดำรงชีวิตประจำวันของคนเราที่ต้องเคร่งเครียดกับงาน และหน้าที่ต่างๆ ที่ต้อง รับผิดชอบ ทำให้หลาย ๆ คนเกิดความเครียด และพยายามหาทางออกจากความเครียด หนทางหนึ่ง ที่คนเรามักกระทำกันนอกจากการพักผ่อนด้วยการนอนแล้ว เมื่อถึงวันหยุดหรือเมื่อมีเวลาว่าง หลาย

ๆคนก็มักจะใช้เวลากับการท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ โดยเฉพาะสถานที่ที่แวดล้อมด้วยธรรมชาติ เพื่อให้ความสดชื่น และสีเขียวของธรรมชาติช่วยผ่อนคลายความเครียดที่มีอยู่ แต่บางคนก็มีวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวไปเพื่อศึกษาอารยธรรม ความแตกต่างด้านอารยธรรม ความแตกต่างด้านวัฒนธรรมของบ้านเมืองอื่น ๆ

ท่ามกลางความเจริญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และความปรารถนาที่จะเข้าไปชื่นชม และสัมผัสธรรมชาติ ส่งผลให้ประเทศของเรากำลังประสบกับปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ปัจจุบันทะเลหลาย ๆ แห่งทางภาคใต้ของไทย ได้รับความนิยมนอย่างมากจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ แต่สิ่งที่ตามมาจากการชื่นชมของนักท่องเที่ยวจึงต้องเปลี่ยนรูปแบบไป เพื่อให้การเข้าไปสัมผัสกับธรรมชาติของนักท่องเที่ยวเป็นไปเพื่อการอนุรักษ์ให้มากที่สุด รูปแบบของการท่องเที่ยวเช่นนี้รู้จักกันในนาม “Ecotourism” หรือ “Green Tourism” หรือที่เรียกเป็นภาษาไทยว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้น โดยมีสาเหตุมาจากแนวโน้ม 2 ประการ มาบรรจบกัน คือ แนวโน้มเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และแนวโน้มเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงเรื่องอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถสรุปเป็นสาระสำคัญได้ดังนี้ (อ้างถึงใน ยุวดี นิรัตน์ ตระกูล, 2538 : 52)

แนวโน้มเรื่องการอนุรักษ์

การที่ประชากรเพิ่มมากขึ้น และภาวะทางเศรษฐกิจถดถอยในหลายประเทศ กิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ อย่างเช่นการตัดไม้ทำลายป่า การทำเหมืองแร่ และการเกษตร เกิดขึ้นภายในและบริเวณทั่วไป ซึ่งส่วนใหญ่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ จนทำให้ธรรมชาติ และทรัพยากรทางธรรมชาติเสื่อมโทรม และผลที่ตามมาก็คือ ความไม่ยั่งยืนของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายจึงได้พยายามผสมผสานเรื่องของการอนุรักษ์เข้ากับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยการใช้ประโยชน์พื้นที่อนุรักษ์ที่จัดตั้งขึ้นก่อนหน้าแล้ว และหน้าที่กำลังประกาศจัดตั้งขึ้นให้เป็นแหล่งพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคมควบคู่กันไปกับการสงวนการรักษาระบบนิเวศตามธรรมชาติ ทั้งนี้

โดยการส่งเสริมเรื่องของการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติเป็นทางเลือกอย่างหนึ่งที่เปิดโอกาสให้มีการจ้างงาน และสร้างรายได้จำนวนมาก ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการจูงใจทางเศรษฐกิจให้แก่ราษฎรในชนบท เพื่อจะได้ตระหนักถึงความสำคัญและหันมาช่วยกันสนับสนุนการสงวนรักษาพื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติ การท่องเที่ยวที่มีการวางแผนที่ดีมีศักยภาพใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติ และพื้นที่อนุรักษ์อื่นๆ ได้เป็นอย่างดี

แนวโน้มเรื่องการท่องเที่ยว

แนวโน้มเรื่องนี้ปรากฏก่อนช่วงแฉ่งซัดในระยะเวลา 7-8 ปี มนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการใช้เวลาว่างในการเดินทางท่องเที่ยว โดยมีแนวโน้มว่าต้องการการท่องเที่ยวแบบผจญภัย เข้าไปมีส่วนร่วมและสัมผัสกับธรรมชาติอย่างแท้จริง นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังอยากที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสถานที่ที่ไปเยือน ตั้งแต่ระบบนิเวศไปจนถึงชนิดพันธุ์พืช และสัตว์ที่กำลังหายากหรือกำลังสูญพันธุ์ และประเด็นปัญหาด้านการอนุรักษ์ เช่น การสูญเสียทรัพยากรป่าไม้ การล้มลงล่าสัตว์ป่า ดังจะเห็นได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มสูงขึ้นตามลำดับในอุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์ประเภทอื่นๆ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้สาเหตุสำคัญมาจากการตื่นตัว และให้ความสนใจเกี่ยวกับคุณภาพสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นในประเทศต่างๆ ทั่วโลก

จากแนวโน้มสองประการดังกล่าวข้างต้นมาบรรจบกันส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศขึ้น ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงมีความหมายมากกว่าการท่องเที่ยวธรรมดา แต่จะหมายความไปถึงการท่องเที่ยวที่จะต้องมีการอนุรักษ์ควบคู่ไปด้วยไม่ว่าจะเป็นในแง่ของการอนุรักษ์ธรรมชาติหรือวัฒนธรรม

นิยามและความหมาย

การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ หรืออาจเรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Ecotourism” ซึ่งเป็นคำผสมระหว่างคำว่า Ecology หรือนิเวศวิทยา กับคำว่า Tourism หรือการท่องเที่ยว (อ้างถึงใน ยูดี นิรัตน์ตระกูล, 2538:52)

นิยามและความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้น ก็ได้มีการกำหนดขึ้นจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลต่าง ๆ มากมาย ซึ่ง ยูวดี นิรัตน์ตระกูล (2538 : 52) ได้ยกตัวอย่างนิยาม และความหมายจากบุคคลต่าง ๆ ไว้ดังนี้

Hector Ceballos-Lascurain (1990) (อ้างถึงใน ยูวดี นิรัตน์ตระกูล, (2538 : 52) แห่งสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources-ICUN) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นบุคคลแรกที่กำหนดความหมายของการท่องเที่ยว

1. แหล่งท่องเที่ยวที่จะส่งเสริม และพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม และอาจรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย
2. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม ธรรมชาติ และระบบนิเวศ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายหรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม
3. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสหรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังจะเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกด้วย
4. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติ และการอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทาง อ้อม
5. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะมุ่งเน้นที่คุณค่าธรรมชาติ หรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวไม่ใช่นั่นที่การเสริมแต่งหรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

แนวคิดพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542:14-15) เสนอแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. **การใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน** ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีจุดมุ่งหมายให้มีการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะต้องระมัดระวังเป็นพิเศษต้องไม่สร้างผลกระทบต่อด้านลบให้แก่สิ่งแวดล้อมดั้งเดิม เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แสวงหาในการเดินทางมาท่องเที่ยว จึงต้องอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน เพื่อเป็นสิ่งดึงดูดใจ

2. **การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม** ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว จึงต้องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของทรัพยากรการท่องเที่ยวไม่ให้รับผลกระทบทางลบจากการใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว จนเกิดสภาพเสื่อมโทรม หรือถูกกระทบให้ด้อยค่าลง ดังนั้นการให้ความรู้ความเข้าใจ และการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้แก่นักท่องเที่ยว และผู้มาเยือน ตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ชุมชนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ เป็นต้น

ยูวดี นิรัตน์ตระกูล(2538:53-55) เสนอวิธีการสร้างจิตสำนึกสำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า จะเน้นวิธีการจัดโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ (Interpretation Program) เช่นการจัดให้มีศูนย์สื่อความหมายธรรมชาติ (Interpretive Program) ในแหล่งท่องเที่ยว จัดให้มีเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษาเรียนรู้ จัดให้มีนิทรรศการ/แผ่นป้ายบรรยายตามบริเวณ หรือจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ จัดให้มีเส้นทางเดินหรือทางเดินป่า ให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ธรรมชาติ หลากหลายแก่ผู้มาเยือนรวมไปถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถชี้แนะ และอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสิ่งต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวพบเห็น

3. **การสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว** องค์ประกอบนี้มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบแรกโดยตรง กล่าวคือ นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) มักเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มี

ความปรารถนาหรือสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในลักษณะต่าง ๆ และสภาพภูมิทัศน์ตามธรรมชาติ ตลอดจนแหล่งธรรมชาติที่ยากลำบากต่อการเดินทาง และท้าทาย และมักจะไม่สนใจความสะดวกสบาย ดังนั้น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงต้องพิจารณาถึงการจัดการให้มีการสื่อความหมายธรรมชาติ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งในระดับกว้าง และระดับลึกซึ้ง ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยว และได้รับความพึงพอใจกลับไป

4. การให้ชุมชนมีส่วนร่วม ชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่รอบ ๆ แหล่งท่องเที่ยวควรได้รับการพิจารณาเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อช่วยให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรง และทางอ้อม อันจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่า และความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว เช่น การลงทุนในธุรกิจการท่องเที่ยวขนาดเล็ก การเป็นมัคคุเทศก์ การนำสินค้าที่เป็นศิลปะ หัตถกรรมพื้นบ้านมาขายแก่นักท่องเที่ยว และการจ้างงานในส่วนบริการอื่น ๆ เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ยูวดี นิรัตน์ตระกูล (2538:55) นำเสนอไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีความแตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบดั้งเดิม (Conventional-Tourism) กล่าวคือ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะมีขอบข่ายในการพิจารณาที่ลึกซึ้ง และให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์เป็นด้านหลัก ดังนั้น จึงสามารถระบุวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ 4 ประการ คือ

1. เพื่อพัฒนาจิตสำนึก (Awareness) และความเข้าใจ (Understanding) ของนักท่องเที่ยวในการทำคุณประโยชน์แก่สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ
2. เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีคุณค่าสูงให้แก่นักท่องเที่ยว
3. เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนที่แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่
4. เพื่อดูแลรักษา และคงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

ลักษณะที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ศรีพร สมบุญธรรม (2536:29) ได้เสนอรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือ Ecotourism ไว้ดังนี้

1. เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มีจุดสนใจหลักอยู่ที่สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และหรือวัฒนธรรมที่ยังคงความดั้งเดิม และบริสุทธิ์ ห่างไกลความเจริญแบบสังคมเมือง
2. เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติและสัตว์ป่า
3. เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มีการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวให้มีความสอดคล้องกับความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่
4. เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นให้คนท้องถิ่นได้มีส่วนในกิจกรรมต่าง ๆ และได้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจให้มากที่สุด

ปัจจัยที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีจุดมุ่งหมายหลัก ในการสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่าง กระแสการพัฒนาทางเศรษฐกิจกับกระแสการอนุรักษ์จึงสมควรอย่างยิ่ง ที่จะต้องช่วยกันส่งเสริม เพื่อให้การท่องเที่ยวบรรลุจุดหมายดังกล่าว ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือ สนับสนุน ส่งเสริมจากทุก ฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (อ้างถึงใน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2539: 55) การที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องอาศัยปัจจัยหลาย ๆ ด้าน ในการส่งเสริม ซึ่งปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยภายใน ได้แก่

- สภาพพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนนั้นสิ่งสำคัญอันดับแรกที่จะต้องพิจารณา และถือเป็นปัจจัยที่สำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยว นั้น ก็คือ สภาพพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว เพราะการที่ชุมชนนั้นมีสภาพภูมิประเทศที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยว มีประวัติชุมชนที่น่าสนใจ มี

สินค้าพื้นเมือง มีประเพณีท้องถิ่น มีทิวทัศน์ที่งดงาม และมีความสมบูรณ์ของธรรมชาติที่เป็นจุดเด่น สิ่งเหล่านี้จะเป็นการเอื้อประโยชน์ต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้เป็นอย่างดี

(อ้างถึงใน วรรณพร วนิชชานุกร,2541:5)

- ความสามัคคีร่วมมือกันของคนในชุมชน

การจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ให้ประสบความสำเร็จได้นั้นสิ่งสำคัญที่สุด คือ ความสามัคคีร่วมมือกันของคนในชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถร่วมมือกำหนดทิศทางในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง เกิดมีความภาคภูมิใจ และรักถิ่นกำเนิดของตน จนสามารถพัฒนาให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้นมาในชุมชนได้ (อ้างถึง วรรณพร วนิชชานุกร, 2537:5)

- ผลประโยชน์จากรายได้ที่จะได้รับ

การที่จะทำให้นักในชุมชนเกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืนได้นั้น สิ่งสำคัญที่เป็นตัวกระตุ้นให้นักในชุมชน เกิดแรงจูงใจในการเข้าร่วมเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนขึ้นมานั้นก็คือ การได้รับผลประโยชน์จากการจัดสรรรายได้ จากการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน (อ้างถึงใน วรรณพร วนิชชานุกร, 2537 :6)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539:5) ได้กำหนดถึงปัจจัยที่จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในแหล่งท่องเที่ยวใดก็ตามจะต้องประกอบด้วย

1. จิตความสามารถของพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต
2. การมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของประชาชนในชุมชนไม่ว่าจะเป็น การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับชุมชน วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิต
3. ต้องก่อให้เกิดรายได้(ผลประโยชน์) จะเป็นตัวกระตุ้นทำให้ประชาชนในชุมชนเกิดการรวมตัวกัน และผลประโยชน์ที่เป็นรายได้จะต้องมีการกระจายรายได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่ได้เกิดจากการกระจุกตัวเฉพาะผลประโยชน์ที่เป็นรายได้เพียงแต่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ที่เกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยว
4. การจัดการแหล่งท่องเที่ยวทั้งนี้ต้องเป็นไปด้วยความยินดี ยินยอมของประชาชน ชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ

2. ปัจจัยภายนอก ได้แก่

- นโยบายของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในฐานะที่เป็นหน่วยงานดูแลเรื่องการท่องเที่ยวโดยตรง ได้ดำเนินการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อกำหนดแนวทางดำเนินการ จัดการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของประเทศไทยในภาพรวมทั้งหมดจะเห็นได้จากนโยบายหลักของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่กล่าวอย่างชัดเจนว่า “อนุรักษ์ และฟื้นฟูสมบัติวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์ พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก และบริการด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานที่ดี ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมอันเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นการกระจายรายได้ จากการท่องเที่ยวให้ถึงประชากรในทุกภูมิภาค ฯลฯ” (อ้างถึงใน กิตติวัฒน์ รัตนดิถ ฦ กุเกิด, 2542:20)

- นโยบายของกรมการพัฒนาชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน เป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงมหาดไทย กรมการพัฒนาชุมชนมีนโยบายจัดทำโครงการ “หมู่บ้านท่องเที่ยว” ขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2540 โดยเน้นส่งเสริมหมู่บ้านที่มีผลิตภัณฑ์ผลผลิตที่มีคุณภาพ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเข้าไปสัมผัสวิถีการผลิต แต่ก็ยังมีบางชุมชนซึ่งนำเอาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนหรือละแวกใกล้เคียงมาเป็นจุดขาย โดยจัดให้มีการท่องเที่ยวแบบธรรมชาติ หรือที่เรียกว่าการท่องเที่ยวแบบเชิงอนุรักษ์ขึ้นมา มีการจัดตั้งคณะกรรมการในหมู่บ้านที่ดูแลเรื่องการท่องเที่ยว โดยกรมการพัฒนาชุมชนมีนโยบาย ให้พัฒนาชุมชนทุกจังหวัด คอยช่วยเหลือส่งเสริมให้คำแนะนำแก่ชุมชนที่มีความพร้อมที่จะจัดการ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นมาภายในชุมชน (อ้างถึงใน อุษาวดี พูลพิพัฒน์, 2545: 6)

- สื่อมวลชน

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้น สื่อมวลชนถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง ที่ช่วยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทั้งนี้ เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว รวมทั้งเพื่อให้ประชาชนเข้าใจ และเห็นถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวในอันที่จะช่วยให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชนในท้องถิ่น ให้เข้ามามีบทบาทในการร่วมกันพัฒนา และบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อ้างถึงใน นพรัตน์ มณีรัตน์, 2541: 17)

สำหรับแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผู้วิจัยจะใช้เป็นกรอบในการทำความเข้าใจในการจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย เพราะหมู่บ้านควายก็มีการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านตามแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ นอกจากนี้ ยังใช้แนวคิดเรื่องปัจจัยที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาเป็นกรอบในการทำความเข้าใจ และเพื่อเป็นแนวทางในการค้นหาว่าหมู่บ้านควายไทยมีรูปแบบในการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างไรให้ประสบความสำเร็จ

2.4 แนวคิดเรื่องการตลาดเพื่อการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยนั้น นับเป็นแนวทางการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน และช่วยลดปริมาณชาวบ้านที่ต้องออกไปหางานทำนอกหมู่บ้านในยามว่างจากฤดูกาลทำนา ซึ่งรูปแบบการจัดการด้านการท่องเที่ยวของบ้านควาย จะเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้นั้น นอกจากปัจจัยเรื่องวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ความสามัคคีของคนในชุมชนและอื่น ๆ แล้ว ยังต้องให้ความสำคัญกับการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวไว้ด้วย

คำจำกัดความของการตลาดเพื่อการท่องเที่ยว

องค์การท่องเที่ยวแห่งโลก (World Tourism organization) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ปรัชญา ของการจัดการให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยการวิจัย การพยากรณ์ และการเลือกสรร ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับตลาด โดยบรรลุวัตถุประสงค์และให้ได้ผลประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร” (Clotman, 1989 : 11, อ้างถึงใน ฉลองศรี พิมลสมพงษ์, 2542 : 4)

ธรรมนุญ ประจวบเหมาะ (2539 :4-5, อ้างถึงใน ฉลองศรี พิมลสมพงษ์, 2542 : 4) ให้ความหมายไว้ว่า “การศึกษาองค์ประกอบ (การผลิตและการบริโภคสินค้าและบริการ) ทางการท่องเที่ยวเพื่อใช้กำหนดคู่ทางในการพัฒนาสินค้าทางการท่องเที่ยวและส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยว โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ อุปสงค์ทางการท่องเที่ยว (Tourism Demand) และอุปทานทางการท่องเที่ยว(Tourism Supply)”

วินิจ วีรยางกูร (2532 : 83) ให้ความหมายไว้ว่า “ปรัชญาทางการจัดการที่มุ่งเน้น ไปสู่การความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยอาศัยการวิจัยตลาด การพยากรณ์ การคัดเลือกทรัพยากร

ท่องเที่ยวที่กำลังอยู่ในความต้องการเพื่อให้ธุรกิจได้รับประโยชน์สูงสุด ในการเสนอบริการแก่นักท่องเที่ยวตามเป้าหมายที่กำหนดไว้”

จากความหมายของนักวิชาการต่าง ๆ สรุปได้ว่า การตลาดเพื่อการท่องเที่ยว หมายถึง กระบวนการในการวางแผนการจัดการด้านทรัพยากรและบริการทางการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการตอบสนองความต้องการที่ตรงกันระหว่างเจ้าของธุรกิจและบริการด้านการท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยว

โครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยนั้นก็มีการจัดการภายใต้แนวคิดการตลาดเพื่อการท่องเที่ยว คือ มีการวางแผนการจัดการทรัพยากรในการจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยภาคกลาง เพื่อไว้บริการนักท่องเที่ยวให้ได้ทำการศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับการเที่ยวชมทัศนียภาพ

ลักษณะของตลาดการท่องเที่ยว

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์ (2540 : 15) ได้อธิบายถึงลักษณะของตลาดการท่องเที่ยวว่า เป็นตลาดบริการที่ลูกค้ามีอิสระในการเลือกบริโภคสินค้าและบริการมากที่สุด องค์ประกอบของตลาดมีลักษณะเฉพาะดังนี้

1. ผู้ซื้อ ได้แก่ นักท่องเที่ยว นักทัศนอาจร ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ระหว่างประเทศ ความต้องการเดินทางท่องเที่ยวและบริโภคสินค้าการท่องเที่ยวมีความยืดหยุ่นและเปลี่ยนแปลงสูงมาก เนื่องจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม ราคาการท่องเที่ยว ฤดูกาล สมัยนิยม รสนิยมทัศนคติ ประสบการณ์ส่วนตัวของนักท่องเที่ยว และเหตุการณ์สำคัญอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน

ลักษณะตลาดการท่องเที่ยวของบ้านควายในส่วนของผู้ซื้อ มีทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยจะเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีวิถีทางการท่องเที่ยวที่เรียบง่าย สนใจในการศึกษาวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยได้ในทุกฤดูกาล

2. ผู้ขาย ได้แก่ ผู้ประกอบธุรกิจจัดหาสินค้าและบริการการท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ในลักษณะการแปรรูปสินค้าและบริการ เช่น วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชาวบ้าน ผู้ขาย ก็คือ โครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

3. สินค้าและบริการ สินค้าและบริการในตลาดการท่องเที่ยวแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

3.1 สินค้าที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติต่าง ๆ เช่น น้ำตก ภูเขา ทะเล เขตรักษาพันธุ์พืช และสัตว์ป่า ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ฯลฯ

3.2 สินค้าที่มนุษย์สร้างขึ้น แบ่งออกเป็นหลายชนิด ได้แก่

3.2.1 สิ่งก่อสร้างสิ่งสำคัญ เช่น อนุสาวรีย์ทางประวัติศาสตร์ วัด โบสถ์ สถานที่สำคัญทางศาสนา เป็นต้น

3.2.2 สิ่งดึงดูดใจทางด้านวัฒนธรรมและสังคม ทั้งรูปธรรมและนามธรรมเช่น ศาสนา ภาษา เทศกาล ประเพณี ศิลปะหัตถกรรม เป็นต้น

3.2.3 สินค้าและบริการที่อำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ สายการบิน บินและการขนส่ง ที่พัก อาหารและเครื่องดื่ม เป็นต้น

ส่วนประสมการตลาดเพื่อการท่องเที่ยว

ฉลองศรี พิมลสมพงษ์ (2540 : 4) ให้ความหมายของส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) ไว้ว่า “ปัจจัยทางการตลาดที่สามารถควบคุมได้” ซึ่งประกอบไปด้วย

1. ผลิตภัณฑ์ (Product) ประกอบด้วย รูปลักษณะ(Features) รูปแบบ(Style) ขนาด (Size) ตราสินค้า(Brand) คุณภาพ(Quality) การบรรจุหีบห่อ(Packaging) สายผลิตภัณฑ์(Product Lines) ส่วนผสมผลิตภัณฑ์(Product Mix) การรับประกัน(Warranties) การติดตั้ง(Installation) การให้บริการ(Servicing)

ในส่วนของบ้านควายไทยนั้น ผลิตภัณฑ์ก็คือ การแสดงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยภาคกลาง ซึ่งเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยนักท่องเที่ยวจะมีโอกาสได้เรียนรู้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน เรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี รับประทานอาหารท้องถิ่น เยี่ยมชมวิถีชีวิต ต่าง ๆ ของชาวบ้าน

2. ราคา (Price) ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ในการตั้งราคา (Pricing Objectives) วิธีการตั้งราคา (Pricing Method) นโยบายและกลยุทธ์ราคา (Pricing Policies and Strategies) ฯลฯ

สำหรับราคาบัตรค่าเข้าชมหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยนั้น ก็จะเปิดให้บริการทุกวัน อัตราค่าเข้าชมผู้ใหญ่ ราคา 20 บาท เด็ก ราคา 10 บาท ชาวต่างประเทศ ราคา 300 บาท ส่วนราคาเหมาจ่ายค่าเข้าชมการแสดงควายและนั่งควายเทียมเกวียน ราคา 50 บาท

3. การจัดจำหน่าย (Place or Distribution) ประกอบด้วย ช่องทางการจัดจำหน่าย (Channel of Distribution) และการกระจายสินค้า(Physical Distribution)

4. การส่งเสริมการตลาด (Promotion) ประกอบด้วย การโฆษณา (Advertising) การให้ข่าวและประชาสัมพันธ์ (Publicity and Public Relation) การขายโดยพนักงานขาย (Personal Selling) และการส่งเสริมการขาย (Sale Promotion)

การแบ่งส่วนการตลาด

การแบ่งส่วนการตลาด (Market segmentation) หมายถึง การแบ่งตลาดของผลิตภัณฑ์ชนิดใดชนิดหนึ่งออกตามลักษณะความต้องการที่คล้ายคลึงกัน ออกเป็นตลาดย่อยหรือส่วนตลาด เพื่อที่จะเลือกตลาดใดตลาดหนึ่งหรือหลายตลาดตามเป้าหมายต่อไป การแบ่งส่วนตลาดไม่ได้เริ่มต้นที่ความแตกต่างกันของผลิตภัณฑ์แต่เป็นการแบ่งกลุ่มลูกค้าและความต้องการของลูกค้าที่แตกต่างกัน (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2541:116)

สำหรับส่วนแบ่งการตลาดเพื่อการท่องเที่ยว ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

วินิจ วีรยางกูร (2532 : 83) ให้ความหมายไว้ว่า “ การแบ่งกลุ่มการท่องเที่ยวออกตามลักษณะของความต้องการ ความสนใจ ตามลักษณะบางอย่างที่คล้ายคลึงกันออกเป็นส่วนย่อย เพื่อจะกำหนดเป็นตลาดเป้าหมาย แล้วใช้วิธีการทางการตลาดที่เหมาะสม เพื่อธุรกิจบรรลุถึงเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ”

การแบ่งส่วนการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวมีสมมติฐานที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. ตลาดของผลิตภัณฑ์หรือบริการ โดยเฉพาะเกี่ยวกับการพักผ่อนหย่อนใจนั้นสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มที่มีความคล้ายคลึงกัน
2. นักท่องเที่ยวตามกลุ่มเป้าหมายเดียวกันมีลักษณะบางอย่างที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน

3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทหนึ่งประเภทใด ย่อมจะเหมาะสมที่สุดสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ไม่ใช่เป็นการพอใจของนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ก็จะมีนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่ชอบ เพราะได้สัมผัสกับวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตของชาวบ้าน ขณะที่นักท่องเที่ยวบางกลุ่มกลับชอบการท่องเที่ยวด้วยการล่องเรือและเล่นน้ำตามชายทะเลมากกว่า

4. ธุรกิจหรือนักท่องเที่ยวสามารถพัฒนาหรือเลือกทรัพยากรการท่องเที่ยวบางประเภทขึ้นเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น แบบหมาจ่าทางเรือ อาจจะเหมาะสมกับนักท่องเที่ยวบางกลุ่มเท่านั้น เช่น นักท่องเที่ยวสูงอายุ ในขณะที่เดียวกันการท่องเที่ยวเพื่อไปชมน้ำตก ภูเขา ทิวทัศน์ ก็เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวประเภทที่ชอบการผจญภัยและส่วนใหญ่จะเป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มวัยรุ่น

สำหรับแนวคิดเรื่องการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เป็นกรอบในการศึกษาเรื่องวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านกับการสืบสานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของโครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย เพื่อค้นหาว่า หมู่บ้านท่องเที่ยวว่าแนวคิดเรื่องการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการโครงการอย่างไร

2.5 แนวคิดเรื่อง ชุมชนนิยม

แนวทางอีกทางหนึ่งในการทำความเข้าใจ CMC ที่เป็นตัวก่อผลให้เกิดกับสังคมคือ การฉายภาพความสัมพันธ์ระหว่าง CMC กับสังคมชนิดใหม่ที่เกิดขึ้น ซึ่งได้รับการขนานนามว่า "สังคมไซเบอร์" (cybersociety) อันถือเป็นตอนต่อของผลสะท้อนจากชั้นแรกคือ แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ที่เริ่มเปลี่ยนไป

ชุมชนใหม่ เราอาจเริ่มทำความเข้าใจกับชุมชนใหม่โดยการพิจารณาความหมายของชุมชนที่หลากหลายดังต่อไปนี้ ประเด็นที่ Harvey ซึ่งเกี่ยวกับชุมชนคือ แนวคิดเรื่องพื้นที่นอกรับรู้ (external space) ในปัจจุบันกำลังจะหายไป และปรากฏการณ์แยกตัวทางสังคม เช่นในอดีตไม่น่า จะดำเนินอยู่ได้อีกต่อไป Stacey ให้ความหมายของคำว่าชุมชนว่า ประกอบด้วยเขตแดน (territory) ระบบสังคม (social system) และความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of belonging). Bell และ Newby (1974) ระบุองค์ประกอบของชุมชนว่า ได้แก่ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social interaction) บนอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ (geographic area) ความพอดีในตัว วิถีชีวิตที่เป็นปกติ

Effrat (1974) ได้แยกแยะลักษณะของชุมชนออกเป็น 3 ลักษณะ

คือ

1. ชุมชนในฐานะที่เป็นสถาบันส่วนรวม
2. ชุมชนในฐานะที่เป็นการปฏิสัมพันธ์ขั้นปฐมภูมิ
3. ชุมชนในฐานะที่เป็นกลุ่มที่มีความโดดเด่นเฉพาะที่ได้รับการยกระดับเป็นสถาบัน

Schuler(1996) ได้กล่าวถึงสาระที่เป็นแก่นแกนของชุมชนใหม่ว่าประกอบด้วยกิจกรรมมากมายและวัฒนธรรมการศึกษา ประชาธิปไตยที่เป็นปึกแผ่น พละนาถัยและความผาสุก ความเป็นธรรม โอกาส และความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ และสารสนเทศและการสื่อสาร Etzioni (1991) ได้ใช้เกณฑ์ 3 เกณฑ์ในการพิจารณาความหมายของชุมชน ได้แก่ ขอบเขต สาระ และการครอบงำ Calhoun (1980) ได้ให้ความหมายของชุมชน โดยอาศัยเกณฑ์ดังกล่าวว่าชุมชนเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่สลับ ซับซ้อน รวมทั้งเป็นความคิดและความรู้สึกที่ซับซ้อนด้วย Licklider และ Taylor (1968) ได้เสนอธรรมชาติของชุมชนที่สัมพันธ์กับว่า ชุมชนที่มีคอมพิวเตอร์เป็นสื่อกลางประกอบด้วยสมาชิกที่อยู่ต่างที่ บางครั้งสมาชิกเหล่านี้ก็รวมตัวกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ และบางครั้งก็เล่นบทหลายเดี่ยว ชุมชนที่ว่านี้ไม่ได้มีลักษณะร่วมด้วยมณฑลที่ตั้ง แต่มีความสนใจร่วม ผู้ที่บุคคลจะปฏิสัมพันธ์ด้วยในระหว่างที่กำลัง “on-line” คือ บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกมาแล้วอย่างดีว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติสำคัญคือ มีความสนใจและเป้าหมายตรง กันมากง่าที่จะถูกเลือกเพราะความบังเอิญอยู่ใกล้ ๆ กัน Jan Walls พยายามจะแยกแยะชุมชนที่มีลักษณะเป็นเครือข่ายระดับโลกออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ชุมชนที่เน้นเรื่องความ สัมพันธ์ภายในสังคม และชุมชนที่เน้นเรื่องงาน Howard Frederick อาศัยแนวคิด “โลกแห่งตาข่าย” ของ และแนวคิด “ชุมชนจำลอง” ของ Rheingold (1993) อธิบายลักษณะชุมชนที่เรียกว่า “ล่องลอย”

ความหมายและคำอธิบายลักษณะชุมชนแบบต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นคงจะทำให้เราพอจะได้ภาพความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะชุมชนใหม่ที่มี CMC เป็นตัวก่อผล และเป็นแกนกลางของการดำเนินไปของกิจกรรมทั้งปวง อย่างไรก็ตาม ภาพความเข้าใจดังกล่าวก็ยังคงดูไม่ใคร่จะชัดเจนนัก ดังบทวิพากษ์ของ Steven G. Jones (1998) เกี่ยวกับคำอธิบายชุมชนที่ว่านี้ Jones กล่าวว่าภาพส่วนที่ขาดหายไป คือคำอธิบายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่กับสังคมที่ต้องอธิบายไปพร้อม ๆ กันนอกจากนั้นสิ่งที่ละเอียดไม่ได้คือการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์ทางสังคมกับวัตรปฏิบัติที่มีมติเรื่องพื้นที่ คำนิยาม และความเชื่อ เข้ามาเกี่ยวข้อง Jones ยังเสริมด้วยว่าความ

การทำความเข้าใจกับสังคมไซเบอร์ในแง่ที่เป็นชุมชนใหม่ที่กำลังเกิดขึ้น อาจจบลงได้ด้วยข้อสรุปของ Thomas Bender (1978) ที่กล่าวว่าสังคมวิทยาชุมชนแบบเน้นพื้นที่เกินไป สำหรับ Bender แล้ว ชุมชนไม่ได้นิยามในลักษณะที่เป็นสถานที่ แต่เป็นเครือข่ายทางสังคม นิยามในลักษณะนี้มีประโยชน์ต่อการศึกษาชุมชนใน cyberspace 2 ประการคือ การนิยามมีจุดเน้นอยู่ที่การปฏิสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญ ในการก่อร่างชุมชนประการสองการนิยามไม่ได้พุ่งเป้าไปที่ตัวสถานที่ที่เป็นกายภาพ ชุมชนในความหมายใหม่นี้คือความหมายของพื้นที่ และสถานที่ที่เปลี่ยนแปลง (หาศูนย์กลางไม่พบ) ที่ไม่ต้องยึดอยู่กับแนวคิดเรื่องขอบเขต นั้นเอง

ชุมชนใหม่ : ชุมชนเทียม

James Beniger 1997 และ Scott peck 1987 ตั้งชื่อชุมชนใหม่นี้ว่า “ชุมชนเทียม” (pseudo-community) พร้อมกับกล่าวว่าเป็นปรากฏการณ์ “การแปลงโฉมของสังคมครั้งยิ่งใหญ่ในศตวรรษที่ 19... การควบคุมพฤติกรรมปัจเจกบุคคลโดยกลไกปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลลดถอย ชนิดเฉียบพลัน จากรูปแบบความสัมพันธ์แบบอยู่ร่วมกันตามประเพณีไปสู่ ที่มีกติกาเฉพาะกลุ่ม แต่กลับไร้ตัวตน จากเห็นหน้าค่าตากันไปสู่ความสัมพันธ์ทางอ้อม หรือกลุ่มเชิงสัญลักษณ์สำหรับ Beniger แล้วชุมชนเทียม คือภาวที่ไร้ตัวตนจำลองขึ้นจากการสื่อสารเสมือนมีตัวตนซึ่งเรียกว่า “ลูกผสมของการสื่อสารระหว่างบุคคลกับการสื่อสารมวลชน” Beniger และ Peck วิพากษ์ชุมชนเทียมในประเด็นความไม่จริงจังหรือการปลอมในการสื่อสาร Howard Rheingold 1993 ขยายความลึกลงไปอีกขั้นหนึ่งว่าชุมชนเทียมนี้ก็คือที่ไร้ชื่อผูกพันที่แท้จริงกับผู้อื่นซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับชุมชนที่แท้/จริง Rheingold ตั้งคำถามว่าเป็นไปได้ไหมว่าแนวคิดเรื่อง "แท้/จริง" กำลังเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีชีวิตของคนที่ถูกพันอยู่กับสภาพแวดล้อมที่เป็นของเทียมมากขึ้นเรื่อยๆ เทคโนโลยีใหม่ ๆ มีแนวโน้มว่าจะเปลี่ยนแปลงวิธีการแสดงออกแบบเก่า ๆ

สำหรับแนวคิดเรื่องชุมชนเทียมนี้ ผู้วิจัยจะได้นำมาปรับใช้เป็นกรอบในการศึกษาเรื่องวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านกับการสืบสานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของโครงการ

หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย เพื่อค้นหาว่า หมู่บ้านได้นำแนวคิดเรื่องชุมชนขึ้นมาใช้เป็นแนวทางในการประกอบสร้างความจริงของโครงการอย่างไร

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ไพฑูรย์ จันทรา (2546) ศึกษาเกี่ยวกับ ปัจจัยสำหรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในวนอุทยาน (สวนหิน) ของประเทศไทย: กรณีศึกษาวนอุทยานผางาม จังหวัดเลย โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาถึงปัจจัยสำหรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในวนอุทยาน (สวนหิน)

จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยสำหรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญลำดับต้นๆ ได้แก่ สภาพพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่วนปัจจัยเรื่องรายได้จากการท่องเที่ยวจะเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญรองลงมา

ศรีปาน รัตติกาลชาพร (2537) ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทของสื่อพื้นบ้านในวัฒนธรรมมอญในอำเภอพระประแดง สรุปผลการวิจัยได้ว่า บทบาทของสื่อพื้นบ้านคือ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ภายในชุมชน สร้างความสามัคคีภายในชุมชน เป็นเอกลักษณ์และชื่อเสียงของชุมชน ให้ความสนุกสนานและช่วยรักษาประเพณีของชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากสื่อพื้นบ้านในวัฒนธรรมมอญส่วนใหญ่ต้องอาศัยความร่วมมือในการปฏิบัติ ซึ่งบางคนอาจช่วยด้วยการลงแรง ด้วยสิ่งของหรือเงินทองและสถานที่ ทำให้โอกาสในการพบปะติดต่อกันในชุมชนมีมากขึ้น และเมื่อมีการร่วมกันจัดสื่อใดสื่อหนึ่งมักจะมี ความสนุกสนานเข้ามาแทรกเสมอ ซึ่ง อ.พระประแดง มีชื่อเสียงในด้านประเพณีและวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาเก่าแก่ทำให้ผู้คนทั่วไปรู้จักชุมชน

วิไลภรณ์ จิรวินนเศรษฐ์ (2544) ได้ทำการศึกษาเรื่อง สื่อพื้นบ้านในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวที่พิกทางวัฒนธรรม (โฮมสเตย์) : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา สรุปผลการวิจัยได้ว่า ที่พิกทางวัฒนธรรมได้ส่งผลดีต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตามแนวทางของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีหัวใจหลักอยู่ที่การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การประยุกต์ และการสร้างใหม่ นอกจากนี้ การช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่นเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อรูปแบบการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวแบบที่พิกทางวัฒนธรรมมีจุดขายอยู่ที่วัฒนธรรมของหมู่บ้าน

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจะใช้เป็นกรอบแนวคิดในการทำ ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย เพราะหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยก็ มีการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เป็นการท่องเที่ยวที่ ไม่ทำลายทรัพยากรและสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้านและเป็นการท่องเที่ยวที่ ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการ ตลอดจนศึกษาบทบาทของสื่อพื้นบ้านในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อ ส่งเสริมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เก่าแก่สืบทอดกันมาอย่างช้านานเพื่ออนุรักษ์ ไว้ให้รุ่นต่อไป

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัย “วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านกับการสืบสานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย (บ้านควาย-สุพรรณบุรี)” ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) การสำรวจเอกสาร(Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม(Participant Observation) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา รูปแบบและวิธีการในการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ประเภทของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และรูปแบบสื่อประชาสัมพันธ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อสร้างรายได้แก่ชุมชนบ้านควาย

ตารางที่ 3.1 แสดงกรอบระเบียบวิธีวิจัย

ปัญหาการวิจัย	แนวคิดทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	
		กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย	วิธีการวิจัย
1. หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยเกิดขึ้นมาได้อย่างไร และผู้ก่อตั้งหมู่บ้านมีเป้าหมายหรืออุดมการณ์ในการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอย่างไร	<ul style="list-style-type: none"> - แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ - แนวคิดเรื่องชุมชนนิยม - แนวคิดเรื่องการตลาดเพื่อการท่องเที่ยว 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้นำชุมชน - เจ้าหน้าที่ภายในหมู่บ้าน - ชาวบ้านภายในหมู่บ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - การสำรวจเอกสาร - การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม - การสัมภาษณ์เชิงลึก
2. การใช้สื่อพื้นบ้านในฐานะทุนวัฒนธรรมของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย สามารถสะท้อนอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยภาคกลางและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้ก่อตั้งหมู่บ้านหรือไม่เพียงใด	<ul style="list-style-type: none"> - แนวคิดเรื่องสื่อพื้นบ้าน - แนวคิดเรื่องทุนวัฒนธรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้นำชุมชน - ชาวบ้านภายในหมู่บ้าน - เจ้าหน้าที่ภายในหมู่บ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม - การสัมภาษณ์เชิงลึก
3. นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยมีความประทับใจและเข้าใจในอุดมการณ์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้ก่อตั้งหมู่บ้านหรือไม่	<ul style="list-style-type: none"> - แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - นักท่องเที่ยว - ชาวบ้านภายนอกหมู่บ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม - การสัมภาษณ์เชิงลึก

ในส่วนต่อไปนี้จะกล่าวถึงรายละเอียดของระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพอันประกอบด้วยวิธีการวิจัยข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูล ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล วิธีการเข้าถึงข้อมูล ความเชื่อถือได้ของข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

3.1 วิธีการวิจัย

3.1.1 การสำรวจเอกสาร (Document Research) การเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร ได้แก่ หนังสือ ตำรา แผ่นพับ เอกสารจากสื่อต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร/วารสาร อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

3.1.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) การเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลประเภทบุคคล ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมกับการสืบสาร เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยจำนวน 32 คน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

3.1.2.1 ผู้นำชุมชนที่ดูแลการดำเนินงานของบ้านควาย จำนวน 3 คน

- คุณจำลอง เสือน้อย เลขานุการ นายประภัตร โพธสุธน อดีต ส.ส.พรรคชาติไทย ซึ่งเป็นเลขานุการของผู้ก่อตั้ง หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยดูแลรับผิดชอบโครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

- คุณบุญส่ง ภักดี พลหัวหน้าส่วนดูแลหมู่บ้านมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบการดำเนินโครงการต่อจากคุณจำลอง เสือน้อย

- คุณทศพร โพธสุธน กำนันหมู่ 1 ตำบลวังน้ำซับ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี

3.1.2.2 ชาวบ้าน ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการมีส่วนร่วมในการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ตลอดจนชาวบ้านที่อาศัยอยู่ภายนอกหมู่บ้านจำนวน 14 คน

- คุณกมลฉัตร สุขสะอาด เจ้าหน้าที่และวิทยากรบรรยาย การท่องเที่ยวของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ตลอดจนบรรยาย ประเพณีการแต่งงาน ซึ่งเป็นการสาธิตประเพณีไทยภาคกลาง
- คุณสำเนียง จงสมจิตต์ สาธิตการทำขนมไทย ตลอดจนการทำและจำหน่ายขนม เช่น ขนมฝอยทอง ทองหยิบ ทองหยอด เพื่อบริการแก่นักท่องเที่ยว
- คุณอุดม ภักดีผล สาธิตการทำขนมครก ขนมบ้าบิ่น และจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว
- คุณสำรวย มาจันทร์ ชาวบ้านทำน้ำตาลปี๊บ ซึ่งผลิตจากเตาดินเผาแบบสมัยดั้งเดิม
- คุณธวัชชัย พุ่มพุก นักพากย์และการแสดงควายตลอดจนมีหน้าที่ดูแลชาวบ้านในส่วนของการเลี้ยงควาย และการแสดงควาย
- คุณคมกริช ศรีบัวทอง ชาวบ้านดูแลควายและเป็นนักแสดงร่วมในการแสดงควาย
- คุณสุรพล รุ่งเรือง ชาวบ้านดูแลควายและเป็นนักแสดงร่วมในการแสดงควาย
- คุณอนงค์ ศรีอ่อนดี แม่ค้าเช่าที่จำหน่ายสินค้าจำพวกของที่ระลึกภายในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย
- คุณบุญเรือน เปรมทองสุข แม่ค้าเช่าที่จำหน่ายสินค้า จำพวกอาหารภายในหมู่บ้าน
- คุณทิพย์ รุ่งเรือง แม่ค้าเช่าที่จำหน่ายสินค้า จำพวกอาหาร เช่น หมูสะเต๊ะ
- คุณสำราญ คล้ายหิรัญ ชาวบ้านคอยดูแลเรือศรีประจันต์ มีการพักอาศัยและทำการปลูกพืชผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์อยู่ภายในหมู่บ้าน
- คุณชำเลื่อง มณีวงศ์ ครูผู้ฝึกนักแสดงเพลงอีแซว ซึ่งเป็นครูสอนอยู่ที่โรงเรียนวัดบ้านกร่าง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี
- คุณทวีศักดิ์ รักขັນ ชาวบ้านภายนอกหมู่บ้าน อายุ 35 ปี บ้านเลขที่ 41 หมู่ 5 ตำบลปลายนา อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี อาชีพพนักงานบริษัท
- คุณสมพร ทักกลาง ชาวบ้านภายนอกหมู่บ้าน อายุ 31 ปี บ้านเลขที่ 72 หมู่ 2 ตำบลวังน้ำซับ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี อาชีพค้าขาย

3.1.2.3 นักท่องเที่ยวจำนวน 15 คน ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวที่ได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย (บ้านควาย สุพรรณบุรี) โดยจัดแบ่งนักท่องเที่ยวออกเป็น 3 กลุ่ม

จากการสัมภาษณ์คุณจำลอง เสือน้อย ได้อธิบายว่าจากสถิตินักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยได้แบ่ง นักท่องเที่ยวออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้

นักท่องเที่ยวกลุ่มครอบครัว จำนวน 5 คน ได้แก่

1. คุณชมพูนุช อารี อาชีพแม่บ้าน จ.สุพรรณบุรี
2. คุณทัศนียา เอี่ยมมาก อาชีพรับราชการ จ.สุพรรณบุรี
3. คุณสุกัญญา ฝึกเงิน อาชีพธุรกิจส่วนตัว จ.สุพรรณบุรี
4. คุณจรัส ฝึกเงิน อาชีพธุรกิจส่วนตัว จ.สุพรรณบุรี
5. คุณทัศนีย์ เฟื่องพันธ์ุณี อาชีพแม่บ้าน จ.สุพรรณบุรี

นักท่องเที่ยวกลุ่มวัยทำงาน จำนวน 5 คน ได้แก่

1. คุณน้ำฝน เมืองวงษ์ อาชีพพนักงานบริษัท จ.สุพรรณบุรี
2. คุณอารยา สีเขียวแก้ว อาชีพพนักงานบริษัท จ.สุพรรณบุรี
3. คุณมานพ คำหอม อาชีพค้าขาย จ.สุพรรณบุรี
4. คุณวิโรจน์ ศรีวราพันธ์ อาชีพพนักงานบริษัท จ.สุพรรณบุรี
5. คุณมานิตย์ ยอดปรางค์ อาชีพรับจ้างทั่วไป จ.สุพรรณบุรี

นักท่องเที่ยวกลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษา จำนวน 5 คน ได้แก่

1. คุณสมควร ขอพึง อายุ 20 ปี นักศึกษาจากวิทยาลัยพลศึกษา จ. สุพรรณบุรี
2. ค.ช.ปิยฉัฐ ฝึกเงิน อายุ 13 ปี นักเรียนชั้น ม.2 โรงเรียนวัดไร่จิง จ.นครปฐม
3. ค.ญ.ทิวดา รักขยัน อายุ 9 ปีนักเรียนชั้น ป.4 โรงเรียนกุ่มทมาศ จ.กรุงเทพฯ
4. คุณณณิศา พูลเขตต์ อายุ 20 ปี นักศึกษาจากวิทยาลัยพลศึกษา จ.สุพรรณบุรี
5. คุณเสาวนีย์ ป่าขุนทด อายุ 17 ปี นักเรียนโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา อ.

ดอนเจดีย์ จ.สุพรรณบุรี

3.1.3 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยเข้าไปสังเกตการณ์ด้วยตนเอง และจะเข้าร่วมทำกิจกรรม ทั้งวันเสาร์ วันอาทิตย์ ที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามา และวันปกติธรรมดา ที่มีการทำกิจกรรมเกี่ยวกับการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้ และได้รับข้อมูลตามขอบเขตของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ โดยที่ผู้ถูกสังเกตจะไม่รู้ตัว และรู้สึกอึดอัดใจจึงเป็นวิธีการที่ค่อนข้างหนึ่งที่ใช้ได้ในการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำกรอบการสังเกตของอมรา พงศาพิชญ์,(2525) (อ้างถึงในศุภางค์ จันทวานิช : 50-52) ที่แบ่งตามประเภทของปรากฏการณ์ทางสังคมมาเป็นแนวทาง ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 6 ประเภท ดังนี้

3.1.3.1 การกระทำ (acts) คือการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น การแต่งกาย การสื่อสารระหว่างกัน หรืออาชีพต่างๆ เป็นต้น

3.1.3.2 แบบแผนการกระทำ (activities) คือการกระทำ หรือ พฤติกรรมที่เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนและมีลักษณะต่อเนื่องจนเป็นแบบแผน เช่น กิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรมต่างๆ ที่ประชาชนในพื้นที่ร่วมกันปฏิบัติ

3.1.3.3 ความหมาย (meaning) คือการให้ความหมายแก่การกระทำ หรือแบบแผนพฤติกรรมต่างๆ เช่น การแต่งกาย เป็นต้น

3.1.3.4 ความสัมพันธ์ (relationship) คือความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ในที่นี้คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนในหมู่บ้านและนักท่องเที่ยว

3.1.3.5 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมในชุมชน (participation) คือการมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

3.1.3.6 สภาพสังคม (setting) คือสภาพสังคมโดยทั่วไปในพื้นที่ที่ทำการศึกษา โดยมีความหมายรวมถึงข้อ 1-5 ด้วย เช่น ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล วัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต การทำมาหากิน เป็นต้น

การแยกประเภทของสิ่งที่จะต้องสังเกต และหาคำบรรยายเป็น 6 ประเภทนี้มีประโยชน์ในการช่วยทำให้การเก็บข้อมูลในการศึกษานี้มีแบบแผนเป็นระบบ คลอบคลุมเหตุการณ์ที่ต้องการสังเกตได้ครบถ้วน ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถกระทำได้อย่างมีขั้นตอนและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เริ่มจากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นข่าวที่เกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย โดยไม่ว่าจะเป็น แผ่นพับประชาสัมพันธ์ สื่อนิเทศสาร/วารสาร สื่ออินเทอร์เน็ต ข่าวสารคดี และอื่นๆ การศึกษาดารววิชาการ บทความทางการสื่อสาร และงานบันทึกการสัมมนาที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการศึกษา และกำหนดแนวทางการตั้งคำถาม โดยได้นำคำถามมาขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา และอาจารย์ท่านอื่นๆ ก่อน จากนั้นจะลงไปในพื้นที่ทำการสังเกตการณ์ ดำเนินวิถีชีวิตและวัฒนธรรมหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย เพื่อเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์และจึงนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษา และอาจารย์ท่านอื่นๆ ตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นจะเริ่มเก็บข้อมูลซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูล ดังนี้

ในขั้นแรก : ผู้วิจัยจะทำการเก็บข้อมูลประเภทเอกสาร และนำมาวิเคราะห์ในเบื้องต้นเพื่อใช้ประกอบในการตั้งคำถามสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย รวมถึงการนำไปใช้สรุปอภิปรายผล

ในขั้นที่สอง : การเก็บรวบรวมหลักฐานด้วยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยบ้านควายสุพรรณบุรี โดยติดต่อจากทางเจ้าหน้าที่ขอเข้าไปร่วมในการกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ในขั้นที่สาม : การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับกลุ่มเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ โดยในการสัมภาษณ์จะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth) ในเรื่องของการร่วมกันในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของหมู่บ้าน และการสื่อสารที่ใช้ทั้งภายในและภายนอก ในการสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการกับเจ้าหน้าที่ที่ควบคุมการดำเนินงานบ้านควาย และใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) กับชาวบ้าน และนักท่องเที่ยวโดยใช้ความเป็นกันเองในระหว่างการสัมภาษณ์ นอกจากการจดบันทึกแล้ว ผู้วิจัยจะขออนุญาตผู้ให้สัมภาษณ์ในการบันทึกเสียงโดยเครื่องบันทึก (วิทยุเทป) ตลอดการสัมภาษณ์ ทั้งนี้เพื่อช่วยในการเก็บข้อมูลไม่ผิดพลาด และได้ข้อมูลอย่างครบถ้วน ผู้วิจัยจะทำการถอดเทป โดยจะตั้งแต่ประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องที่สามารถตอบปัญหำนำการวิจัยใน

การศึกษาเรื่องนี้ได้ ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยจะวิเคราะห์โดยนำทฤษฎีในบทที่ 2 นั้นมาประกอบกับข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเพื่อที่จะได้คำตอบในการวิจัยที่ดีที่สุด

ในการไปสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยจะไปพบเจ้าตัวผู้ให้สัมภาษณ์ก่อนเพื่อทำความรู้จัก ทำการพูดคุยอย่างเป็นกันเอง และอธิบายงานศึกษาวิจัยในครั้งนี้ หลังจากนั้นจะทำการนัดวัน เวลา เพื่อที่จะได้มาทำการสัมภาษณ์ตามเวลาที่ผู้ให้สัมภาษณ์สะดวกที่สุด หากผู้ให้สัมภาษณ์มีความสะดวกพร้อมให้สัมภาษณ์ก็จะดำเนินการสัมภาษณ์ทันที

สำหรับแนวคำถามนั้น ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ครอบคลุมทั้ง เจ้าหน้าที่ที่ควบคุมการดำเนินงานของหมู่บ้าน และนักท่องเที่ยว ซึ่งในการสัมภาษณ์จะคอยฟัง และจับประเด็นเพื่อจะได้สัมภาษณ์ให้ลึกลงไปบริบทต่างๆ และเก็บรายละเอียดเพื่อจะได้ตอบปัญหาและอธิบายได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยมีแนวคำถามของกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ทั้ง 3 กลุ่ม ดังนี้

แนวคำถามสำหรับผู้นำชุมชนที่ดูแลการดำเนินงานของบ้านควาย

- การดำเนินงานของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย เกิดขึ้นมาได้อย่างไร และมีวัตถุประสงค์หรืออุดมการณ์ในการก่อตั้งบ้านควายอย่างไร
- ท่านคิดว่ามีปัจจัยใดบ้าง ที่ช่วยผลักดันให้เกิดหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยแห่งนี้
- ท่านคิดว่าอะไรคือเอกลักษณ์หรือจุดเด่นของบ้านควาย
- วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านของบ้านควาย มีส่วนช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างไร
- ในปัจจุบัน โลกได้มีความเปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคของเทคโนโลยีต่างๆ ท่านคิดว่า การเปลี่ยนแปลงของโลกนี้ ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานของบ้านควายหรือไม่ อย่างไร
- สื่อประชาสัมพันธ์มีส่วนช่วยสร้างชื่อเสียงให้หมู่บ้านควาย และสร้างรายได้ให้ชุมชนอย่างไร
- สื่อประชาสัมพันธ์อะไรบ้าง ที่สามารถประชาสัมพันธ์โครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเที่ยวชม
- บ้านควายมีรูปแบบและวิธีการในการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางอย่างไรบ้าง

- ท่านคิดว่าปัจจัยใด ที่มีส่วนช่วยในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

แนวคำถามสำหรับชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในบ้านควาย

- ท่านคิดว่า เอกลักษณ์หรือจุดเด่นของบ้านควายคืออะไร
- ท่านมีส่วนช่วยในการดำเนินงานของบ้านควายอย่างไร
- ท่านคิดว่าการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านของบ้านควายมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยอย่างไร
- ท่านคิดว่าการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านช่วยในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างไร
- ท่านคิดว่าการจัดการแสดงของกระบือไทยเป็นเสน่ห์ให้นักท่องเที่ยวสนใจเข้ามาเที่ยวชมหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยอย่างไร
- ท่านคิดว่าการส่งเสริมการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวของบ้านควาย มีส่วนช่วยสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนอย่างไร
- ท่านคิดว่า การจัดแสดงสื่อพื้นบ้าน เช่น เพลงอีแซว มีส่วนช่วยในการสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวได้อย่างไร
- ในแต่ละวันควายมีกิจกรรมอะไรบ้าง มีหน้าที่หรือภารกิจอะไรที่ต้องปฏิบัติ นอกจากการอยู่ในคอก
- หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยมีวิธีการอย่างไรในการจัดการเรื่องสิ่งแวดล้อม เช่น การกำจัดมูลควาย การบำบัดกลิ่นบริเวณคอกควายเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชม
- มีวิธีการอย่างไรทำให้ควายสะอาดอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มาสัมผัสความน่ารักของควาย
- นอกจากการมีหน้าที่เลี้ยงดูควายแล้วคุณมีหน้าที่ทำอะไรอีกบ้าง
- คุณคิดว่าหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยมีลักษณะเป็นอย่างไรบ้าง และคิดว่าผู้ก่อตั้งหมู่บ้านมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายในการก่อตั้งหมู่บ้านเพื่ออะไร

แนวคำถามสำหรับนักท่องเที่ยว

- เพราะเหตุใดท่านจึงเลือกมาเที่ยวที่หมู่บ้านควายแห่งนี้ และทราบเกี่ยวกับการดำเนินงานของบ้านควายนี้จากสื่อใด
- คุณมีความคาดหวังอะไรบ้าง เมื่อได้มาเที่ยวที่บ้านควาย
- คุณคิดว่า การสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านมีส่วนช่วยในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างไร
- ท่านคิดอย่างไร เกี่ยวกับการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านของบ้านควาย
- คุณประทับใจอะไรบ้าง ในการที่มาเที่ยวที่บ้านควายแห่งนี้
- ท่านคิดว่าผู้ก่อตั้งหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยมีวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งหมู่บ้านอย่างไร
- คุณคิดว่า การจัดกิจกรรมของหมู่บ้านควายนี้ช่วยในการสืบสานวัฒนธรรมไทยอย่างไร
- ท่านคิดว่าปัจจัยใด ที่มีส่วนช่วยในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย
- สื่อพื้นบ้านอะไรของหมู่บ้านควายที่ท่านชอบและประทับใจมากที่สุด
- ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านควาย
- ท่านรู้สึกอย่างไร เมื่อเดินไปบริเวณคอกควาย
- ท่านเห็นด้วยไหมกับการนำควายมาจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ชม
- ท่านรู้สึกอย่างไรกับกิจกรรมและความสามารถของควายต่างๆเหล่านี้
- ท่านมีข้อเสนอแนะอะไรเกี่ยวกับการดำเนินงานของบ้านควายบ้าง
- ถ้ามีโอกาสท่านจะกลับมาท่องเที่ยวที่บ้านควายอีกไหม

ในส่วน of คำถามทั้งหมดนี้ เป็นเพียงแนวทางหรือกรอบในการสัมภาษณ์เท่านั้น เพราะในการสัมภาษณ์จริงผู้วิจัยอาจสามารถถามรายละเอียดได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยคำถามที่ใช้ก็เป็นคำถามปลายเปิดให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบได้อย่างเต็มที่และต่อเนื่อง หากจบการสัมภาษณ์แล้วยังไม่ได้รายละเอียดครบถ้วนก็จะกลับไปขอสัมภาษณ์อีกครั้งจากผู้ให้สัมภาษณ์ได้

3.3 ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด ใช้เวลาทั้งสิ้น 2 เดือน คือ เดือนพฤษภาคม - เดือนมิถุนายน 2549

3.4 เครื่องมือที่ใช้การเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบประเด็นคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ โดยผู้สัมภาษณ์มีประเด็นคำถามเฉพาะที่ต้องการคำตอบไว้จำนวนหนึ่ง โดยเปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีอิสระในการให้ข้อมูลเพิ่มเติม และเครื่องมือที่ใช้คือ

- 3.4.1 เทปบันทึกเสียง ในการสัมภาษณ์บุคคลที่ต้องการข้อมูล
- 3.4.2 สมุดบันทึก เพื่อจดบันทึกเหตุการณ์ของบุคคลที่เราต้องการข้อมูล
- 3.4.3 กล้องถ่ายรูปเพื่อบันทึกภาพสถานที่ และบุคคลที่ร่วมกิจกรรมในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย
- 3.4.4 คำถามในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ประกอบการสัมภาษณ์ และสนทนาพูดคุยอย่างเป็นทางการ

3.5 วิธีการเข้าถึงข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดลำดับการเข้าถึงข้อมูลดังนี้

- 3.5.1 ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพแวดล้อมทั่วไปภายในหมู่บ้านเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัย และเตรียมความพร้อมในการเข้าพบกลุ่มเป้าหมาย
- 3.5.2 ผู้วิจัยทำการศึกษาวินิจฉัยเบื้องต้น โดยลงสำรวจพื้นที่ของหมู่บ้านในระหว่างการศึกษและเข้าร่วมกิจกรรมกับคนในหมู่บ้าน และเกริ่นแนะนำตัวกับกลุ่มเป้าหมายพอสังเขป
- 3.5.3 ผู้วิจัยทำหนังสือผ่านคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตเพื่อขออนุญาต และขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
- 3.5.4 ผู้วิจัยเข้าพบกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของหมู่บ้าน โดยการนัดหมายและแนะนำโดยในการเข้าพบครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แนะนำตัวโดยการแสดงบทบาทของนักวิจัยจากนั้นอธิบาย

และบอกจุดมุ่งหมายในการวิจัย แนวคำถามในการสัมภาษณ์ และประโยชน์ของการวิจัย โดยขอความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมาย

3.5.5 ในระหว่างการรอการพิจารณาเพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยเข้าพบปะ เยี่ยมเยือนกลุ่มเป้าหมายอย่างสม่ำเสมอ และร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น

3.5.6 เมื่อได้รับการพิจารณา และความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายแล้ว ผู้วิจัยทำการชี้แจง กรอบในการวิเคราะห์วิจัย และตกลงกับกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับการเก็บข้อมูลต่างๆ

3.5.7 ผู้วิจัยดำเนินการในกระบวนการเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายตามข้อตกลงร่วมกัน กับการร่วมทำกิจกรรม หรือเยี่ยมเยือนกลุ่มเป้าหมายอย่างสม่ำเสมอ การเก็บข้อมูลจึงดำเนินไปด้วย ความจริงใจ ความไว้วางใจ และการรักษาสัมพันธภาพตลอดระยะเวลาการวิจัย

3.6 ความเชื่อถือได้ของข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบหลายวิธี ด้วยกันคือ การศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารต่างๆ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตอากัปกริยาการ แสดงออกในขณะสัมภาษณ์ หรือพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ และชาวบ้านทั่วไปตลอดจนการตรวจสอบ ข้อมูลโดยให้กลุ่มเป้าหมายที่ได้สัมภาษณ์เป็นผู้ตรวจสอบประเด็นสำคัญต่างๆ และข้อมูลทุกส่วน มาใช้ประกอบกันในการทบทวนตรวจสอบข้อมูล นอกจากนั้นความเชื่อถือได้ของข้อมูลในการวิจัย ครั้งนี้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญต่อกระบวนการในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างยิ่ง และมีแนวทางปฏิบัติเพื่อ เสริมสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูลเพิ่มเติม ดังนี้

3.6.1 ควบคุมสถานการณ์การวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือ โดยการสร้างสัมพันธ ภาพและความจริงใจ ความไว้วางใจที่ดีกับกลุ่มเป้าหมายอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย

3.6.2 ก่อนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ชี้แจงรายละเอียด และขั้นตอนในการวิจัยทำความเข้าใจร่วมกันกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เกิดความร่วมมือ สามารถให้ข้อมูลได้ตามความเป็นจริง

3.6.3 ผู้วิจัยฝึกฝนและพัฒนาตนเองในเรื่องเทคนิคการสัมภาษณ์ การสังเกต และการ บันทึกรายการข้อมูล ทั้งก่อนการเก็บข้อมูลจริงเพื่อให้เกิดทักษะก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลจริง

3.6.4 ผู้วิจัยกำหนดบันทึกการสังเกตโดยการจดจำปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น หากช่วงเวลา ที่เก็บข้อมูลไม่สามารถทำการบันทึกด้วยการจดบันทึกได้ และเมื่อออกจากชุมชนแล้ว ผู้วิจัย ดำเนินการบันทึกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยทันที หากเป็นการสัมภาษณ์ที่ได้ขออนุญาต ผู้ถูก สัมภาษณ์แล้ว เมื่อการสัมภาษณ์เสร็จสิ้น ผู้วิจัยถอดเทปการสัมภาษณ์อย่างละเอียดตามความเป็น จริงในทันที ซึ่งช่วยให้สามารถลำดับประเด็น และเหตุการณ์ได้อย่างต่อเนื่องและนำข้อมูลที่สรุปได้ ไปวางแผนในการสัมภาษณ์ครั้งต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.6.5 ผู้วิจัยให้ความสำคัญเรื่องจริยธรรมในการทำการวิจัย และเคารพสิทธิส่วนบุคคล ของกลุ่มเป้าหมาย กรณีที่กลุ่มเป้าหมายไม่เต็มใจที่จะให้สัมภาษณ์ในบางประเด็นก็สามารถยกเลิก การให้ข้อมูลได้ทุกขั้นตอนการวิจัย และพยายามไม่ให้เกิดผลเสียหายต่อกลุ่มเป้าหมาย และหมู่บ้าน

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านกับการสืบสาน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” เป็นงานวิจัยที่เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์ โดย จะวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบปัญหานำวิจัยทั้ง 3 ข้อ

3.7.1 หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยเกิดขึ้นมาได้อย่างไร และผู้ก่อตั้งหมู่บ้านมีเป้าหมาย หรืออุดมการณ์ในการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของหมู่บ้านอย่างไร

3.7.2 การใช้สื่อพื้นบ้านในฐานะทุนวัฒนธรรมของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย สามารถ สะท้อนอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยภาคกลางได้อย่างไร และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ของผู้ก่อตั้งหมู่บ้านหรือไม่ เพียงใด

3.7.3 นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย มีความเข้าใจในอุดมการณ์ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้ก่อตั้งหมู่บ้านหรือไม่ อย่างไร

จากข้อมูลที่ได้ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแยกข้อมูลในแต่ละประเด็น ตามลำดับ และแยกวิเคราะห์เมื่อสามารถตอบปัญหานำการวิจัยที่ตั้งไว้ได้ครบทุกข้อ

3.8 การนำเสนอข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลในแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Descriptive) โดยนำเสนอข้อมูลตามลำดับของปัญหานาวิจัย คือ

3.8.1 ข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยเกิดขึ้นมาได้อย่างไร และผู้ก่อตั้งหมู่บ้านมีเป้าหมายหรืออุดมการณ์ในการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอย่างไร

3.8.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สื่อพื้นบ้านในฐานะทุนวัฒนธรรมของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย สามารถสะท้อนอัตลักษณ์วัฒนธรรมพื้นบ้านไทยภาคกลางได้อย่างไร และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้ก่อตั้งหมู่บ้านหรือไม่ เพียงใด

3.8.3 ข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย มีความเข้าใจในอุดมการณ์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้ก่อตั้งหมู่บ้านหรือไม่ อย่างไร

บทที่ 4

ผลการดำเนินการวิจัย

หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยจัดเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ใน ตำบลวังน้ำซับ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นศูนย์รวมของการดูแลเลี้ยงควายไทยไว้เพื่อการอนุรักษ์ ตลอดจนการจัดให้มีการจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางขึ้นมาเพื่อสืบสานไว้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ และศึกษา โดยอาศัยศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ถ่ายทอดวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมเรียบง่าย จนสามารถสร้างชื่อเสียงให้เป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

ในการศึกษาเรื่อง “วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านกับการสืบสานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย (บ้านควาย-สุพรรณบุรี)” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อตอบปัญหานำการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย เกิดขึ้นมาได้อย่างไร และผู้ก่อตั้งหมู่บ้านมีเป้าหมายหรืออุดมการณ์ในการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอย่างไร
2. การใช้สื่อพื้นบ้านในฐานะทุนวัฒนธรรมของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย สามารถสะท้อน อัตลักษณ์ของวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยภาคกลางได้อย่างไร และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้ก่อตั้งหมู่บ้านหรือไม่เพียงใด
3. นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย มีความเข้าใจในอุดมการณ์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้ก่อตั้งหมู่บ้านหรือไม่อย่างไร

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูล โดยใช้วิธีการสำรวจเอกสาร (Documentary Research) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-Depth Interview) กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ จำนวนทั้งสิ้น 32 คน อันประกอบไปด้วย กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มชาวบ้านภายในหมู่บ้าน ชาวบ้านภายนอกหมู่บ้าน และกลุ่มนักท่องเที่ยว หลังจากที่ได้ผู้วิจัยได้ข้อมูลทั้งหมดมาแล้วนั้น ผู้วิจัยจะนำผลที่ได้มาตอบปัญหานำการวิจัย โดยจะนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนา ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 3 ตอน ดังต่อไปนี้ คือ

- ตอนที่ 1 อุดมการณ์กับการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านของหมู่บ้าน
อนุรักษ์ควายไทย
- ตอนที่ 2 สืบค้นบ้านในฐานะทุนวัฒนธรรมของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย
- ตอนที่ 3 การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับสืบค้นบ้านและการเกิดเศรษฐกิจ
ชุมชน
- ดังมีรายละเอียดในแต่ละตอนดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 อุดมการณ์กับการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

ประวัติผู้ก่อตั้งหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย นายประภัตร โปธสฺรณ อดีต ส.ส.พรรคชาติไทย นายประภัตร โปธสฺรณ เกิดเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2491 พื้นเพเป็นชาวจังหวัดสุพรรณบุรี จบการศึกษาเศรษฐศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยอิลิการ์ ประเทศอินเดีย จบรัฐศาสตรมหาบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปัจจุบันมีอาชีพ นักการเมือง เคยดำรงตำแหน่งทางการเมือง ที่สำคัญมาหลายยุคหลายสมัย คือ

- ผู้ช่วยเลขานุการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง พ.ศ. 2518, 2519
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2535
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง พ.ศ. 2529, 2538
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2540
- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2543
- สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2518-2549
- ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคชาติไทย

จากจุดเริ่มต้น..สู่พิพิธภัณฑ์วิถีไทย “หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย”

นายประภัตร โปธสฺรณ อดีต ส.ส.พรรคชาติไทย ได้จัดสร้างหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ขึ้น โดยทำการเปิดโครงการอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2545 บนเนื้อที่ 115 ไร่ ตั้งอยู่เลขที่ 222/1 ถนนสุพรรณบุรี-ชัยนาท ตำบลวังน้ำซับ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี 72140 ตั้งอยู่ติดกับถนนหลวงหมายเลข 340 ซึ่งเป็นถนนสายหลักของ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี “บ้านควาย-สุพรรณบุรี” เป็นโครงการที่สะท้อนถึงวิถีการดำรงชีวิตของชาวนาไทย

ชนบทสมัยก่อน ซึ่งมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับควาย หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยถูกสร้างขึ้น เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และรักษาขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นมรดกของประเทศไทย นอกจากนี้ โครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยยังสนองนโยบายของรัฐบาลโดยการสร้างงาน สร้างรายได้และสร้างโอกาสให้ชุมชนในบริเวณใกล้เคียง โครงการในการประกอบอาชีพอย่างพอเพียง ภายใต้ชื่อโครงการ “สุพรรณธัญจร ย้อนอดีตวิถีไทย” และมุ่งหวังให้เป็นสถานที่เพื่อจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทยพื้นบ้านภาคกลาง เพื่อถ่ายทอดวิธีการดำเนินชีวิตของชาวนาไทยในอดีต และสายใยความผูกพันระหว่างคนกับควายที่มีมาแต่โบราณ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมของไทย ที่สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานให้เยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ได้ศึกษา และเพื่อเป็นการอนุรักษ์ควายไว้ด้วยเหตุผลคือ

“นายประภัตร โพธสุธน อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้เล็งเห็นว่า ปัจจุบันจำนวนควายในประเทศ กำลังเหลือน้อย เมื่อสมัยก่อนมีควายในประเทศที่เลี้ยงไว้ทำอะไรได้น่าเป็นล้าน ๆ ตัว แต่ปัจจุบันเหลือควายอยู่ในประเทศไม่ถึง 3 แสนตัว เมื่อก่อนคนสุพรรณบุรี นิยมเลี้ยงควายเอาไว้ใช้ทำอะไรได้น่า แต่เดี๋ยวนี้เขาไปใช้เครื่องจักรกันหมด ทำให้ปัจจุบันนี้เด็ก ๆ ไม่ได้ดูไม่ได้เห็นการไถนา การคราดนา โดยใช้ควาย จึงมีความคิดที่ว่า นำควายมาฝึก นำมาแสดง เพื่อให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาชม ดูความน่ารักและความแสนรู้ของควาย สามารถแบ่งเบาค่าใช้จ่ายตรงนี้ไปได้บ้าง” (จำลอง เลื่อน้อย, สัมภาษณ์ 4 มิถุนายน 2549)

นอกจากการได้ชีวิตควายเพื่อนำไปเลี้ยงไว้ไม่ให้สูญพันธุ์ และเพื่อการอนุรักษ์แล้ว หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยยังมีการจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทยพื้นบ้านภาคกลาง ด้วยการจัดแสดงอุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการดำรงชีวิต เพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ ดังนี้

“เมื่อมีคนมาเที่ยวเยอะมากขึ้น ก็เลยเกิดความคิดต่อว่า น่าจะมีการจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทยพื้นบ้านภาคกลาง โดยการไปหาซื้อและรวบรวมของเก่า ๆ เช่น บ้านทรงไทยเก่า ๆ ยุงข้าว คราดไถนา เกวียนและอุปกรณ์ทำนาเก่า ๆ จากที่ต่าง ๆ มาจัดแสดงให้คนได้ดู จึงเกิดเป็นวิถีชีวิตคนไทยพื้นบ้านภาคกลางที่ครบวงจร มีการทำไร่ไถนา การคราดนาโดยใช้ควาย และเนื่องจากพื้นที่เรามีน้อย จึงมีการสาธิตการทำไร่ไถนาในเนื้อที่ไม่ได้มาก แต่การทำไร่ไถนาโดยใช้ควายนี้จะทำให้ชาวนาได้เห็นว่า มันช่วยประหยัดน้ำมันได้มาก เพราะเดี๋ยวนี้ใช้น้ำมันแพงขึ้น” (จำลอง เลื่อน้อย, สัมภาษณ์ 4 มิถุนายน 2549)

ปัจจุบันการอนุรักษ์ควายไทยอย่างเป็นทางการเป็นรูปแบบที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ได้เกิดขึ้นที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยแห่งนี้ และการอนุรักษ์ควายไทยนั้นก็มิอยู่ที่แห่งนี้ที่เดียวเท่านั้น จึงไม่น่าแปลกใจนัก ที่จะมีนักท่องเที่ยวนิยมเข้ามาท่องเที่ยวเพื่อชมความน่ารัก แสนรู้ของควายไทย

4.1.1 ความสำคัญของการอนุรักษ์ควายไทย

ประเทศไทยเป็นประเทศกสิกรรม ประชาชนประมาณร้อยละ 80 ประกอบอาชีพทางการทำไร่ทำนา การเลี้ยงวัวควาย เป็นส่วนประกอบของการกสิกรรมเพราะได้ใช้แรงงานจากวัวควายช่วยในการทำงานต่าง ๆ นับตั้งแต่การไถ พรวน คุ้กระหัดน้ำ นวดข้าว สีข้าว ลากเข็น ตลอดจนไปถึงการขนส่งผลผลิตจากท้องถิ่นห่างไกล ไปสู่ถนนหลวง หรือตลาด เนื่องจากชาวนาไทยมีที่ดินน้อย เฉลี่ยเพียงครอบครัวละ 10-20 ไร่ หรือน้อยกว่านั้น การใช้วัวควายทำงานในไร่จึงเหมาะสม เพราะสะดวกที่จะทำเมื่อใดก็ได้ และแล้วเสร็จได้ในเวลาไม่นาน วัวหรือควายคู่หนึ่งไถนาได้วันละไม่ต่ำกว่า 1 ไร่ ทั้งยังประหยัดเงินกว่าการจ้างรถไถนาทำงาน ซึ่งต้องเสียค่าจ้างในอัตราสูง การใช้ควายไถนาทำให้ได้ใช้แรงงานในครอบครัวให้เป็นประโยชน์ และเสริมสร้างวิถีดั้งเดิมแห่งความรักความผูกพันในงานของอาชีพกสิกร ให้แก่สมาชิกของครอบครัว

นอกจากนี้ คนไทยยังรู้จักเลี้ยงและใช้ประโยชน์จาก ควายมานานแล้ว กล่าวได้ว่าควายเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมืองของชาวไทยตลอด ประวัติความเป็นมา แม้นในศิราจารึกของพ่อขุนรามคำแหง ก็กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “...เมืองสุโขทัยนี้ดี ใครใคร่ค้าช้างค้า ค้าม้าค้า ใครใคร่ค้าวัวค้าควายค้า...” อันแสดงว่าวัวควายเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญในการทำมาหากิน และการค้าของคนไทยมานานแล้ว นายทองเหม็น วีรบุรุษผู้หนึ่งแห่งศึกบวงระจัน ก็ใช้ควายเป็นพาหนะออกสู้รบกับข้าศึกชาวพม่า จนปรากฏชื่อเสียงเรียงตามประวัติศาสตร์ไทยปลายยุคกรุงศรีอยุธยา

คนไทยได้แรงงานจากควาย มาตั้งแต่ยุคสร้างอาณาจักรเพราะพื้นที่ในการตั้งอาณาจักรอยู่ในเขตรากลุ่ม อาชีพที่เหมาะสม คือการเกษตรตั้งแต่สมัยสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และรัตนโกสินทร์ จึงพูดได้ว่า “ควายเป็นชีวิตของคนไทย ”

การที่โลกเจริญก้าวหน้า มีวิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ สังคมมีการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งสังคมการเกษตรในประเทศไทย จากที่เคยใช้ควายไถนา คราดนา ลากเกวียน นวดข้าว

เปลี่ยนเป็นเครื่องจักร เครื่องนวดข้าว บทบาทของควายไทยในภาคเกษตร หดลงโดยสิ้นเชิง อย่างน่าใจหาย

โครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อปลูกจิตสำนึกให้กับพี่น้องประชาชนได้ระลึกถึง “ควาย” สัตว์ที่มีบุญคุณ ช่วยในการส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชน และส่งเสริมและอนุรักษ์ให้ควายได้รับความสนใจ และได้รับการเลี้ยงดูอย่างมีคุณค่า เพราะไม่แน่ใจว่าวันข้างหน้า ควายอาจกลับมามีบทบาทต่อชีวิตของพี่น้องเกษตรกรอีก

“โครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ควายไทยไว้ ไม่ให้ควายสูญพันธุ์ และให้เด็ก ๆ เยาวชนรุ่นหลังได้มาดู และเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มาดู ชมความน่ารัก แส่นรู้ และจะได้ไม่กินเนื้อควายกัน” (จำลอง เสือน้อย, สัมภาษณ์ 4 มิถุนายน 2549)

คุณจำลอง เสือน้อย ยังได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการใช้แรงงานควายต่อบทบาทของเกษตรกรไทยในอนาคตไว้ว่า

“ยุคนี้น้ำมันแพงขึ้น การทำไร่นาโดยใช้แรงงานจากควาย จึงช่วยประหยัดน้ำมัน ไม่แน่ชาวไทยอาจหันกลับมาใช้แรงงานจากควายอีกก็เป็นได้” (จำลอง เสือน้อย, สัมภาษณ์ 4 มิถุนายน 2549)

คุณบุญส่ง เกศสุริวงศ์ หัวหน้าส่วนดูแลควายของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ได้แสดงทัศนะการก่อตั้งหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยดังนี้

“หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ก่อตั้งเพื่ออนุรักษ์ของเก่า ๆ ไว้ให้ลูกหลานดู เช่นควาย นายอยากจะอนุรักษ์ควายไทยไว้ และให้คนแก่อย่างผมได้มีงานทำ และควายมันกำลังจะหมดแล้ว เขากลัวว่าควายมันจะสูญหายไป และเขาก็ไปซื้อบ้านเก่า ๆ แล้วเอามาตั้ง ราคาเป็นแสน ยิ่งข้าว ราคาที่ประมาณ 3 แสนบาท ส่วนบ้านชานาตอนที่ซื้อมาก็อายุ 108 ปี ตอนนี้อยู่อายุ 113 ปีแล้ว ส่วนควายก็มีคนบริจาคบ้าง ซื้อมาบ้าง ครั้งแรกซื้อมาประมาณ 19 ตัว จุดเด่นของบ้านควายก็คือ การอนุรักษ์ควาย วัฒนธรรมไทยการไถนา คราดนา ควายเทียมเกวียน รุ่นพ่อแม่เคยทำมาสมัยปัจจุบันไม่มีให้ดู การนวดข้าวโดยใช้ควายนวด แสดงให้เห็นว่าการทำนา แบบสมัยก่อนเป็นอย่างไร ส่วนบ้านชานาเขาก็จะจำลองให้เห็นว่า ในสมัยก่อนบ้านชานาก็เป็นแบบนี้ ทำให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบในสมัยก่อน ว่าคนในสมัยก่อนจะอยู่แบบนี้ ถ้าลูกแยกครอบครัว

บ้านก็จะหลังเล็กหน่อยก็จะอยู่กระท่อม ที่มีสตาลค์หน่อยก็จะอยู่บ้านหลังใหญ่ คนจนหน่อยถึงจะอยู่กระท่อม” (บุญส่ง เกศสุริวงค์, สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2549)

ภาพที่ 4.1 อนุสาวรีย์ควาย

ภาพที่ 4.2 หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

นอกจากการเลี้ยงควายเพื่อการอนุรักษ์แล้ว หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยยังใช้การแสดงความสามารถของควายซึ่งเป็นสัตว์แสนรู้ไว้เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมดังนี้

“การจัดแสดงควาย เขาก็เอาควายไปแสดง ชั้นแรกเขาก็เล่าประวัติความเป็นมาของควาย แล้วก็เริ่มแสดงให้ควายนอน ควายตาย และให้ควายยิ้ม ให้มันเดินขึ้นที่สูง และให้คนมานอนแล้วให้ควายเดินข้าม หลังจากนั้นก็จะใช้ควายเทียมเกวียน ให้ควายไถนาด้วยการไถตะ ไถแปร เมื่อเสร็จจากการแสดงก็จะให้นักท่องเที่ยวขึ้นควายเทียมเกวียน จะให้ควายเดินไปรอบ ๆ แปลงนา หลังจากนั้นก็จะพาควายมาอาบน้ำ เพราะความร้อน วันหนึ่งก็จะอาบน้ำประมาณ 4-5 หน อาบน้ำก่อนแสดงและหลังจากการแสดงจะไปแสดงอีกที่ก็ตอนบ่าย 2 เริ่มอาบน้ำก็บ่ายโมง ควายมาอยู่ที่นี้ก็จะฝึกให้มันแสดง มันจะปลอดภัย เพราะไม่มีการฆ่า ไม่มีการกินเนื้อมัน พอตายก็จะใช้รถแมคโคร ขูด แล้วก็ฝังมัน ที่ผ่านมาก็ฝังประมาณ 10 กว่าตัว มันจะกินลวด กินตะปู กินเชือก ที่ติดมากับฟางกับหญ้า เมื่อก่อนเขาก่อสร้าง ไม่ได้เก็บ มันจะไปกิน แต่ตอนนี้ระวังมากขึ้น ก็จะคอยเก็บ”
(บุญส่ง เกศสุรวงศ์, สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2549)

ภาพที่ 4.3 ควายที่อยู่ในความอุปการะของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

ภาพที่ 4.4 ภาพเกวียนและขี้ข้าวภายในหมู่บ้าน

คุณบุญส่ง ได้อธิบายถึงขั้นตอนการฝีกควายเพื่อใช้ในการแสดงเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชมว่า

“นายให้ผมฝีกจากควายไถนา ฝีกมาเรื่อย ๆ ให้เล่นได้แสดงได้ ยกขาซ้าย ยกขาขวา ให้ สวัสดิ์ ก็ฝีกยาก ต้องใจเย็น พอสวัสดิ์ได้ ก็ให้นอน แล้วก็นอนตาย ประมาณ 4-5 เดือนกว่าจะฝีก ให้นอนตายได้ ปัจจุบันมีควาย 200 กว่าตัว ฝากชาวบ้านเสียส่วนหนึ่ง ในบ้านควายมีประมาณ 45 ตัว ให้ชาวบ้านที่เขาจน ๆ ที่ไม่มีอะไรเลยเลี้ยง แล้วแบ่งลูกกันคนละปี สาเหตุที่บ้านควายไม่เลี้ยง ทั้งหมดก็เพราะว่าเนื้อมันแคบ หลังจากนั้น ก็นั่งควายเทียมเกวียนชมสถานที่”

(บุญส่ง เกศสุริวงษ์, สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2549)

ภาพที่ 4.5 ภาพเรือนทรงไทยภาคกลาง

ภาพที่ 4.6 สัมภาษณ์คุณบุญส่ง เกศสุริยงค์

คุณคมกริช ศรีบัวทอง เจ้าหน้าที่ดูแลควาย ได้เล่าถึงการเลี้ยงควายและกิจกรรมที่ทำร่วมกับควายในแต่ละวันไว้ว่า ดังนี้

“ผมดูแลควาย 2 ตัว คือ ปานกับมงคล ปานจะใช้ในการแสดง ให้สวัสดิ์ ยกขาซ้าย-ขาขวานอนตาย ยิ้ม ผมก็เป็นนักแสดงประกอบกับควายด้วย ปานอายุ 9 ปี เป็นเพศผู้ อาจารย์บุญสูงจะเป็นคนสอนควาย ผมมาที่หลัง มาได้ 4-5 เดือนควายไม่ค่อยคือส่วนใหญ่จะเชื่อฟังครูฝึกไม่ค่อยมีการลงโทษ การแสดงความรักกับควาย เราก็ต้องผูกพันกับมันด้วยการเข้าไปลูกลมำมันที่บริเวณหัวเรื่อยมาที่หลังและลำตัว ให้มันคุ้นเคยกับคนไม่ทำอันตรายคน อาบน้ำทุกเช้าวันหนึ่งถ้าอากาศร้อนมาก ๆ ก็จะอาบ 4-5 ครั้งโดยนำไปอาบที่ละตัว วันธรรมดาให้กินหญ้าสด ๆ ส่วนวันเสาร์-อาทิตย์ให้กินฟาง และกล้วยบ้าง วันหนึ่งก็กินฟาง 3 แข่งต่อ 1 ตัว” (คมกริช ศรีบัวทอง, สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2549)

ภาพที่ 4.7 คุณคมกริชดูแลควาย ชื่อปานกับมงคล

คุณสุรพล รุ่งเรือง เจ้าหน้าที่ดูแลควาย ก็ได้เล่าถึงการเลี้ยงควายในการรับผิดชอบไว้ ดังนี้

“ผมเลี้ยงรุ่ง กับกุหลาบ จะอาบน้ำให้วันละ 3-4 ครั้ง ผมรับผิดชอบควาย 2 ตัว จะเอาหญ้า ฟาง รำ มาให้กิน ให้ฟาง 2 ครั้ง รุ่งแสดงสวัสดิ์ นอนตาย ยกขาซ้าย-ยกขาขวา ยิ้ม รุ่งเป็นตัวเก่า ๆ ที่ใช้แสดง นอกจาก บัว, ขวัญ, กระรอก และปาน ผมต้องพาควายไปลงโคลน เวียนกับ

คนอื่น ๆ เช่น ผมลงวันจันทร์ คนอื่น ๆ ก็วันอังคาร พาลงไปนอนเล่น 2 ชั่วโมงต่อครั้ง หลังจากนั้นก็นำมาอาบน้ำขัดตัวโดยใช้แปรงกับน้ำธรรมดา” (สุรพล รุ่งเรือง, สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2549)

ภาพที่ 4.8 ภาพคุณสุรพลกำลังอาบน้ำให้ควาย ชื่อ รุ่ง

คุณบุญส่ง ได้เล่าถึงการเลี้ยงดูควายเวลาป่วยไว้ดังนี้

“เวลาควายไม่สบาย มันจะไม่กินหญ้า ไม่กินน้ำ นอนชม เราก็รู้ว่ามันท้องอืดหรือเปล่า คูที่ท้องมันโป่ง เราก็โทรตามสัตวแพทย์ โรคที่ควายมักจะเป็นก็คือ ปากเปื่อย เท้าเปื่อย ติดเชื้อ มันจะกินหญ้าไม่ได้ จะมียาฉีด เป็นวัคซีนป้องกัน นอกจากนั้นแล้ว ก็ยังมีแมลงจำพวกเหา เหลือบ ตัวคล้ายแมลงหวี่ แต่ตัวใหญ่ มันจะมากินเลือดควายต้องคอยดูใช้ไม้ตีให้มัน มันจะมีน้ำยา เช็ดกันแมลง ยา 1 ฟา ผสมน้ำ 5 ลิตร ผสมน้ำแล้วนำมาเช็ดให้มันอาทิตย์ละครั้ง ควายที่นี้จะสะอาด นักท่องเที่ยวจับลูกปลาได้ จิ่ได้ มันไม่ดู” (บุญส่ง เกศสุรวงศ์, สัมภาษณ์ 12 มิถุนายน 2549)

4.1.2 การสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน

คุณสำราญ คล้ายหิรัญ ซึ่งเป็นชาวบ้านที่อยู่เรือนชานา ได้พูดถึงวิถีชีวิตชาวบ้านกับกิจกรรมประจำวัน ในแต่ละวันไว้ดังนี้

“ ป้าจะอยู่เรือนหลังนี้ชื่อว่าบ้านชานา คอยดูแลเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ เยอะแยะ มีหมูป่า อีกวน่า ชะมด เสือปลา เต่านก ปลา พังพอน ตะพาบ กระรอก คอยหาอาหารให้กิน ก็ทำงานตั้งแต่เช้ากว่าจะเสร็จก็เที่ยง นอกจากนั้น ก็ปลูกผัก ปลูกหญ้า เอาไว้กินเอง เขาก็ให้ปลูกกินได้ ส่วนพวกอาหารของสัตว์ที่เลี้ยง ก็จะมีหัวหน้าเป็นคนซื้ออาหารมาให้ เช่นอีกวน่า ก็จะกินผักบุง กินกล้วย เสือปลาก็จะกินหมู กินปลา พังพอนก็จะกิน ปลา, หมู, ไก่ ” (สำราญ คล้ายหิรัญ, สัมภาษณ์ 11 มีนาคม 2549)

ภาพที่ 4.9 สัมภาษณ์คุณสำราญ คล้ายหิรัญ

คุณสำราญ ได้เล่าถึงบ้านชานากับโครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยไว้ดังนี้

“หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย เขาสร้างเพื่ออนุรักษ์ของเก่า ๆ ไว้ให้ลูกหลานดู เช่น ควาย บ้านชานา เขาทำให้ดูว่าคนสมัยก่อนอยู่บ้านแบบนี้ ที่มีสตางค์น้อยก็หลังใหญ่หน่อย ที่เงินน้อยก็อยู่กระท่อม นายเขาไปขอซื้อบ้านเก่ามา แล้วรื้อเอามาปลูก ยกมาตั้งหลัง บ้านหลังนี้ ตอนที่ซื้อมาอายุ 108 ปี มาถึงตอนนี้ก็อายุ 113 ปีแล้ว และก็มีขี้ข้าว เกวียน ที่เขาไปขอซื้อมา”

(สำราญ คล้ายหิรัญ, สัมภาษณ์ 11 มีนาคม 2549)

คุณวัชชัย พุ่มพุก เจ้าหน้าที่ส่วนดูแลควายและนักพากษ์การแสดงควาย ได้เล่าถึงวิถีชีวิตชานาไทย ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยไว้ดังนี้

“เขาจำลองชีวิตชาวนาไทย ว่าตอนเช้าตรู่ต้องขนสัมภาระโดยใช้ควายเทียมเกวียน เดินทางไปยังท้องนา สัมภาระที่ต้องเตรียมไปทุ่งนาก็เช่น อาหารใส่ปิ่นโต น้ำ คราด สุ่มครอบ ปลา ตะคร้อง จอบ เสียม พอเดินทางไปถึงที่นาก็ปลดเกวียน แล้วใส่คันไถกับควาย จากนั้นก็ทำการไถนา และไถแปร จวบจนตะวันตกดิน พลบค่ำ แล้วก็เทียมเกวียนควายเดินทางกลับบ้าน ชีวิตชาวนาไทยก็เป็นแบบนี้” (วิชชัย พุ่มพุก, สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2549)

ภาพที่ 4.10 คุณวิชชัย พุ่มพุก นักพากย์การแสดงควาย

ตอนที่ 2 สื้อพื้นบ้านในฐานะทุนวัฒนธรรมของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยได้นำเอาวัฒนธรรมที่เป็นมรดกสืบทอดมาจากบรรพบุรุษและวัฒนธรรม ภายใต้ชื่อโครงการ “สุพรรณธัญจร ย้อนอดีตวิถีไทย” ซึ่งทางโครงการได้มีกระบวนการสร้างทุนวัฒนธรรมและการใช้สื้อพื้นบ้านมาเป็นทุนวัฒนธรรมดังต่อไปนี้

4.2.1 กระบวนการสร้างทุนวัฒนธรรม

การสร้างทุนวัฒนธรรมของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย มีกระบวนการสร้างมาจากบุคคลดังต่อไปนี้

4.2.1.1 นายประภัตร โพธสุชน อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ โดยท่านได้เป็นผู้ริเริ่มในการจัดตั้งโครงการนี้ขึ้น เริ่มตั้งแต่การวางรูปแบบจัดการกิจกรรมต่าง ๆ การวางรากฐานทางความคิดและการจัดการซื้อบ้านทรงไทย รวมทั้งอุปกรณ์เครื่องใช้ไม้สอยของชาวนาเก่า ๆ มาอนุรักษ์ไว้ เพื่อบริการแก่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะด้านการอนุรักษ์ควายไทยไว้ เพื่อมิให้สูญพันธุ์

“นายประภัตร โพธสุชน อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ ได้เล็งเห็นว่า ปัจจุบันควายในประเทศไทยกำลังเหลือน้อย จึงได้มีการอนุรักษ์ควายไว้ เพื่อมิให้สูญพันธุ์ (จำลอง เสือน้อย, สัมภาษณ์ 4 มิถุนายน 2549)

“เขานุรักษ์ของเก่า ๆ ไว้ให้ลูกหลานดู ควาย และบ้านชาวนามัยก่อน เขาไปซื้อบ้านมาแล้ว เอามาตั้งราคาเป็นแสน ยี่งิ้ว ราคา 300,000 บาท ตอนที่ซื้อมาบ้านชาวนานี้อายุ 108 ปี ตอนนี้อายุ 113 ปี แล้ว (สำราญ คล้ายหิรัญ, สัมภาษณ์ 11 มีนาคม 2549)

จากการวางรากฐานการจัดการและแนวคิดจากท่าน ส.ส.ประภัตร โพธสุชน ทำให้ปัจจุบันกระบวนการสร้างทุนวัฒนธรรมของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย จึงยังยึดมั่นที่การลงทุนเพื่อการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม มากกว่าเม็ดเงินจากการท่องเที่ยว

4.2.1.2 คุณจำลอง เสือน้อย เป็นอีกผู้หนึ่งที่ดำเนินการวางรูปแบบและแนวคิดต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย รวมทั้งเป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์ของท่าน ส.ส.ประภัตร โพธสุชน และควบคุมดูแลการดำเนินงานมีการประชุมเพื่อวางแผนและการกำหนดนโยบายกับเจ้าหน้าที่ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

“ผมก็ทำหน้าที่ในการสืบทอดเจตนารมณ์ของท่าน ส.ส.ประภัตร โพธสุชน และวางรูปแบบรวมทั้งแนวคิดในการจัดโครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ดูแลการดำเนินงานและกำหนดนโยบายและกำหนดทิศทางของโครงการ ประชุมเจ้าหน้าที่เพื่อให้เจ้าหน้าที่ของบ้านควายทุกคน ปฏิบัติงานในทิศทางเดียวกัน” (จำลอง เสือน้อย, สัมภาษณ์ 4 มิถุนายน 2549)

จากการประชุมและวางแผนการดำเนินงานของคุณจำลอง เสือน้อย ส่งผลให้การจัดการโครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยได้เกิดการใช้สื่อพื้นบ้านเป็นทุนวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน โดย คุณจำลอง เสือน้อย ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

“เมื่อมีคนมาเที่ยว มาดูการแสดงของควาย ผมก็เลยมีความคิดต่อว่า น่าจะมีการจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทยพื้นบ้านภาคกลาง โดยการไปหาซื้อและรวบรวมของเก่า ๆ มาจัดแสดงไว้ให้คนได้ดู เกิดเป็นวิถีชีวิตคนไทยพื้นบ้านภาคกลางที่ครบวงจร มีการทำไร่นา การคราดนา โดยใช้ควายจูง รวมทั้งมีการจัดแสดงประเพณีไทย เช่น พิธีแต่งงาน ซึ่งเป็นประเพณีของพื้นบ้านภาคกลางไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ดู” (จำลอง เลื่อน้อย, สัมภาษณ์ 4 มิถุนายน 2549)

ภาพที่ 4.11 แสดงวิถีชีวิตชานนาไทย

ภาพที่ 4.12 แสดงวิถีชีวิตชานนาไทย

4.2.1.3 คุณวัชชัย พุ่มพุกเป็นอีกผู้หนึ่งที่มีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างทุนวัฒนธรรมของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ซึ่งมีหน้าที่ในการดูแลการดำเนินกิจกรรม ในส่วนของการแสดงความสามารถของควาย และดูแลให้มีการเลี้ยงควายอย่างมีคุณค่า

“ผมเป็นหัวหน้าคุ่มชาวบ้านในส่วนของ การดูแลควายที่นี่แล้วก็ในส่วนของ การแสดงควายด้วย ในขั้นตอนของกิจกรรมการแสดงความสามารถของควายที่ลานแสดงนี้ ผมก็มาช่วยกันคิดกับลุงบุญส่ง และช่วยกันฝึกควายมาตั้งแต่ยุคแรก ๆ เริ่มตั้งหมู่บ้านขึ้น จนควายสามารถทำตามคำสั่งได้ และในอีกส่วนหนึ่งก็คือ ในการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ของควาย ตลอดจนที่เลี้ยงผมก็ต้องดูแล” (วัชชัย พุ่มพุก, สัมภาษณ์ 14 มกราคม 2550)

4.2.1.4 คุณกมลฉัตร สุขสะอาด เป็นผู้ดูแลการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย เป็นวิทยากรในการบรรยายถึงการท่องเที่ยวในแต่ละส่วนของหมู่บ้านตลอดจนคอยดูแล การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยด้วย

“นายต้องการให้มี การสืบสานประเพณีพื้นบ้านขึ้นจึงได้เลือกเอาประเพณีการแต่งงานของคนไทยภาคกลางมาจัดจำลอง และแสดงให้นักท่องเที่ยวได้รู้ว่าพิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ในการจัดพิธีมันเป็นอย่างไร วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีมันมีที่มาอย่างไร ที่คนสมัยโบราณเขายึดถือและสืบกันมายาวนาน นอกจากนี้ ยังมีเรื่องของชีวิตความเป็นอยู่การทำขนมไทยซึ่งมันเป็นศิลปะของคนไทยภาคกลาง มีการสาธิตการทำขนมให้นักท่องเที่ยวได้ดูว่าขนมพื้นบ้านมีลักษณะเป็นแบบนี้ ที่มันจะแตกต่างจากที่อื่น” (กมลฉัตร สุขสะอาด, สัมภาษณ์ 14 มกราคม 2550)

ภาพที่ 4.13 การแสดงวิถีชีวิตชาวนาไทย

ภาพที่ 4.14 แสดงวิถีชีวิตชาวนาไทย

ดังนั้นกระบวนการสร้างทุนวัฒนธรรมโดยส่วนใหญ่จึงเกิดจากแนวคิดของท่าน ศ.ส. ประภัตร โปษสุชน และคุณจำลอง เสือน้อย ที่มีการวางแผนว่า ควรจะมีกิจกรรมอะไรบ้าง สืบค้นบ้านที่ใช้ควรประกอบไปด้วยอะไรบ้าง โดยโครงการที่ท่านทั้งสองได้ริเริ่มจัดสร้างขึ้นนี้ แม้ไม่ได้มีค่าเป็นเม็ดเงินมากมาย แต่โครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยก็มีค่าทางจิตใจ ที่มุ่งหวังมิให้ควายไทยสูญพันธุ์ไปพร้อมกับวิถีชีวิตชาวนาไทยดั้งเดิม ที่ในปัจจุบันนี้หาได้ยาก

จากการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์และสังเกต ผู้วิจัยจึงพบว่าหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยมีการใช้สืบค้นบ้านในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ของคนไทยพื้นบ้านภาคกลาง ตามแนวคิดเรื่องสืบค้นบ้านของสมควร กวียะ (2535) ดังต่อไปนี้

2.1 สืบค้น ซึ่งหมายถึงสืบประเภท เพลง คนตรี การบอกเล่า เมื่อนำสืบค้นบ้านที่ชาวบ้านของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยมาใช้ในกระบวนการจัดกิจกรรมมาวิเคราะห์พบว่า มีการใช้สืบค้นบ้านประเภทครรลองสอด ดังต่อไปนี้

2.1.1 เพลงและคนตรี

เพลงและคนตรีที่ชาวบ้านของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยใช้ประกอบไปด้วยเพลงพื้นบ้าน ซึ่งใช้ในการจัดแสดงเพื่อไว้บริการนักท่องเที่ยวให้ได้มีความสนุกสนานและเรียนรู้เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านของคนไทยพื้นบ้านภาคกลาง มีดังนี้

- เพลงอีแซว เป็นศิลปะการละเล่นของคนไทยพื้นบ้านภาคกลางดั้งเดิมของจังหวัดสุพรรณบุรี มีการใส่ทำนองดนตรีเข้าไปเป็นจังหวะ เพื่อประกอบการขับร้องของผู้เล่น ที่เรียกว่าพ่อเพลงและแม่เพลง ต้องอาศัยการฝึกฝนเป็นระยะเวลาานาน ลักษณะการขับร้องจะเป็นเอกลักษณ์ มีลูกคู่ไว้ร้องรับพยางค์สุดท้ายของท่อนที่ 4 พ่อเพลงและแม่เพลงจะร้องโต้ตอบกัน บางครั้งจะมีการร้องเกี่ยวพารากันจนเป็นที่สนุกสนานของนักท่องเที่ยว ศิลปินที่มีชื่อเสียงโด่งดังในการขับร้องเพลงอีแซวของ จังหวัดสุพรรณบุรี ก็คือ แม่ขวัญจิต ศรีประจันต์

คุณข้าเรื่อง มณีวงศ์ ครูผู้ฝึกสอนการแสดงเพลงอีแซวจากโรงเรียนวัดบ้านกร่าง อ.ศรีประจันต์ จ.สุพรรณบุรี ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังถึงการนำเด็ก ๆ มาแสดงเพลงอีแซวที่บ้านควายว่า

“การแสดงเพลงอีแซว สามารถช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยและสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง คือนักท่องเที่ยวที่เป็นคนรุ่นใหม่ ๆ จะไม่ค่อยได้เคยดู สมัยนี้ไม่ค่อยมีให้เห็นในการจัดกิจกรรมของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ก็จะนำเด็ก ๆ จากโรงเรียนวัดบ้านกร่าง มาแสดงเพลงอีแซว ให้นักท่องเที่ยวได้ชม จะแสดงเฉพาะวันเสาร์และอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์เท่านั้น เพราะเด็ก ๆ ต้องเรียนหนังสือแต่หากปิดเทอม ก็จะนำเด็ก ๆ มาแสดงทุกวัน วันละ 2 รอบ สำหรับการฝึกซ้อม คือ เป็นช่วงเย็นหลังเลิกเรียน ครูจัดตั้งเป็นชมรม ซ้อมกันทุกวัน ก็จะมีนักเรียนมาสมัครเข้าชมรม พอดีทางคุณจำลอง เสือน้อยติดต่อมา ทางโรงเรียนจึงนำเด็ก ๆ มาแสดงเด็กเขาก็จะชอบ เพราะได้แสดงความสามารถด้วย และได้ค่าขนมด้วย”

(ข้าเถียง มณีวงศ์, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

ภาพที่ 4.15 การแสดงเพลงอีแซว ของนักเรียน โรงเรียนวัดบ้านกร่าง

คุณมานพ คำหอม เป็นนักท่องเที่ยวกคนหนึ่งที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดกำแพงเพชร และได้มีโอกาสมาแวะท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ได้แสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับการนำเพลงอีแซวมาแสดงเป็นสื่อพื้นบ้านว่า

“การนำเด็ก ๆ มาแสดงเพลงอีแซวก็ดีนะครับ ทำให้นักท่องเที่ยวได้ชมได้ฟังด้วย เพราะสมัยนี้หาดูได้ยาก แต่ควรเพิ่มรอบการแสดงให้มากขึ้นหน่อย เพราะผมมาเที่ยวที่นี่ 2 ครั้งแล้ว แต่ก็มาไม่ตรงจังหวะการแสดง มีครั้งนี่ที่มาตรงจังหวะก็เลยได้ชมการแสดง”

(มานพ คำหอม, สัมภาษณ์ 4 มิถุนายน 2549)

นับเป็นแนวความคิดหนึ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการใช้สื่อพื้นบ้านมาส่งเสริมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ที่คุณมานพได้สังเกตเห็นถึงความสำคัญของเพลงอีแซว อีกทั้งยังช่วยให้ข้อเสนอแนะในการเพิ่มรอบการแสดงเพลงอีแซว นับเป็นประโยชน์กับหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยอย่างมาก และนอกจากเพลงอีแซวจะช่วยสร้างความสนุกสนานให้กับนักท่องเที่ยวและอีกสิ่งหนึ่งที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการชมเพลงอีแซว ก็คือ การเรียนรู้ภาษาท้องถิ่น นั่นก็คือ สำเนียงแบบคนสุพรรณ ที่ออกเสียงแตกต่างไปจากภาษากลาง ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้กันเฉพาะจังหวัดสุพรรณบุรีเท่านั้น

2.1.2 การบอกเล่า เช่นคำพังเพย นิทาน หรือเรื่องตลกพื้นบ้าน

นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย จะมีโอกาสได้รับความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวนาไทยภาคกลาง จากการศึกษาด้วยการสังเกตพบว่า ทุกครั้งที่นักท่องเที่ยวมาชมการแสดงควาย ก็จะมีการเล่าวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวนาไทย พร้อมกับการเปิดเพลงคลอเบาๆ และยังอธิบายถึงคุณลักษณะของควายไทยจากนักพากย์ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย คือ คุณธวัชชัย พุ่มพุก ดังต่อไปนี้

- ตำนานควายในประเทศไทย

“ควายในประเทศไทยจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ก็คือ ควายปักษ์และควายแม่น้ำ เรามาฟังควายแม่น้ำก่อนนะครับ ควายแม่น้ำลักษณะทั่วไปควายแม่น้ำชอบนอนแช่น้ำ ไม่ชอบโคลนตม ควายพวกนี้จะเลี้ยงไว้ในแถบอินเดีย ปากีสถาน เขาจะเลี้ยงไว้รีดนม ควายพวกนี้ก็

จะได้แก่ ควายโมร่า ถ้าเป็นโมร่าแท้จะเข้าใกล้ไม่ได้เพราะมันจะดุ เขาของมันจะแหลม ไม่โค้งงอเป็นพระจันทร์เสี้ยว ขนของควายน้ำ มันจะขาวและหนา มันอยู่ในน้ำจะทำให้ขนยาว

สำหรับควายปรักนับเป็นควายไทยที่ชอบนอนแช่ปรัก แช่โคลนตม การเคลื่อนไหว และการเจริญเติบโตก็ช้า กีบเท้าก็จะใหญ่ เขาของมันจะยาวโค้งขึ้นทุกปี ๆ เลย หน้าผากจะกว้าง ขนจะสั้น เวลานอนแช่โคลนตมมันก็จะเกลือกไปเกลือกมา ทำให้ขนมันจะหลุดจะบางและสั้นลง ลำคอของควายจะเป็นส่วนที่แข็งและหนาที่สุด ควายไทยจะมีลักษณะแข็งแรง และนำมาฝึกงาย คนไทยจึงนิยมนำมาใช้ในการไถนา และคราดนา

ควายสีเผือก เกิดมาจากเม็ดสีที่ผิดปกติจึงออกมาเป็นสีเผือก สมมติว่าพ่อดำ แม่เผือก ผสมกันลูกมันก็จะมสีผิวสีเผือกติดแม่มากกว่า ถ้าควายเผือกแท้มันก็จะเผือกไปทั้งตัว ยกเว้นสีลูก ตาก็จะเป็นสีดำ ถ้าควายเผือกที่มีจุดทั่วลำตัวเป็นสีดำ เราก็จะเรียกมันว่า เผือกกระเพราะมันมีกระสีดำทั่วลำตัว จึงเรียกควายพวกนี้ว่า เผือกกระนั้นเอง

ภาพที่ 4.16 ควายสีเผือก

สำหรับอีกตัวนี้ เขาก็เรียกว่า **พญาควาย** ในประเทศไทยหาได้ยากมากแทบจะไม่มีเลย ตัวนี้ได้รับการบริจาคมา โรงฆ่าสัตว์เขาจะกลัวพญาควายมากถ้าใครเอาไปขาย เขาก็ไม่รับซื้อ เพราะเขาถือว่า ใครฆ่าพญาควายก็จะได้รับกับความวิบัติ ทำกิจการการค้าก็จะไม่ดี เขาจึงไม่นิยมฆ่าพญาควายกัน ที่เรียกว่าพญาควาย เพราะมันมีจุดสังเกตอยู่ 5 ที่ คือ

1. บริเวณหน้าของมันจะมีสีขาว เขาเรียกว่า”หน้าเด่น”
2. บริเวณหางจะมีสีขาว เขาเรียกว่า “หางดอก”
3. บริเวณขาของมันก็จะเป็นสีขาว เขาเรียกว่า “ขาดอก”
4. กีบหรือเล็บควายจะมีสีค่างขาว
5. ปากค่าง เรียกว่า “ปากคาบแก้ว”

ภาพที่ 4.17 พญาควาย

ต่อมาเขาเรียกควายเขาตุ้ หรือควายเขาทุย ที่เรียกว่าควายทุย เพราะว่าเขามันจะมีลักษณะทุย และอีกประเภทหนึ่งเขาเรียกว่า ควายเขากาง เขาของมันจะกางออกสวยงามมาก เช่นที่เล่นในบางระจัน

ควายประเภทที่ 3 คือควายแคะ เพราะตัวมันจะแคะ ต่อมาก็คือควายลูกแหง มันจะร้องแหง ๆ คอยตามดูคนนมแม่มันอยู่ตลอด ควายตั้งท้องประมาณ 11-12 เดือน ฟันของควายจะมี 32 ซี่ เหมือนกับคน อายุเฉลี่ยของควาย 45 ปี เมื่อควายโตขึ้นก็จะมีการสนตะพายควาย ไม่ใช่การทรมาณสัตว์นะครับ คนสนตะพายจะต้องมีความสามารถในการสนตะพายและจะต้องมีการบอกกล่าวทวดตาฟ้าดินเสียดก่อน เพื่อให้ควายเลี้ยงง่าย ไม่คือ ไม่รู้ん ควายเป็นสัตว์ที่ถนัดซ้าย การบังคับควายไปทางซ้ายก็จะบอกว่า “ทูน” ถ้าเลี้ยงขวา ก็จะบอกว่า “ถาด” (รัชชชัย พุ่มพุก, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

ภาพที่ 4.18 แสดงควายแคะ

การเล่าเรื่องราวตำนานของควายไทยเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ฟังทำให้การท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยแห่งนี้มีประโยชน์เพิ่มขึ้นกว่าการท่องเที่ยวทั่วไป คือ นักท่องเที่ยวได้รับความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและลักษณะของควายด้วย

จากนั้นจะเป็นขั้นตอนของการแสดงความสามารถ ความน่ารัก แสนรู้ ของควายไทย และในขั้นตอนนี้เองที่นักท่องเที่ยวจะได้รับความสนุกสนาน จากการแสดงความสามารถของควาย โดยเริ่มตั้งแต่ การสาธิตการไถตะโดยใช้แรงงานจากควาย การไถตะเป็นการไถเพื่อกำจัดวัชพืช ต่อมาเป็นการไถแปร เป็นการไถตัดกับไถตะ เป็นรูปเครื่องหมายบวก เพื่อทำลายวัชพืชอีกเช่นกัน ต่อมาก็ใช้คราดปรับผิวดินให้เสมอ เพื่อจะได้ปลูกข้าวด้วยการดำนา ขั้นต่อมาก็จะใช้ควายเทียมเกวียน ที่บรรจุสัมภาระต่าง ๆ เช่น หม้อข้าว เตาไฟ อุปกรณ์การทำนา หรือบรรทุกข้าวไปขาย บ้างก็อุ้มลูกจูงหลานไปยังไร่นาของตน ต่อมาก็จะเป็นการสาธิตควายหมุนหีบอ้อย พอกควายหมุนหีบอ้อย หมุนไปเรื่อย ๆ อ้อยก็จะแตก จะได้น้ำอ้อยมาแล้วเอาไปเคี้ยวทำน้ำตาลปึก จากนั้นคุณธวัชชัย พุ่มพุก ก็จะกล่าวถึงการฝึกควายว่า “ควายที่อยู่ในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย มีอยู่กันเป็น 100-200 ตัว ควายไม่ได้นำมาฝึกได้ทุกตัวนะครับ การที่เรานำควายมาเลี้ยงไว้ ก็เพื่ออนุรักษ์ไม่ให้ควายสูญหายไป และช่วยกันณรงค์ไม่กินเนื้อควาย ” จากนั้นก็เป็นขั้นตอนการแสดงต่อ โดยนำควายมา 3 ตัว พร้อมครูฝึกหรือพี่เลี้ยง 3 คน มาร่วมแสดงการสวัสดิ์โดยการให้ควายก้มลง ควายที่แสดงสวัสดิ์ก็คือ ขวัญ, โปธิ์ทอง, ปาน ก็จะได้รับเสียงปรบมือจากบรรดานักท่องเที่ยว ต่อมาก็จะ

ให้ควายยกขาซ้ายและขาขวาขึ้น จากนั้นนักพากย์ ก็จะสั่งให้ควายนอนตาย โดยควายทั้ง 3 ตัวก็จะล้มลงนอนพร้อมกับหลับตา ต่อมาก็จะสั่งให้ควายลุกขึ้นและฉีกยิ้มให้กับนักท่องเที่ยว แล้วในขั้นตอนนี้เอง ที่ได้รับเสียงเฮจากบรรดานักท่องเที่ยว พร้อมกับปรบมือดังลั่นไปทั่ว ต่อมาก็จะเป็นการกระโดดขึ้นบนหลังควายของบรรดาพี่เลี้ยง มีทั้งขึ้นทางด้านข้าง และเดินขึ้นมาจากทางด้านหลัง จากนั้นก็จะให้พี่เลี้ยงทั้ง 3 ชีบบริเวณที่คอควาย ที่นักพากย์บอกกับนักท่องเที่ยวว่าบริเวณคอควายเป็นส่วนที่มีความแข็งและเหนียวที่สุด แล้วควายก็จะพากันเดินไปรอบ ๆ ลานแสดง ต่อจากนั้นจะเป็นการนำควาย 4 ตัวมาขึ้นต่อกัน โดยนักพากย์ได้กล่าวว่

“เมื่อถึงฤดูน้ำท่วมสะพานขาด ก็จะให้ควายมาขึ้นต่อเรียงกันในลำคลอง แล้วให้พี่เลี้ยงเดินบนหลังควายข้ามฝั่งไป” (ธวัชชัย พุ่มพุก, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

การแสดงต่อมาก็จะเป็นการให้พี่เลี้ยงคลานลอดใต้ท้องควาย โดยลอดจากทางด้านหลังมาด้านหน้า แล้วทำการหอมแก้มควาย หลังจากนั้นก็ให้พี่เลี้ยงอีกคนหนึ่งที่ชื่อมาโนช นอนราบกับพื้น แล้วให้ควายเดินข้ามไป ต่อมาก็จะให้ควายที่เป็นพญาควาย ชื่อว่า โพร้ทอง ทำการกินกล้วยที่เจ้าหน้าที่วางไว้บริเวณขาพี่เลี้ยงที่นอนราบ และการแสดงจากนี้ก็จะเป็นอีกฉากหนึ่งที่ได้รับเสียงปรบมือจากนักท่องเที่ยว และได้สร้างความสนุกสนานให้กับบรรดานักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ต่อจากนั้นจะเป็นการแสดงของควายทั้ง 3 ตัว โดยจะให้ควายทำการเดินขึ้นบันได ไปที่สูงราวตึก 1 ชั้น และค่อย ๆ เดินลงมาอีกด้านหนึ่ง ก็จะได้รับปรบมืออย่างฟุ้งพองใจ จากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก เมื่อควายทั้ง 3 ตัวทำการแสดงได้ขึ้นที่สูงเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็เป็นอันจบการแสดง

ขั้นต่อไป ก็จะเป็นการจำหน่ายกล้วยน้ำว้า แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้ทำการป้อนควายอย่างใกล้ชิด พร้อมกับการถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึกด้วย ซึ่งราคาจำหน่ายกล้วยน้ำว้า ก็แล้วแต่นักท่องเที่ยวจะบริจาค เงินบริจาคเหล่านี้ก็จะนำไปเป็นค่าอาหารของควายทั้งสิ้น ต่อจากนั้นก็จะเป็นการนำควายมาเทียมเกวียนประมาณ 4 เล่ม โดยแต่ละเล่มจะใช้ควายเทียมเกวียน 2 ตัว การนำควายมาเทียมเกวียนนี้ เพื่อไว้บริการนักท่องเที่ยว ที่ประสงค์จะขึ้นเกวียน เพื่อชมทัศนียภาพภายในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ราคาขึ้นเกวียนก็จะอยู่ที่คนละ 20 บาท จากนั้นก็จะเป็นอันจบการแสดงในรอบนี้ ซึ่งใน 1 วัน ก็จะทำการแสดงด้วยกันจำนวน 2 รอบ คือรอบ 10.00 น. และรอบ 14.00 น.

ภาพที่ 4.19 การแสดงความสามารถของควาย โดยการสวัสดี

ภาพที่ 4.20 ควายแสดงการยกขาซ้าย

ภาพที่ 4.21 ควายชื่อ รุ่ง แสดงการยกขา

ภาพที่ 4.22 ควายแสดงการนอนตาย

ภาพที่ 4.23 การแสดงควายยืม โดย ควายเผือก ชื่อ ปาน

ภาพที่ 4.24 ควายชื่อ ปาน กำลังยืม

ภาพที่ 4.25 แสดงควายเดินขึ้นที่สูงชัน

ภาพที่ 4.26 การแสดงควายเดินข้ามพีเลียง

ภาพที่ 4.27 การแสดงควายลากฟาง

การแสดงความรัก แสนรู้ของควายได้สร้างความสนุกสนานและความประทับใจให้กับบรรดานักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก โดยสังเกตได้จาก ปฏิกริยาของนักท่องเที่ยวที่มีการปรบมือ การยิ้มอย่างพึงพอใจ และการหัวเราะออกมาอย่างสนุกสนาน ซึ่งผู้วิจัยเชื่อแน่ว่าการได้มาท่องเที่ยวในวันหยุดที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยแห่งนี้ จะสามารถสร้างความสุข ความประทับใจในวันหยุดของนักท่องเที่ยวให้เป็นวันที่พิเศษอีกวันหนึ่ง ที่เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางกลับไป ก็จะพกพาเอาความรักแสนรู้ของควายนั่นกลับไปพร้อม ๆ กับการไม่บริโภคเนื้อควายด้วย

คุณทวีศักดิ์ รักขັນ นักท่องเที่ยวที่ได้ชมการแสดงของควายได้แสดงทัศนะหลังจากชมการแสดงให้ผู้วิจัยฟังว่า

“ก็รู้สึกดีครับ เป็นการแสดงที่ดี สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ดี รู้สึกประทับใจที่ควายสามารถแสดงได้ขนาดนี้ เรียนรู้จากการฝึกฝนของคนได้ดี ผมเองก็ไม่ค่อยได้กินเนื้อควายอยู่แล้ว หลังจากนั้นไปก็คงไม่กินเนื้อควายครับ ก็รู้สึกประทับใจ คิดว่าจะกลับมาเที่ยวที่นี่อีกครั้ง” (ทวีศักดิ์ รักขັນ, สัมภาษณ์ 13 มิถุนายน 2549)

คุณมานพ คำหอม นักท่องเที่ยวที่ได้ชมการแสดงความสามารถของควายได้แสดงทัศนะหลังจากการชมการแสดงให้ผู้วิจัยฟังว่า

“ความสามารถของควาย จะไปหาควายที่จะฉลาดอย่างนี้ไม่ได้อีกแล้ว มันต้องผ่านการฝึกฝน ควายเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมือง เมื่อก่อนเราใช้เพื่อการเกษตรกรรม แต่สมัยนี้เราใช้แต่เทคโนโลยี ผมว่าคนในปัจจุบันน่าจะหันกลับมามอง อย่าไปมองเทคโนโลยีให้มาก ควรจะกลับมาอนุรักษ์ไม่ให้สูญพันธุ์ คนที่คิดทำบ้านควายนี้เยี่ยมมาก ไม่คิดว่าจะทำให้คนมาเที่ยวได้ เพราะควายมันก็ต้องมีมูล คนก็ไม่อยากมาเที่ยว แต่เขาทำให้คนมาเที่ยวได้” (มานพ คำหอม, สัมภาษณ์ 13 มิถุนายน 2549)

ด.ช. ปิยณัฐ ฝึกเงิน ได้แสดงทัศนคติต่อการแสดงความสามารถของควายหลังจากชมการแสดงให้ผู้วิจัยฟังว่า

“ดูการแสดงควาย ตอนควายยิ้ม สนุกดี มันแสนรู้ คนฝึกเขาฝึกมันเก่งดีและดูคนแคะแสดงตลก ผมชอบครับ” (ปิยณัฐ ฝึกเงิน, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

คุณธวัชชัย พุ่มพุก นักพากษ์การแสดงควายได้เล่าตำนานวิถีชีวิตของชาวนาไทยไว้ดังต่อไปนี้

“การเตรียมดินสำหรับปลูกข้าวของชาวนาไทย ก็จะมีการไถตะ การไถแปรและการคราดนา โดยชาวนาสมัยก่อนมักจะใช้แรงงานจากควาย ก็จะมีการจัดให้ควายเทียมเกวียนที่บรรทุกสัมภาระที่ใช้ในการทำนา เตรียมห่อข้าวห่อน้ำ ขึ้นเกวียนไปตั้งแต่ชาวมืด เพื่อเดินทางไปยังผืนนาของตน การคราดนาเพื่อที่จะปรับที่ลุ่มที่ดอนให้มันเสมอ” (ธวัชชัย พุ่มพุก, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

เรื่องเล่าตำนานของวิถีชีวิตของชาวนาในอดีตนี้ ทำให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้รับฟัง ซึ่งนอกจากเป็นการท่องเที่ยวแล้ว ยังเปรียบได้กับการทัศนศึกษาได้รับความรู้ไปด้วย

2.2 สื่อทัศน สื่อพื้นบ้านประเภทครรลองทัศนของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยประกอบด้วยดังนี้

2.2.1 จิตรกรรมและปฏิมากรรม หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย มีสื่อพื้นบ้านที่เป็นครรลองทัศนในประเภทจิตรกรรมและปฏิมากรรม ที่มีส่วนในการส่งเสริม การท่องเที่ยวของหมู่บ้านที่เห็นเด่นชัด คือ เครื่องปั้นดินเผา

ที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย มีเตาดินเผาทรงกลมขนาดใหญ่จำนวน 3 เตา ซึ่งเป็นเตาที่ทำมาจากดินเผา เอาไว้เพื่อเคี่ยวน้ำอ้อย เพื่อจัดทำเป็นน้ำตาลปึก หรือที่เราเรียกกันว่าน้ำตาลปีบ

นั่นเอง น้ำตาลปี๊บที่ได้มาจากการเคี่ยวในเตาดินเผา นี้จะมีรสชาติที่หอมหวาน อร่อย และมีความ
แข็งพอดี ไม่เหนียวมือ

คุณสำราญ มาจันทร์ ชาวบ้านที่ทำหน้าที่ในการเคี่ยวและทำน้ำตาลปี๊บได้เล่าให้ผู้วิจัย
ฟังเกี่ยวกับการทำน้ำตาลปี๊บว่า

“จะมีหน้าที่ในการทำน้ำตาลปี๊บ โดยจะทำการตีไฟในเตาแล้วเทน้ำอ้อย จำนวนเตา
ละ 1 ปี๊บลงไป จากนั้นก็ทำการเคี่ยวน้ำอ้อยโดยใช้ไม้พายประมาณ 2-3 ชั่วโมง โดยมาเคี่ยว
ตั้งแต่เช้ามีด จากนั้นพอน้ำตาลได้ที่แล้ว ก็เทใส่กระทะเล็กนำมาเคี่ยวไฟอ่อนอีก 1 ชั่วโมง
เพื่อให้น้ำตาลเย็นลงไม่ร้อนจนเกินไป เมื่อเคี่ยวพอเหนียวแล้วก็นำมาเทใส่พิมพ์ พอน้ำตาลเย็น
แล้วก็ทำการแกะพิมพ์ออกจากน้ำตาล และใส่ถุงขาย ถุงละ 10 ก้อน ราคาจำหน่ายถุงละ 10
บาท” (สำราญ มาจันทร์, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

ภาพที่ 4.28 การทำน้ำตาลปี๊บ จากเตาดินเผา

คุณมานิตย์ ยอดปรานค์ ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมเตาเผา ที่หมู่บ้านอนุรักษ์
ควายไทย ได้แสดงทัศนะถึงการทำน้ำตาลปี๊บจากเตาดินเผาไว้ดังนี้

“น้ำตาลปี๊บ ที่ทำมาจากเตาดินเผาที่ดีครับ เพราะทำให้คนสมัยใหม่ ได้เห็นถึงการทำน้ำตาลของคนสมัยก่อนว่าเขาทำกันอย่างไร แล้วยังมีรสชาติที่หอมอร่อยด้วย ไม่มีสารพิษ นับเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านแท้ ๆ” (มานิตย์ ยอดปรานต์, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

1.2.2 สถาปัตยกรรม สื่อพื้นบ้านที่เป็นงานสถาปัตยกรรมของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้พบเห็นและเรียนรู้มีหลายประเภท แต่ที่เห็นเด่นชัดจะประกอบไปด้วย ดังนี้

- บ้าน สถาปัตยกรรมเรือนในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ลักษณะเป็นบ้านไม้ได้ดูสูง ซึ่งเป็นลักษณะบ้านไทยตามแบบโบราณ บ้านแต่ละหลังจะปลูกสร้างตามลักษณะของผู้อยู่อาศัย เช่น บ้านทรงไทยหลังใหญ่ ก็จะบ่งบอกลักษณะของผู้อยู่อาศัยที่ค่อนข้างมีฐานะ ซึ่งหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ได้จัดสร้างหมู่บ้านชนบทไทยขึ้นเพื่อสะท้อนให้เห็นภาพชีวิตชาวนาไทยดั้งเดิมอีกครั้ง ตลอดจนเครื่องใช้ไม้สอยที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งได้นำมาจัดแสดงไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ชม

- เรือนชาวนา เป็นเรือนที่อยู่อาศัยของคนที่มีฐานะค่อนข้างยากจน หรือคนที่เพิ่งเริ่มต้นชีวิตใหม่ การก่อสร้างแบบเรียบง่าย โดยใช้วัสดุหาง่ายมาทำ ตัวบ้านสร้างจากไม้ไผ่หลังคามุงจาก

ภาพที่ 4.29 แสดงเรือนชาวนา

- เรือนศรีประจันต์ เป็นบ้านสร้างมาจากหลังคามุงกระเบื้อง แต่ขนาดใหญ่กว่า เรือนชานาเล็กน้อย เป็นลักษณะบ้านของครอบครัวที่เริ่มขยายขึ้น การสร้างบ้านยกสูงมีได้ถุน นั้น เพื่อเก็บอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการทำงานของคนงานที่มีฐานะพอสมควร บนบ้านกั้นเป็นห้องได้ถุน บ้านจะมีที่ทอผ้า เพราะเมื่อว่างเว้นจากการทำนา ก็จะทอผ้าไว้นุ่งห่ม

ภาพที่ 4.30 เรือนศรีประจันต์

- เรือนเครื่องสับหลังใหญ่ หลังสุดท้ายเป็นบ้านเรือนไทย ก่อนข้างใหญ่มีสองเรือน คู่ เชื่อมด้วยชาน มีครัวไฟแยกต่างห่าง ฝาประกบ หลังคามุงจากและกระเบื้อง เป็นบ้านที่มี สมาชิกหลายคน ครอบครัวใหญ่ฐานะดี ข้างบ้านจะมีขี้ข้าวไว้เก็บข้าวเปลือก ด้านหลังมีคอก สัตว์ เลี้ยงหมู ไก่ ได้ทุนบ้าน มีครก มีกระเดื่อง สีโบก สุ่มไถ่

ภาพที่ 4.31 เรือนเครื่องสับใหญ่

นอกจากนี้ ยังมีเรือนไทยหมู่ภาคกลาง ประกอบด้วยเรือนคหบดี เรือนแพทย์แผนไทย และเรือนโหราจารย์ โดยทางโครงการได้จัดสร้างจำลองขึ้น มุ่งหวังที่จะนำเสนอรูปแบบในการดำเนินชีวิต โดยจำลองความเป็นอยู่ของคนไทยในอดีต โดยที่มาของบ้านเหล่านี้ คุณจำลอง เสื่อน้อย ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

“ผมได้มีความคิดว่า จะมีการจำลองวิถีชีวิต และวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง โดยการไปหาซื้อ และรวบรวมของเก่า ๆ เช่นบ้านทรงไทยเก่า ๆ ฝู่งข้าว คราดไถนา และอุปกรณ์ทำนาเก่า ๆ มาจัดแสดงให้คนไทยได้ดู เกิดเป็นวิถีชีวิตคนไทยพื้นบ้านภาคกลาง ที่ครบวงจรขึ้น”

(จำลอง เสื่อน้อย, สัมภาษณ์ 4 มิถุนายน 2549)

คุณบุญส่ง เกศสุริวงศ์ ยังได้พูดถึงลักษณะบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ไว้ดังนี้

“การก่อตั้ง หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ได้อุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง บ้านชานาไทยสมัยก่อน ว่าบ้านชานาก็จะเป็นแบบนี้ เขาจะทำให้เห็น จำลองให้เห็น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ คนสมัยก่อนจะอยู่แบบนี้ ถ้าลูกแยกครอบครัวแล้วบ้านก็จะหลังเล็กหน่อย ก็จะอยู่

กระท่อมที่มีสตาจค์น้อย ก็อยู่บ้านหลังใหญ่” (บุญส่ง เกศสุริวงค์, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

การได้มาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยแห่งนี้ ทำให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชมบ้านเรือนต่าง ๆ ที่เป็นบ้านทรงไทยแบบสมัยก่อน ซึ่งในภาวะปัจจุบัน ก็ไม่ค่อยได้พบเห็นจึงทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจอย่างมาก เพราะนอกจากบ้านเรือนไทยทรงต่าง ๆ แล้วสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่แวดล้อมไปด้วยต้นไม้ ดอกไม้นานาชนิด ทำให้นักท่องเที่ยวได้พักผ่อนหย่อนใจไปด้วย ดังที่ คุณมานิตย์ ยอดปรานค์ นักท่องเที่ยวที่มาพร้อมกับครอบครัวได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังดังนี้

“ได้มาเที่ยวที่นี่ 2-3 ครั้งแล้ว พาลูกมาดูควาย เวลาควายยิ้ม และได้มาดูบ้านทรงไทยมีหลายแบบ ชอบที่บรรยากาศ ธรรมชาติสวย มีต้นไม้ร่มรื่น” (มานิตย์ ยอดปรานค์, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

2.1.1 อุปกรณ์การแสดง สื่อพื้นบ้านที่เป็นอุปกรณ์การแสดงของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ที่สื่อออกมา ก็จะเป็นลักษณะของอุปกรณ์เครื่องมือ การทำนาของชาวนา เช่น เกวียน ครกกระเดื่อง สาก คราด ไถ จอบ เสียม สิโบท ยุงข้าว กระด้ง สุ่มไก่อ่ ตะคร่อง ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้จัดแสดงไว้เพื่อเป็นสื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นถึงอุปกรณ์ หรือเครื่องมือวิถีชีวิตของชาวนาไทยในอดีต

ภาพที่ 4.32 แสดงอุปกรณ์สื่อพื้นบ้าน

คุณจำลอง เลื่อน้อย ได้อธิบายถึง การจัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้จัดแสดงเหล่านี้ว่า

“ผมได้จัดทำการซื้อและรวบรวม พวกอุปกรณ์เก่า ๆ ของชาวนามารวบรวมไว้ เช่น บ้านทรงไทยเก่า ๆ ยุงข้าว คราดไถนา เกวียน วางจัดแสดงไว้ให้คนได้ดู เกิดเป็นวิถีชีวิตคนไทย พื้นบ้านภาคกลางที่ครบวงจร มีการทำไร่ไถนา การคราดนา เป็นการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ขึ้น” (จำลอง เลื่อน้อย, สัมภาษณ์ 4 มิถุนายน 2549)

สื่อพื้นบ้านที่เป็นอุปกรณ์การแสดงของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยที่สื่อออกมาทางเสื้อผ้า ที่นักเรียน โรงเรียนวัดบ้านกร่างได้สวมใส่ เพื่อการแสดงเพลงอีแซว ไว้บริการนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม เสื้อผ้าที่ใช้ในการแสดงก็จะมีรูปแบบตามลักษณะของการแสดง คือ เพลงอีแซว สีสนของเสื้อผ้า มีลักษณะเด่นคือ เป็นเสื้อระบายลูกไม้ แขนเสื้อเป็นแบบตุ๊กตา เอวจัมพ์ และจะสวมใส่โจงกระเบน

สำหรับการแต่งกายของชาวบ้าน หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ก็จะแต่งกายเป็นแบบเดียวกัน คือ เป็นชุดม่อฮ่อม ยกเว้นชาวบ้านที่มีการแสดงในกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การจัดแสดง ประเพณีแต่งงาน ชาวบ้านที่ร่วมกิจกรรม ก็จะสวมใส่เสื้อลูกไม้ และใส่ผ้าถุง และผู้ที่เจ้าบ่าว จะสวมเสื้อราชประแตน และนุ่งโจงกระเบน สำหรับเจ้าสาวก็จะสวมชุดไทย ห่มสไบเฉียง

คุณกมลฉัตร สุขสะอาด เจ้าหน้าที่วิทยากรในหมู่บ้านได้เล่าถึงการแต่งกาย ของชาวบ้านในหมู่บ้านให้ผู้วิจัยฟังว่า

“การแต่งกายชาวบ้านในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยโดยทั่วไป ก็จะเป็นชุดม่อฮ่อมมีโลโก้ของหมู่บ้าน อนุรักษ์ควายไทย ส่วนเสื้อผ้าที่ใส่ในกิจกรรมอื่น ๆ เช่น ประเพณีแต่งงาน ชาวบ้านที่ร่วมแสดงก็จะแต่งกายเป็นแบบไทยสมัยก่อน คือเป็นผ้าถุง เสื้อลูกไม้ เจ้าสาวก็จะสวมชุดไทย ห่มสไบ ส่วนเจ้าบ่าวก็นุ่งโจงกระเบน ถ้าเป็นการแสดงเพลงอีแซว ก็จะมีชุดของการแสดงเป็นโจงกระเบนและเสื้อลูกไม้” (กมลฉัตร สุขสะอาด, สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2549)

ภาพที่ 4.33 การแต่งกายพื้นบ้าน

2.3 สื่อโสตทัศนฯ ได้แก่

2.3.1 การแสดงเพลงอีแซว สื่อพื้นบ้านในรูปแบบของเพลงอีแซวนั้น ก็จะสื่อออกมาผ่านการแสดงของนักเรียน โดยระหว่างที่นักท่องเที่ยวดำเนินเข้ามาเยี่ยมชมการแสดงของควาย ก็จะมีการแสดงของนักเรียน เป็นการแสดงเพลงอีแซวก่อนการแสดงของควาย ซึ่งเป็นการแสดงเพลงอีแซว ที่เป็นศิลปะพื้นบ้านของคนไทยภาคกลาง

2.3.2 การละเล่น ชาวบ้านของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ได้เลือกเอาการรำ ซึ่งใช้ในประเพณีการแต่งงานเป็นขบวนแห่ขันหมากของเจ้าบ่าวมาบ้านเจ้าสาว โดยมีชาวบ้านทำการรำตามจังหวะเพลง พร้อมส่งเสียงโห่ มาตลอดทาง จนกระทั่งถึงบ้านเจ้าสาวเป็นที่ครื้นเครง แก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมยิ่งนัก

คุณมานิตย์ ยอดปรานค์ เป็นผู้หนึ่งที่ได้มีโอกาสมาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านและได้มาร่วมชมการแสดงประเพณีแต่งงานของหมู่บ้านไว้ว่า

“การแสดงประเพณีแต่งงานก็ดีนะครับ สนุกสนานดีมีการจำลองประเพณีการแต่งงานไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ดู ถือเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยไปในตัว”

(มานิตย์ ยอดปรานค์, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

นักท่องเที่ยวยุโรปคนหนึ่งประทับใจประเพณีแต่งงาน ก็คือ คุณอารยา สีเขียวแก่ เป็นชาวกรุงเทพมหานคร

“ก็ชอบนะคะ ได้เห็นการแต่งงานของคนสุพรรณบุรี ที่ไม่เคยได้เห็นมาก่อนก็รู้สึกประทับใจ ที่ได้มาคู่คะ” (อารยา สีเขียวแก่, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

นักท่องเที่ยวยุโรปอีกผู้หนึ่งที่ประทับใจในประเพณีการแต่งงาน ก็คือ คุณมานพ คำหอม นักท่องเที่ยวชาว จ.กำแพงเพชร ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

“ประเพณีเก่า ๆ อย่างแต่งงานที่มีการแห่ขันหมาก ตอนนี้หายากมาก โดยเฉพาะสังคมเมืองในปัจจุบัน ที่มีการแต่งงานกันพอลงจากรถก็เข้าบ้านเลย จะไม่มีการแห่ขันหมากมาเที่ยวที่นี้แล้วสบายใจ มันเป็นธรรมชาติ ได้พาเด็ก ๆ มาดูวัฒนธรรม วิถีชีวิตเก่า ๆ” (มานพ คำหอม, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

การร่วมพิธีแต่งงาน นอกจากความประทับใจ สำหรับนักท่องเที่ยวที่ได้มีโอกาสร่วมพิธี เช่น การร่วมรดน้ำสังข์เจ้าบ่าวเจ้าสาวแล้ว ความสำคัญของพิธีแต่งงานก็คือนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับ วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น รวมทั้งการสร้างความรู้สึกร่วมกันเอง กับนักท่องเที่ยวในการร่วมกิจกรรมของหมู่บ้าน

ภาพที่ 4.34 การแสดงพิธีแต่งงาน

2.3.3 ภาษาท่าทาง สื่อพื้นบ้านประเภทครรลองโศดทัศน์ในลักษณะของภาษาท่าทาง เป็นสื่อที่สำคัญมากอีกอย่างหนึ่งต่อการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านอันเนื่องมาจากเป็นประเภทของสื่อพื้นบ้านที่ถ่ายทอดผ่านตัวบุคคล นั่นก็คือชาวบ้านควาย โดยภาษาท่าทางจะสื่อออกมาในรูปของอักษาศัยไมตรีของชาวบ้านที่มีต่อนักท่องเที่ยว

“เอกลักษณ์ของคนสุพรรณนอกจากเรื่องของภาษาที่เหนือไปจากภาษากลางแล้ว ก็ยังมีในเรื่องของการต้อนรับที่ยิ้มแย้มแจ่มใส น้ำใจของชาวบ้านเวลาที่นักท่องเที่ยวมา เราก็ทำเหมือนเขาเป็นญาติคนหนึ่ง” (กมลฉัตร สุขสะอาด, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

สื่อพื้นบ้านประเภทครรลองโศดทัศน์ในลักษณะของภาษาท่าทางในฐานะทุนวัฒนธรรมที่ชาวบ้านสร้างให้เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว ล้วนเป็นการแสดงออกมาจากความจริงใจ ที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสได้

คุณอารยา สีเขียวแก่ นักท่องเที่ยวจากกรุงเทพมหานครได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า

“ชาวบ้านเขาก็ดีนะค่ะ ยิ้มแย้มแจ่มใส ต้อนรับเป็นกันเองดี โดยเฉพาะช่วงการแสดงควาย ก็จะชอบมาก ตลอดค่ะ” (อารยา สีเขียวแก่, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

คุณทวีศักดิ์ รักขันธ์ นักท่องเที่ยวที่มีภูมิลำเนาในจังหวัดสุพรรณบุรี ได้แสดงทัศนคติต่อการท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยให้ผู้วิจัยฟังว่า

“ชาวบ้านเขาก็ให้ความเป็นกันเองดี ผมถามเขาเรื่องเกี่ยวกับควายเขาก็เล่าให้ผมฟังเป็นกันเองดี อักษาศัยไมตรีดีครับ” (ทวีศักดิ์ รักขันธ์, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

จากความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งที่มีโอกาสได้เข้ามาท่องเที่ยวหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย จะเห็นได้ว่าสิ่งสำคัญของสื่อพื้นบ้านที่เป็นภาษาท่าทางก็คือ น้ำใจและอักษาศัยไมตรี ที่ชาวบ้านแสดงออกต่อนักท่องเที่ยว

ดังนั้นสื่อพื้นบ้านที่เป็นภาษาท่าทาง ซึ่งแสดงออกผ่านตัวบุคคลนั่นก็คือ ชาวบ้านของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย นับเป็นสื่อพื้นบ้านอีกประเภทหนึ่ง ที่สามารถช่วยสร้างความประทับใจ

ให้เกิดขึ้นได้กับนักท่องเที่ยวและกลายเป็นทุนวัฒนธรรมที่สำคัญ ด้วยภาษาท่าทางที่แสดงออกอย่างจริงใจ

2.4 สีสอร์ท หรือกลิ่น ได้แก่ รสและกลิ่นของขนมพื้นบ้านหรือดอกไม้

- ขนมพื้นบ้าน ของคนพื้นบ้านภาคกลาง ที่มักจะทำเพื่อใช้ประกอบในงานพิธีหรือเทศกาลสำคัญ ๆ ต่าง ๆ เช่น ขนมฝอยทอง ทองหยอด ทองหยิบ ซึ่งมักจะถือกันว่า ขนมเหล่านี้มีชื่อที่เป็นมงคล อีกทั้งมีสีสันเหมือนดังทอง เมื่อใช้ประกอบในงานมงคลต่าง ๆ ก็จะเชื่อกันว่าผู้ประกอบงานมงคลนั้น ๆ ก็จะมี ความมั่งคั่งร่ำรวย คล้ายดังชื่อขนม

ของหวานไทยหรือขนมไทย อาจกล่าวได้ว่ามีอยู่คู่กับคนไทยมาช้านาน เพราะเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่บ่งบอกว่า คนไทยเป็นคนมีลักษณะนิสัยอย่างไร เนื่องด้วยขนมแต่ละชนิดล้วนมีเสน่ห์ มีรสชาติ ที่แตกต่างกันออกไป แต่แฝงไปด้วยความละเมียดละไม ความวิจิตรบรรจง อยู่ในรูปลักษณ์ กลิ่น รสของขนม ที่สำคัญ ขนมไทยแสดงให้เห็นว่า เป็นคนใจเย็นรักสงบ มีฝีมือเชิงศิลปะ ในสมัยโบราณคนไทยจะทำขนม ก็เฉพาะในวาระสำคัญเท่านั้น เช่น งานทำบุญ หรือต้อนรับแขกคนสำคัญ เพราะขนมบางชนิดจำเป็นต้องใช้กำลังคนอาศัยเวลาในการทำอยู่พอสมควร ส่วนใหญ่เป็นขนมที่จัดทำเนื่องในประเพณีวาระสำคัญต่าง ๆ ซึ่งเป็นขนมพื้นบ้าน

ดังนั้น เมื่อนักท่องเที่ยวได้มาเที่ยวชมที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ก็จะได้มาลองทำและลิ้มรสขนมไทย เช่นทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง เม็ดขนุน และขนมครก ขนมบ้าบิ่น ที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยได้จัดทำไว้บริการแก่นักท่องเที่ยว

คุณสำเนียง จงสมจิตต์ และคุณอุดม กักดีผล เป็นชาวบ้านของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ที่มีหน้าที่ในการจัดทำและสาธิตการทำขนมมงคลเหล่านี้ไว้บริการแก่นักท่องเที่ยว และได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

“เขาให้ป่าทำขนมขายให้นักท่องเที่ยว ก็มีขนมฝอยทอง ทองหยิบ ทองหยอด เม็ดขนุน ทำไปด้วย สาธิตไปด้วย ว่าขั้นตอนการทำเป็นอย่างไร บางครั้งก็ให้นักท่องเที่ยวได้ลองทำด้วย”(สำเนียง จงสมจิตต์, สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2549)

ภาพที่ 4.35 คุณสำเนียง จงสมจิตร สาธิตการทำขนมและจำหน่าย

สำหรับหน้าที่ในการทำขนมบ่าบั้นและขนมครก จะเป็นหน้าที่ของคุณอุดม ภักดีผล และคุณอุดมก็ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

“จะมีหน้าที่ทำขนมครกและบ่าบั้น ขายให้นักท่องเที่ยว มาเตรียมอุปกรณ์เครื่องมือ ตั้งแต่เช้าบางครั้งก็ให้นักท่องเที่ยวได้ลองทำด้วย แต่ส่วนใหญ่ก็จะสาธิตขั้นตอนในการทำว่าใส่อะไรบ้าง นักท่องเที่ยวเขาก็จะชอบทำ จะขายถึงประมาณบ่าย ๆ ก็จะหมด”

(สำเนียง จงสมจิตร, สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2549)

ภาพที่ 4.36 คุณอุดม ภักดีผล สาธิตการทำขนมครกและจำหน่าย

- ดอกไม้ไทย ที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับกลิ่นหอมของดอกไม้นานาพันธุ์ และความร่มรื่นของต้นกร่างยักษ์ ที่ผู้ก่อตั้งโครงการได้ไปตระเวนเพื่อสรรหาต้นไม้พันธุ์ไม้ต่าง ๆ เพื่อมาบรรจงปลูกไว้ ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับบรรยากาศของรีสอร์ทที่ท่องเที่ยวท่ามกลางแมกไม้ธรรมชาติ

คุณมานิตต์ ยอดปรานค์ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับธรรมชาติของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยว่า

“ชอบธรรมชาติ ของบ้านควายมาก คุรมีความสุขมาก”

(มานิตต์ ยอดปรานค์, สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2549)

และเช่นเดียวกับคุณทวิศักดิ์ รักขยัน ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดสุพรรณบุรี ได้แสดงทัศนะว่า

“ผมชอบพาลูกมาท่องเที่ยวที่บ้านควาย นอกจากพาลูกมาดูการแสดงควายแล้ว ก็ยังพาลูกมาถ่ายรูปกับธรรมชาติ สวนภายในบ้านควาย เขาจัดได้สวยงามมาก”

(ทวิศักดิ์ รักขยัน, สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2549)

และเช่นเดียวกันคุณมานพ คำหอม ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดกำแพงเพชร ได้แสดงทัศนะว่า

“ที่บ้านควายมาเที่ยวแล้วสบายใจมันเป็นธรรมชาติ การดูแลเรื่องกลิ่นตามคอกควาย มูลควายก็ใช้ได้ ไม่ได้ส่งกลิ่นอะไร ถ้ามีโอกาสก็จะกลับมาเที่ยวอีก” (มานพ คำหอม, สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2549)

การได้เข้ามาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยแห่งนี้ นอกจากนักท่องเที่ยวจะได้ชมความน่ารัก แสนรู้ซึ่งกันเป็นความสามารถของควายไทย และชมวิถีชีวิตของชาวนาแล้ว นักท่องเที่ยวยังได้สัมผัสกับบรรยากาศของความเป็นรีสอร์ท ชื่นชมทัศนียภาพ ความงามของพุกยานานาพันธุ์ที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยได้ตั้งใจรังสรรค์ขึ้น เพื่อให้ผู้เข้าชมใช้เวลาเที่ยวชมอย่างคุ้มค่า และเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ครบวงจร ภายในรีสอร์ท ยังมีเรือนพักนักท่องเที่ยว ห้องสัมมนา เพื่อ

รองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักผ่อน หรือจัดอบรมสัมมนา ด้วยห้องพักผ่อนที่สะดวกสบาย พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบครัน

2.5 สื่อทักษะ ได้แก่ การกระทำ หรือการมีส่วนร่วม ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้รับผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ดังต่อไปนี้

- การนั่งควายเทียมเกวียน เป็นการบริการนักท่องเที่ยวที่มาชมการแสดงความสามารถของควาย โดยหลังจากจบการแสดง ก็จะจัดควายเทียมเกวียนประมาณ 4 เล่ม มาไว้บริการนักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวจะซื้อบัตรค่านั่งเกวียนได้คนละ 20 บาท เกวียนแต่ละเล่มจะบรรจุนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 9-10 คน โดยจะมีชาวบ้านที่นั่งเกวียนคอยควบคุมควาย ให้เดินไปรอบ ๆ ทุ่งนา เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมทัศนียภาพ ความเป็นท้องถิ่นอย่างแท้จริง

คุณทวีศักดิ์ รักขันธ์ ได้พูดถึงการนั่งควายเทียมเกวียนว่า

“ก็รู้สึกดีครับ เป็นอะไรที่แปลก ๆ ในการดำเนินชีวิตปัจจุบันไม่เคยได้สัมผัสมาก่อน ได้พาลูกนั่งด้วย ลูกเขาก็ชอบ รู้สึกเสียว ๆ ตอนเกวียนตกทางต่างระดับนิดหน่อย ก็รู้สึกประทับใจครับ” (ทวีศักดิ์ รักขันธ์, สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2549)

ภาพที่ 4.37 นักท่องเที่ยวนั่งควายเทียมเกวียน

คุณทัศนีย์ เฟ็งพันธุ์น้ำ นักท่องเที่ยวที่ได้นั่งควายเทียมเกวียนได้แสดงทัศนะให้ผู้วิจัยฟังว่า

“ชอบมากค่ะ ก็เป็นอะไรที่แปลกดี ควายก็พาเดินชมทิวทัศน์รอบ ๆ ทุ่งนารอบสระน้ำก็ตื่นตื่นดี” (ทัศนีย์ เฟ็งพันธุ์น้ำ, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

คุณสุกัญญา พิภเงิน นักท่องเที่ยวอีกผู้หนึ่งที่ได้นั่งควายเทียมเกวียนได้แสดงทัศนะให้ผู้วิจัยฟังว่า

“มันเหมือนเป็นการให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตชาวบ้านในอดีตว่า ในสมัยก่อนเขาใช้วิธีการเดินทางโดยใช้เกวียน เพื่อเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ และขนส่งภาระไปทำนา” (สุกัญญา พิภเงิน, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

คุณจรัส พิภเงิน นักท่องเที่ยว ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดสุพรรณบุรี ได้แสดงทัศนะถึงการมาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ให้ผู้วิจัยฟังว่า

“ได้รู้วิถีชีวิตคนชาวบ้าน รู้สึกแปลกดี ได้รู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน วิถีชีวิตชาวบ้านว่าสมัยก่อนเขามีวิถีชีวิตเป็นอย่างไร” (จรัส พิภเงิน, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

ด.ช. ปิยณัฐ พิภเงิน นักท่องเที่ยวในกลุ่มนักเรียนได้แสดงทัศนะในการมาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยว่า

“ได้เรียนรู้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนสมัยก่อนที่อยู่กับควาย มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ได้เห็นชีวิตแบบชนบทสมัยก่อน” (ปิยณัฐ พิภเงิน, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

- การร่วมพิธีแต่งงาน เป็นการจัดแสดงวัฒนธรรมประเพณีการแต่งงาน ซึ่งเป็นประเพณีตามแบบดั้งเดิมของไทย โดยเริ่มตั้งแต่การจัดขบวนขันหมากของเจ้าบ่าว มีขบวนกลองยาวอย่างครื้นเครง มีการรำการแห่ขันหมาก มีการโห่ร้องมาตลอดทาง เมื่อขบวนขันหมากมาถึงเรือนของเจ้าสาว ก็จะมีเด็กตัวเล็ก ๆ คอยรดน้ำที่เท้าของเจ้าบ่าว พอเจ้าบ่าวขึ้นบันไดมา ก็จะมีการกั้นประตูเงินประตูทอง เมื่อเจ้าบ่าวผ่านประตูเงินประตูทองมาได้แล้ว ขบวนขันหมากก็จะพากันขึ้นบนเรือนของเจ้าสาว เมื่อแขกหรือหรือนักท่องเที่ยวได้ขึ้นมานั่งชมเรียบร้อยแล้ว วิทยากร โดย

คุณกมลฉัตร สุขสะอาด ก็จะทำหน้าที่บรรยายพิธีการและขั้นตอนของประเพณีแต่งงานแบบไทยภาคกลางดั้งเดิม พร้อมกับอธิบายของที่จัดอยู่ในขบวนขันหมากว่าสื่อความหมายว่าอะไร อาทิ

“ขนมข้าวพอง จะสื่อความหมายว่า ให้คู่บ่าวสาวมีชีวิตคู่ที่เจริญรุ่งเรือง เพื่อองพุดจดังข้าวพอง, ขนมลูกเพชร ลูกพลอย สื่อความหมายว่าให้คู่บ่าวสาว มีการทำมาหากินที่เจริญมั่งคั่ง ร่ำรวย” เป็นต้น เมื่อวิทยากรบรรยายถึงที่มาของสิ่งต่าง ๆ พร้อมความหมายเป็นที่เรียบร้อยแล้ว หลังจากนั้น ก็จะให้เจ้าบ่าวไปปรับตัวเจ้าสาวมาจากห้อง แล้วมานั่งเพื่อให้ญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายเจ้าสาวเปิดขันหมาก เพื่อตรวจนับ เมื่อตรวจนับขันหมากครบแล้ว ญาติผู้ใหญ่ก็จะทำการห่อผ้า แล้วทำการแบกเดินเข้าห้องเพื่อนำไปเก็บ ต่อจากนั้นญาติผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่ายจะทำการสวมมงคลให้กับเจ้าบ่าวเจ้าสาวซึ่งจากการสวมมงคลนี้ จะเป็นการคล้องใจ สองดวงให้เป็นดวงเดียวกัน จากนั้นก็จะทำการเจิมหน้าผาก 3 จุด นั่นคือ พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ คือพระรัตนไตรของชาวไทยเราตามหลักพระพุทธศาสนา จากนั้นก็จะเป็นการหลั่งน้ำสังข์ ในการหลั่งน้ำสังข์นี้จะทำเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่คู่บ่าวสาว ซึ่งในขั้นตอนนี้เองที่วิทยากรจะเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมพิธี พิธีการหลั่งน้ำสังข์ ให้กับคู่บ่าวสาวเมื่อเสร็จจากพิธีหลั่งน้ำสังข์ ญาติผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่ายก็จะทำการถอดมงคลของทั้งคู่แล้วมาสวมไว้ ที่ข้อมือซ้ายของเจ้าสาว โดยสื่อความหมายว่าได้มอบดวงใจของเจ้าบ่าวให้เจ้าสาวดูแล จากนั้นจะเป็นขั้นตอนการรับไหว้วันละคะ การรับไหว้ คือการให้ญาติของทั้งสองฝ่าย นำเงินใส่ซองมาใส่พานให้คู่บ่าวสาว เพื่อเป็นเงินขวัญถุงในการนำไปเริ่มต้นชีวิตใหม่ เป็นการรับขวัญคู่บ่าวสาวพร้อมกับการผูกค้ายมงคลที่ข้อมือของเจ้าบ่าวเจ้าสาว พร้อมคำอวยพรในขั้นตอนต่อไปก็คือ การส่งตัวคู่บ่าวสาวเข้าเรือนหอ ก็จะมีญาติผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายทำการฝากเขย ฝากสะใภ้ ก็จะเป็นอันเสร็จพิธีการแต่งงาน” (กมลฉัตร สุขสะอาด, บรรยาย 12 มีนาคม 2549)

ภาพที่ 4.38 เจ้าบ่าว – เจ้าสาว ในการจำลองพิธีแต่งงาน

คุณกมลฉัตร สุขสะอาด ซึ่งทำหน้าที่เป็นวิทยากรพิธีการแต่งงานได้อธิบายถึง วัตถุประสงค์ของประเพณีแต่งงานให้ผู้วิจัยฟังว่า

“จุดประสงค์ที่จัดพิธีแต่งงานคือ เพราะมันเป็นวัฒนธรรมไทย ก็คือ เป็นการอนุรักษ์ วัฒนธรรมไทย การแต่งงานมันเป็นวัฒนธรรมไทยของเรา เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยเรา ไม่ให้สูญหาย สืบทอดไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ชม” (กมลฉัตร สุขสะอาด, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

คุณชมพูนุช วารี นักท่องเที่ยวที่ร่วมชมประเพณีการแต่งงาน และได้ร่วมทำการหลั่ง น้ำสังข์ให้กับคู่บ่าวสาว ได้แสดงทัศนะให้ผู้วิจัยฟังว่า

“การแสดงการแต่งงานให้นักท่องเที่ยวได้ดู เป็นการอนุรักษ์ประเพณีของไทยเราไว้มิ ให้สูญหาย ก็ได้ร่วมรดน้ำสังข์ด้วย ก็รู้สึกดีค่ะ” (ชมพูนุช วารี, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

ภาพที่ 4.39 คุณกมลฉัตร สุขสะอาด วิทยากรบรรยายพิธีแต่งงาน

ภาพที่ 4.40 วิทยากร บรรยายความหมายของสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีแต่งงาน

ภาพที่ 4.41 ขบวนแห่ขันหมาก

ภาพที่ 4.42 ขนมลูกพีช ลูกพลอย ใช้ประกอบพิธีแต่งงาน

ภาพที่ 4.43 ชั้นหมากเอก – ชั้นหมากรอง

นี่คือเสน่ห์อีกอย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะสนใจและรู้สึกตื่นเต้นที่ได้มีโอกาสได้ร่วมพิธีโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวกลุ่มเด็ก จะมีความสนใจและสนุกสนานกับการร่วมพิธีมากเป็นพิเศษ

3. ข้อเสนอแนะจากนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับ การจัดโครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

จากการสัมภาษณ์และพูดคุยกับนักท่องเที่ยวที่ได้มาเที่ยวชมที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย พบว่านักท่องเที่ยวมีความประสงค์ให้มี หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยมีการปรับปรุงเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

- คุณชมพูนุช วารี นักท่องเที่ยวที่มีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดสุพรรณบุรีได้แสดงทัศนะว่า หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยควรมี การจัดอาหารเพื่อไว้จำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว เพราะเมื่อนักท่องเที่ยวได้ เดินเที่ยวชมกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้านจนเหนื่อย และรู้สึกหิว ก็ไม่สามารถซื้ออาหารรับประทานได้ จึงต้องเดินทางออกไปหารับประทานข้างนอก

- คุณมานิตย์ ยอดปรานค์ นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ได้แสดงทัศนะกับผู้วิจัยว่ารัฐควรเข้ามาสนับสนุนเรื่องค่าใช้จ่ายภายในหมู่บ้าน เพราะคุณแล้วหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยเป็นโครงการที่ดีมาก ๆ มีการอนุรักษ์ควายและวิถีชีวิตชาวไทยหากรัฐไม่มาช่วยสนับสนุนเกรงว่าโครงการนี้ อาจจะไปไม่รอดเพราะคุณแล้วน่าจะมีค่าใช้จ่ายเยอะมากแต่นักท่องเที่ยวมีจำนวนน้อย

- คุณทวีศักดิ์ รักขันธ์ นักท่องเที่ยวที่มีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดสุพรรณบุรีได้แสดงทัศนะว่า ควรจะมีร้านขายอาหารไว้บริการนักท่องเที่ยวด้วย เพราะเดินเที่ยวชมมาทั้งวัน ก็รู้สึกหิวไม่สามารถหาอาหารทานได้ ที่ขายในโครงการมีเพียงน้ำดื่ม ไอศกรีม เท่านั้น ก็อยากให้บ้านควายเพิ่มร้านอาหารเช่น ข้าวราดแกง หรืออาหารตามสั่ง ไว้บริการนักท่องเที่ยวด้วยครับ

แนวทางเพิ่มเติมร้านจำหน่ายอาหารไว้บริการนักท่องเที่ยว ถือเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้นักท่องเที่ยวจะได้เยี่ยมชมกิจกรรมต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยได้อย่างมีความสุข และอิ่มท้อง หากนักท่องเที่ยวรู้สึกหิว ก็ไม่สามารถเยี่ยมชมได้อย่างมีความสุขได้ ฉะนั้น การจัดให้มีร้านจำหน่ายอาหารจึงถือเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ๆ ที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ควรมีการปรับปรุงเพิ่มเติมไว้บริการนักท่องเที่ยว

- คุณมานพ คำหอม นักท่องเที่ยวที่มีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดกำแพงเพชร ได้แสดงทัศนะว่า อยากให้รัฐบาลเข้ามาอุดหนุน ก้าวบ้านควายจะอยู่ไม่ได้ เพราะเข้ามาเที่ยวที่ไร ก็เห็นคนมาน้อย ก้าวบ้านควายจะสูญหายไป

4. การแปรรูปพื้นที่บ้านให้เป็นทุนวัฒนธรรม

การศึกษาในส่วนของ การแปรรูปพื้นที่บ้านให้เป็นทุนวัฒนธรรมของการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ผู้วิจัยได้ยึดแนวคิดเรื่องทุนวัฒนธรรมของ “รังสรรค์ ชนะพรพันธ์” ในส่วนของ “กระบวนการแปรวัฒนธรรมเป็นสินค้า” มาเป็นหลักในการวิเคราะห์และหาผลการวิจัย

รังสรรค์ ชนะพรพันธ์ (2540) ให้แนวคิดไว้ว่า วัฒนธรรมจะแปรเปลี่ยนกลายเป็นสินค้าได้ก็ต่อเมื่อ วัฒนธรรมนั้นมีราคา มีความต้องการซื้อ และเมื่อมีความต้องการซื้อจนคุ้ม ก็จะเกิดการผลิต จนเกิดเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม

การแปรวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ได้ใช้วิธีการนำเอาสื่อพื้นบ้านมาแปรเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านผ่านกระบวนการกิจกรรมการท่องเที่ยว วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อให้สื่อพื้นบ้านของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยมีราคา มีความต้องการซื้อ จนเกิดเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ที่ส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อันประกอบไปด้วย

4.1 การแปรรูปพื้นที่บ้านให้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ด้วยการแสดงจำลองวิถีชีวิต และวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยภาคกลาง

โดยมีแนวคิดที่ ให้หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย เป็นสถานที่จำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทยพื้นบ้านภาคกลาง เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัส และเรียนรู้วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนไทยชนบทแถบภาคกลางว่ามีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่กันอย่างไร สภาพบ้านเรือนเป็นเช่นใด วิถีชีวิตของชาวนาไทยในอดีตมีลักษณะอย่างไร อีกทั้งยังสอดแทรกการแสดงความสามารถของควายไทย ที่นับวันจะหาชมได้ยากไว้บริการให้นักท่องเที่ยวได้ชมความน่ารักของสัตว์ที่นับวันใกล้จะสูญพันธุ์ลงไป และเพื่อเป็นการรณรงค์ให้ช่วยกันอนุรักษ์ควายไทยด้วยการไม่กินเนื้อควายด้วย นอกจากนี้ ภายในโครงการ ยังมีการจัดสถานที่แบบรีสอร์ท ที่มีความสวยงามมาก ให้นักท่องเที่ยว

ได้ตื่นตาตื่นใจ ที่เข้าชมไปกับทัศนียภาพภายในโครงการ อีกทั้งยังมีเรือนพักนักท่องเที่ยวไว้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่ประสงค์จะเข้าพักด้วย

ราคาค่าเข้าชม หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

1. ผู้ใหญ่ 20 บาท
2. เด็ก 10 บาท
3. ชาวต่างประเทศ 300 บาท
4. ค่าเข้าชมโครงการ การแสดงควายและนั่งเทียมเกวียน คิดอัตราเหมาจ่ายท่านละ 50 บาท
5. ค่าชมการแสดงควาย 30 บาท
6. ค่านั่งเทียมเกวียน 20 บาท

อัตราค่าที่พัก เรือนพักนักท่องเที่ยว “บ้านไทยรีสอร์ท”

1. วันศุกร์ – เสาร์ และ วันหยุดนักขัตฤกษ์

บ้านไทย	ราคา	1,150	บาท
บ้านบาหลี	ราคา	1,750	บาท
2. วันอาทิตย์ – วันพฤหัสบดี

บ้านไทย	ราคา	950	บาท
บ้านบาหลี	ราคา	1,450	บาท

ส่วนเหตุผลที่ต้องคิดราคาค่าเข้าชมกับชาวต่างชาติแพงกว่านักท่องเที่ยวชาวไทย ราคา 300 บาทนั้น คุณกมลฉัตร สุขสะอาด ได้บอกกับผู้วิจัยว่า

“เราคิดตามธรรมเนียมการเก็บค่าท่องเที่ยวจากนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ จะเห็นว่าไม่ว่าไปเที่ยวที่ไหนๆ ในประเทศไทย ก็จะมีการเก็บค่าเข้าชม หรือค่าธรรมเนียมจากชาวต่างประเทศแพงกว่าคนไทย ในทางกลับกัน เมื่อคนไทยไปท่องเที่ยวต่างประเทศ เขาก็จะคิดค่าธรรมเนียมเราแพงกว่าคนในประเทศเค้าเช่นกัน” (กมลฉัตร สุขสะอาด, สัมภาษณ์ 15 พฤษภาคม 2549)

สำหรับเหตุผลที่อัตราค่าที่พัก เรือนพักนักท่องเที่ยว “บ้านไทยรีสอร์ท” ในวันอาทิตย์ – วันพฤหัสบดี มีราคาสูงกว่า วันศุกร์ – วันเสาร์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ คุณกมลฉัตร สุขสะอาด ได้บอกกับผู้วิจัยว่า

“เป็นการดึงคนนักท่องเที่ยว ให้มาพักที่บ้านไทยรีสอร์ท เพราะในวันธรรมดาที่ไม่ใช่วันหยุด จะไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพัก ทางรีสอร์ทจึงลดราคาค่าที่พักให้ราคาขอมเยากลง” (กมลฉัตร สุขสะอาด, สัมภาษณ์ 15 พฤษภาคม 2549)

ด้วยราคาค่าเข้าชมหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ที่ที่ราคาสูงมาก จนกระทั่งทำให้คุณมานิตย์ ยอดปรานค์ หนึ่งในนักท่องเที่ยวที่ได้มาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านได้แสดงความหวังโยว่า

“ควรให้รัฐเข้ามาสนับสนุน เพราะดูแลค่าใช้จ่ายภายในโครงการจะเยอะมาก เกรงว่าโครงการนี้จะอยู่ไม่ได้ เพราะนักท่องเที่ยวมีจำนวนน้อย” (มานิตย์ ยอดปรานค์, สัมภาษณ์ 15 พฤษภาคม 2549)

4.2 การแปรสัณฐานบ้าน ให้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรมด้วยกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

ตั้งแต่องค์ก้าวแรก ที่นักท่องเที่ยวได้เข้าชมหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย จะมีกิจกรรมต่างๆ ไว้บริการนักท่องเที่ยวดังนี้

- การถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึก โดยจะมีเจ้าหน้าที่ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย จะคอยถ่ายรูปนักท่องเที่ยวทุกท่าน ที่บริเวณด้านหน้าประตูทางเข้า แล้วนำมาติดไว้กับงานที่ระลึกของหมู่บ้านควายไทย เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางกลับ ก็จะมาแวะเลือกดูรูปของตน แล้วซื้อกลับไปบ้าน ในราคาจานละ 100 บาท แต่นักท่องเที่ยวจะสามารถเลือกที่จะซื้อหรือไม่ซื้อก็ได้ แล้วแต่ความสมัครใจ

- กิจกรรมการท่องเที่ยวชมพิพิธภัณฑั้ประมง เป็นการจัดทำพิพิธภัณฑั้ประมงขนาดย่อม ภายในตู้จะมีปลาหลากหลายพันธุ์ และหลายขนาดไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ชม นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวยังสามารถให้อาหารปลาบริเวณสระขนาดใหญ่ที่มีปลากว่าหมื่นตัว

ภาพที่ 4.44 พิพิธภัณฑ์ประมง

- หมู่บ้านชนบทไทย เป็นการจัดขึ้นเพื่อสะท้อนให้เห็นภาพชีวิตชาวนาไทยดั้งเดิม ภาพของการทำนาแบบดั้งเดิมที่ไม่ใช้เครื่องจักรทันสมัยใดๆ พร้อมสัมผัสงานฝีมือ และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทยที่สะท้อนให้เห็นได้จากเครื่องใช้ไม้สอยในชีวิตประจำวัน ซึ่งได้นำมาจัดแสดงไว้ และบ้านเรือนไทยขนาดต่างๆ เช่น เรือนปลายนา เรือนศรีประจันต์ เรือนเครื่องสับใหญ่ เรือนคหบดี เรือนแพทย์แผนไทย และเรือนโหราจารย์ โดยทางโครงการมุ่งหวังที่จะนำเสนอรูปแบบในการดำเนินชีวิต โดยการจำลองความเป็นอยู่ของคนไทยในอดีต
- ลานแสดงความสามารถของควาย เป็นลานสำหรับแสดงความสามารถของสัตว์ที่ใครหลายคนบอกไว้ว่า ควายเป็นสัตว์ที่มีสมองน้อยที่สุด เมื่อได้รับการฝึกฝนแล้ว สามารถเข้าใจคำสั่ง และสามารถปฏิบัติตามได้
- โรงหีบอ้อย เป็นกรรมวิธีการผลิตน้ำตาลปี๊บแบบดั้งเดิมของบรรพบุรุษ ที่นับวันจะหาชมได้ยาก นักท่องเที่ยวสามารถชมและซื้อน้ำตาลปี๊บกลับบ้านเป็นของที่ระลึกและของฝากได้
- สวนสมุนไพร เป็นการจัดสวนสมุนไพรไทยที่หายากไว้กว่า 50 ชนิด ไว้บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น โสม สมุนไพรแต่ละชนิดจะมีป้ายชื่อ พร้อมสรรพคุณทางยาไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษา

ภาพที่ 4.45 สวนสมุนไพร

- สวนสัตว์ ภายในโครงการจะมีสัตว์ต่างๆ มากมายไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ชม เช่น นกเอี้ยง นกกระจอกเทศ แพะ ม้า เต่า หมูป่า เสือปลา กระรอก อีกาน้ำ ชะมด พังพอน ตะพาบ

ภาพที่ 4.46 สวนสัตว์

ภาพที่ 4.47 สวนนกต่าง ๆ

การต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยนั้น เน้นในเรื่องของการดำเนินวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยภาคกลาง ที่ถ่ายทอดสู่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความประทับใจ มีโอกาสได้ศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมที่ดั้งเดิมของท้องถิ่นตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้เห็นตัวตนที่แท้จริงของชาวบ้าน ต้องอาศัยสื่อที่เรียกว่า “สื่อพื้นบ้าน” ซึ่งหมายถึง สิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นจากวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชาวบ้าน ทั้งสิ่งที่สัมผัสได้ ในรูปของวัตถุสิ่งของ ภาษาพูด การแสดง การกระทำต่างๆ ที่สามารถใช้ในการสื่อสารวัฒนธรรมของชาวบ้านควายไปยังนักท่องเที่ยวได้

เนื่องมาจากบ้านควายเป็นหมู่บ้านที่เพียบพร้อมไปด้วยวัฒนธรรมชุมชน จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ระบบความสัมพันธ์ และทรัพยากรบุคคล ที่ถ่ายทอดออกมาเป็นสื่อพื้นบ้าน และรูปแบบการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวของชาวบ้านควาย เป็นการนำวัฒนธรรมมาแปรเป็นสินค้า

ตั้งแต่วัฒนธรรมการต้อนรับ การดำรงชีวิต งานหัตถกรรมต่างๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ คือ สื่อพื้นบ้าน ซึ่งสามารถเปรียบได้กับทุนวัฒนธรรม ซึ่งเป็นทุนที่สั่งสม และหาได้ภายในหมู่บ้าน โดยไม่ต้องไปเสาะแสวงหาจากที่อื่นๆ

วัฒนธรรมที่แสดงออกถึงตัวตนที่แท้จริงของคนพื้นบ้านภาคกลางมีอยู่มากมาย แต่สิ่งหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่น คือ ภาษาพื้นบ้าน ซึ่งเป็นภาษาพูดที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่เรียกว่า “เหนือแบบสุพรรณ” เนื่องจากเวลาพูดมักจะเยื้องผิดเพี้ยนจากภาษากลางไป เช่นคำว่า “ไปไหน” ก็ จะออกเสียงว่า “ไปไหน” เป็นต้น

ศรีประจันต์มีศิลปะการแสดงของท้องถิ่น ที่เรียกว่า “เพลงอีแซว” เป็นการแสดงที่สืบ ทอดต่อเนื่องมาช้านานและสามารถสร้างชื่อเสียงให้กับคนสุพรรณได้อย่างมาก โดยเฉพาะ การขับ ร้องโดยศิลปินที่มีชื่อเสียง “แม่ขวัญจิต ศรีประจันต์” การแสดงมักจะขับร้องเล่นกันระหว่างฝ่ายชาย และฝ่ายหญิง เรียกว่า “พ่อเพลง แม่เพลง” จะผลัดเปลี่ยนกันร้องโต้ตอบกัน ซึ่งในปัจจุบันก็ยัง สามารถหาชมได้ในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

การแต่งกายพื้นบ้าน จะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยถ้าเป็นคนโบราณจะแต่งกายด้วยเสื้อ คอกระเช้า และนุ่งโจงกระเบน หรือผ้าถุง ส่วนคนรุ่นต่อมาก็มักจะแต่งกายด้วยชุดม่อฮ่อม

ตอนที่ 3 การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับสื่อพื้นบ้าน และการเกิดเศรษฐกิจชุมชน

วัตถุประสงค์ข้อหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ที่ผู้ก่อตั้ง โครงการได้บอกไว้ว่า

“เพื่ออนุรักษ์ควายไทยไว้ไม่ให้สูญพันธุ์ และเป็นสถานที่จำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ไทยพื้นบ้านภาคกลาง เกิดเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้น เพื่อให้คนได้มาดู”

นั่นหมายความว่า วัตถุประสงค์อย่างหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวโครงการหมู่บ้าน อนุรักษ์ควายไทย ก็เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้น ในรูปแบบของการอนุรักษ์ควายไทย และอนุรักษ์วิถีชีวิตของชาวนาไทย โดยทำการสร้างจำลองวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนาไทยใน อดีต การทำนาโดยใช้แรงงานจากสัตว์ ปราศจากการใช้เครื่องจักรที่ทันสมัยใดๆ ตลอดจนการ อนุรักษ์ให้นักท่องเที่ยวละเว้นจากการบริโภคเนื้อควาย ซึ่งนับวันจำนวนควายในประเทศไทยจะลด จำนวนลงทุกที เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักถึงความสำคัญ และหันมาช่วยกันสงวนรักษา และ สนับสนุนการท่องเที่ยวแบบการอนุรักษ์ธรรมชาติ

1. สื่อพื้นบ้านกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2538) มาเป็นหลักในการวิเคราะห์ดังนี้

1.1 การใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีจุดมุ่งหมายให้มีการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะต้องไม่สร้างผลกระทบต่อด้านลบให้กับสิ่งแวดล้อมดั้งเดิม เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แสวงหาในการเดินทางมาท่องเที่ยว

โครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย จึงเป็น โครงการที่ตรงกับหลักแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังที่ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ได้กล่าวไว้ เพราะหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยได้มีการจัดกิจกรรม การจำลองวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนาไทยในอดีต การอนุรักษ์ควายไทยไว้ไม่ให้สูญหาย อีกทั้งยังมีการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านไทยภาคกลางดั้งเดิม ให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน ดังที่ คุณทวีศักดิ์ รักขันธ์ นักท่องเที่ยวที่มีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดสุพรรณบุรี ได้แสดงทัศนะไว้ว่า

“ที่บ้านควายนี้เขามีการอนุรักษ์ควายไว้ เขาคงกลัวว่ามันจะสูญพันธุ์ไป และเขาก็ยังฝึกสอนควายให้มันแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ดู ดินะครับ ได้เห็นอะไรแปลก ๆ เห็นควายยิ้ม ก็ไม่คิดว่าควายจะฝึกขนาดนี้ได้ และตอนที่นั่งควายเทียมเกวียนก็ยิ่งได้เห็นสภาพธรรมชาติแบบดั้งเดิมด้วย” (ทวีศักดิ์ รักขันธ์, สัมภาษณ์ 15 มิถุนายน 2549)

คุณทัศนียา เอี่ยมมาก นักท่องเที่ยวที่มีภูมิลำเนาอยู่ใน อ.ศรีประจันต์ ก็ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยไว้ว่า

“เขาก็อนุรักษ์ของเก่า ๆ บ้านเรือนไทยเก่า ๆ ประเพณีการแต่งงานแบบดั้งเดิม มีสภาพวิถีชีวิตไทยสมัยเก่า ๆ แปลงนาชนบทไทย ได้มาเที่ยวชมสภาพธรรมชาติ มีการแสดงควายควายยิ้ม การไถนาจากควาย มันเหมือนเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยเก่า ๆ”

(ทัศนียา เอี่ยมมาก, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

1.2 การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว จึงต้องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของทรัพยากรการท่องเที่ยวไม่ให้ได้รับผลกระทบทางลบจากการใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว ควรให้ความรู้ ความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้แก่นักท่องเที่ยว ดังที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยได้มีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ควายไทยไว้ ไม่ให้สูญหายด้วยการรณรงค์ไม่ให้กินเนื้อควาย ดังที่คุณวิชชัย พุ่มพุก วิทยากรนักพากย์การแสดงควายได้กล่าวไว้ว่า

“ได้ชมการแสดงควายที่น่ารัก แสนใจอย่างนี้ เขาว่าเนื้อควายทำแคดเดียวอร่อย ก็อย่าไปเชื่อ อย่าไปกินมันนะครับ ช่วยกันอนุรักษ์ควายไว้ ไม่ให้มันสูญพันธุ์ สงสารมันเถอะครับ ”
(วิชชัย พุ่มพุก ,สัมภาษณ์ 15 พฤษภาคม 2549)

เช่นเดียวกับคุณกมลฉัตร สุขสะอาด วิทยากรบรรยายประเพณีแต่งงาน ก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้ช่วยสร้างจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ไว้ดังนี้

“การจัดพิธีแต่งงาน ก็เพราะมันเป็นวัฒนธรรมไทยของเรา เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย การแสดงควาย การทำนา การแต่งงาน มันเป็นวัฒนธรรมของเรา เป็นการสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยไม่ให้สูญหาย สืบทอดไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ชม” (กมลฉัตร สุขสะอาด ,สัมภาษณ์ 15 พฤษภาคม 2549)

นอกจากนี้ในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ยังมีการจัดสวนหินน้ำตก ที่ประกอบไปด้วยแมกไม้ นานาชนิดอันร่มรื่น และธารน้ำตกที่ไหลเย็น อยู่ภายในสวนหิน และมีรูปปั้นพญานาค 7 เศียร ทำการพ่นน้ำภายในสวนหินด้วย ซึ่งคุณจำลอง เสือน้อยได้เล่าถึงที่มาของการจัดสวนหินภายในหมู่บ้านดังนี้

“ทางคุณประภัตร โปธสุชน ได้มีความคิดว่าการจัดสวนให้มีต้นไม้มีลำธาร เพื่อความสวยงามและสร้างความร่มรื่นภายในหมู่บ้าน และพญานาค 7 เศียร ทำการพ่นน้ำ ก็หมายถึงว่าพญานาคเป็นสัญลักษณ์แห่งความยิ่งใหญ่ความอุดมสมบูรณ์ เป็นบันไดแห่งการมีวิสาขนา เป็นสิ่ง

ศักดิ์สิทธิ์ที่มีพลังแห่งอำนาจ เมื่อพญานาคพ่นน้ำ ก็จะนำพาความสงบร่มเย็นดูสวยงามมาสู่หมู่บ้าน
อนุรักษ์ควายไทย ให้มีแต่ความสุข” (จำลอง เลื่อน้อย, สัมภาษณ์ 14 มกราคม 2550)

ภาพที่ 4.48 สวนหินน้ำตก ภายในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

1.3 การสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มักมีความปรารถนาหรือสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับ
ธรรมชาติในลักษณะต่าง ๆ สภาพภูมิทัศน์ตามธรรมชาติ ตลอดจนแหล่งธรรมชาติที่ยากลำบากต่อ
การเดินทาง ทำท่าย ที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ได้มีการจัดการท่องเที่ยวไว้บริการกับนักท่องเที่ยว
ตามธรรมชาติ ตามที่ คุณทวีศักดิ์ รักขยัน นักท่องเที่ยวผู้หนึ่งที่ได้ไปสัมผัสมาดังนี้

“ผมได้ไปนั่งควายเทียมเกวียนมาแล้วครับ ก็รู้สึกได้สัมผัสกับธรรมชาติที่แท้จริง เวลา
ควายมันพาเดินไปรอบ ๆ ทุ่งนา แต่ก็รู้สึกเสียวนิดหน่อย ตอนเกวียนตกพื้นต่างระดับ แต่ก็สนุกดี ไม่
เคยได้ขึ้นมาก่อน” (ทวีศักดิ์ รักขยัน, สัมภาษณ์ 15 มิถุนายน 2549)

คุณทัศนียา เอี่ยมมาก ก็เป็นนักท่องเที่ยวยุโรปคนหนึ่ง ที่มีภูมิลำเนาอยู่ใน อ.ศรีประจันต์ ได้แสดงทัศนะว่า

“ชอบการแสดงควายค้ำ ตอนควายยิ้มมันน่ารักดี และชอบธรรมชาติภายในบ้านควายด้วย สวยดีค่ะ” (ทัศนียา เอี่ยมมาก, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

1.4 การให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม

แหล่งท่องเที่ยวควรพิจารณาเปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่น ได้รับประโยชน์จากการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทั้งทางตรง และทางอ้อม อันจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมชุมชนท้องถิ่น

หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยได้เปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นได้เข้ามาจับจองแพ่ง เพื่อเช่าที่จำหน่ายสินค้า เพื่อสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน ดังที่ คุณอนงค์ ศรีอ่อนดี แม่ค้าขายของที่ระลึก ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

“ได้เข้ามาดูสถานที่ขายของในบ้านควาย แล้วมาติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางด้านหน้า ทางบ้านควายเขาเก็บค่าเช่าเดือนละ 1,500 บาท ก็ขายดีเป็นบางวัน ถ้ามีทัวร์มาลงเยอะก็จะขายดี ถ้ามีเด็กมากก็จะขายได้แน่ๆ ถ้าไรก็พออยู่ได้ ขายดีเป็นบางเดือน บางเดือนก็ขายไม่ดี เวลาที่นักท่องเที่ยวมา ก็จะช่วยบอกให้เข้าไปดูการแสดงควาย ก็ทำให้มีรายได้กับชาวบ้าน ที่มาเช่าร้านขายของมันก็มีรายได้” (อนงค์ ศรีอ่อนดี, สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2549)

คุณบุญเรือน เปรมทองสุข ก็เป็นอีกบุคคลหนึ่งที่มาจับจองแพ่งจำหน่ายสินค้าในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังไว้ว่า

“ก็มาติดต่อกับเจ้าหน้าที่ด้านหน้า ขอเช่าที่ขายของพี่ก็จะขายพวกลูกชิ้น สอทอด เขาก็คิดค่าเช่าเดือนละ 1,500 บาท จะขายดีเป็นบางวัน ถ้ามีทัวร์เยอะก็ขายดีหน่อย ถ้ามีเด็กนักเรียนมากก็จะขายดีมาก ก็ทำให้มีรายได้เข้ามา” (บุญเรือน เปรมทองสุข , สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2549)

จากการก่อตั้งหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย สามารถทำให้คนในชุมชนพื้นที่ใกล้เคียงในท้องถิ่น มีรายได้เพิ่มมากขึ้น เป็นการช่วยสร้างรายได้ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศชาติ

2. การตลาดเพื่อการท่องเที่ยวหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

การท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยนั้น นับเป็นแนวทางการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งของ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน และช่วยลดปริมาณชาวบ้านที่ต้องออกไปหางานทำนอกหมู่บ้านในยามว่างจากฤดูกาลทำนา ซึ่งรูปแบบการจัดการด้านการท่องเที่ยวของบ้านควาย จะเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้นั้น นอกจากปัจจัยเรื่องวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ความสามัคคีของคนในชุมชนและอื่นๆ แล้วยังต้องให้ความสำคัญกับการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวไว้ด้วย

ลักษณะของตลาดการท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ ฉลองศรี พิมลสมพงศ์ มาอธิบายถึงลักษณะของตลาดการท่องเที่ยวว่าเป็นตลาดบริการที่ลูกค้ามีอิสระในการเลือกบริโภคสินค้าและบริการมากที่สุด องค์ประกอบของตลาดมีลักษณะเฉพาะ คือ มีผู้ซื้อ ผู้ขาย และสินค้าบริการ

แม้ว่าโครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยจะเพิ่งเริ่มเปิดเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2545 ซึ่งนับเป็นระยะเวลาไม่นานนักแต่ผู้ก่อตั้งโครงการได้มีเป้าหมายและอุดมการณ์ที่แน่วแน่ในการมุ่งหวังให้หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย เป็นสถานที่จำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทยพื้นบ้านภาคกลาง อีกทั้งเป็นสถานอนุรักษ์ควายไทยที่ในปัจจุบันนี้นับวันจะเหลือน้อยลงมิให้สูญหายไปด้วยอุดมการณ์ที่กล่าวมานี้ จึงทำให้หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่อบอวลไปด้วยกลิ่นของความเป็นท้องถิ่นจึงเป็นอีกสถานที่ทางการท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่ง ที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวจากทั่วทุกสารทิศเดินทางเข้ามาเที่ยวชม และด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้ชาวบ้านที่มีภูมิลำเนาในละแวกใกล้เคียง มีรายได้จากการจำหน่ายสินค้า ทั้งที่เป็นร้านค้าใกล้เคียงและชาวบ้านที่เข้ามาจับจองพื้นที่จำหน่ายสินค้าภายในโครงการ ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมที่เด่นชัดจากการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งจากการขายน้ำ ขายขนม หรือขายของที่ระลึก ดังที่คุณอนงค์ ศรีอ่อนดีได้บอกไว้ว่า

“เข้ามาดูบ้านควาย คุณักท่องเที่ยว แล้วมาติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางด้านหน้า ขอบายของที่ระลึกจำพวกตุ๊กตา พวงกุญแจ ทางบ้านควายเขาเก็บค่าเช่าเดือนละ 1,500 บาท ก็ขายดีเป็นบางวัน ถ้ามีทัวร์มาเยอะก็จะขายดี แต่ถ้ามีเด็กมาก็จะขายได้แน่ๆ ถ้าไรก็พออยู่ได้ ขายดีเป็นบางเดือน สามารถสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านที่มาเช่าร้านขายของ มันก็มีรายได้”

(อนงค์ ศรีอ่อน, สัมภาษณ์ 13 มิถุนายน 2549)

คุณบุญเรือน เปรมทองสุข เป็นอีกบุคคลหนึ่งที่มีรายได้จากการขายขนมในโครงการ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

“ก็มาติดต่อกับเจ้าหน้าที่ด้านหน้า ขอเช่าที่ขายของ พี่ก็จะขายพวกลูกชิ้น ฮอทดอก เขาก็คิดค่าเช่าเดือนละ 1,500 บาท จะขายดีเป็นบางวัน ถ้ามีทัวร์เยอะก็จะขายดีหน่อย ถ้ามีเด็กนักเรียนมากก็จะขายดีมาก ก็ทำให้มีรายได้เข้ามา” (บุญเรือน เปรมทองสุข , สัมภาษณ์ 13 มิถุนายน 2549)

ภาพที่ 4.49 คุณบุญเรือน เปรมทองสุข แม่ค้าที่เข้ามาเช่าที่จำหน่ายสินค้า

คุณทิพย์ รุ่งเรือง ก็เป็นอีกผู้หนึ่ง ที่มีรายได้จากการขายหมูสัเต๊ะ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

“เวลามีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวก็จะขายได้ ถ้านักท่องเที่ยวมาเยอะก็จะขายดี ช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ หรือวันหยุด ก็จะขายดีมาก” (ทิพย์ รุ่งเรือง , สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

การก่อตั้งโครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย สามารถช่วยสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านในพื้นที่ในละแวกใกล้เคียงด้วยเช่นกัน ดังเช่น คุณสมพร ทักกลาง ที่ขับมอเตอร์ไซด์มาขายข้าวโพดต้ม ด้านหน้าหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ได้บอกกับผู้วิจัยว่า

“ผมก็มีรายได้จากการขายข้าวโพดต้มนี้แหละครับ เป็นอาชีพเสริม บ้านผมปลูกเอง ก็เลยเด็ดแล้วต้มมาขายสดๆ ขายให้คนที่มาเที่ยวที่บ้านควาย ก็ขายดี ถ้าวันหยุดก็จะขายได้มากหน่อย” (สมพร ทักกลาง, สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549)

นอกจากการจำหน่ายสินค้าของชาวบ้านแล้ว ภายในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ก็มีการจำหน่ายสินค้าที่เป็นของหมู่บ้านเองด้วย เช่น ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึกจำพวก เสื้อ โลโก้ของบ้านควาย หมวก พวงกุญแจ ร้านจำหน่ายน้ำ ไอศกรีม และการบริการถ่ายรูปให้กับนักท่องเที่ยว

ข้อมูลที่ได้จากการพูดคุยกับนักท่องเที่ยวและชาวบ้านที่เข้ามาจำหน่ายสินค้าชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ที่นอกจากจะช่วยสร้างรายได้ให้กับคนในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยแล้ว ก็ยังสามารถแพร่กระจายรายได้ไปยังชาวบ้านในละแวกอื่นอีกด้วย

3. หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยกับความประทับใจของนักท่องเที่ยว

ด้วยอุดมการณ์ของ ศ.ส. ประภัตร โปธสุชน ที่มีปณิธานที่แน่วแน่ในการมุ่งอนุรักษ์ควายไทยมิให้สูญพันธุ์ ที่นับวันจะมีจำนวนลดน้อยลง จึงทำการไปไถชีวิตควายจากโรงฆ่าสัตว์บ้าง ชาวบ้านนำมาบริจาคบ้าง และทำการจัดซื้อพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์มาบ้าง จนในปัจจุบันมีจำนวนควายภายใต้การดูแลของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยกว่า 200 ตัว จนเนื้อที่ภายในหมู่บ้านคับแคบลงไปเพียงระยะเวลาไม่นาน จึงต้องมีการนำไปฝากชาวบ้านในพื้นที่บริเวณใกล้เคียง ที่มีฐานะค่อนข้างยากจนนำไปเลี้ยง แล้วทำการแบ่งลูกกัน เมื่อมีจำนวนควายมากขึ้นก็มีค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้นตามมา ผู้ก่อตั้งโครงการจึงเกิดความคิดที่ว่า น่าจะนำควายมาฝึก แล้วทำการแสดง เพื่อจะได้ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาชมความน่ารัก แสนรู้ของควาย เพื่อจะสามารถแบ่งเบาค่าใช้จ่ายลงไปได้บ้าง จากนั้นเมื่อมีนักท่องเที่ยวจำนวนเยอะขึ้น ผู้ก่อตั้งโครงการก็จึงมีความคิดต่อไปว่า น่าจะมีการจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทยพื้นบ้านภาคกลาง โดยการไปตระเวนจัดหาซื้อและทำการรวบรวมอุปกรณ์เครื่องใช้ของชาวนาเก่าๆ เช่น บ้านทรงไทยเก่าๆ ฝูงข้าว คราดไถนา เกวียน ครก

กระเบื้อง สี โบก และอุปกรณ์สำหรับทำนาเก่าๆจากที่ต่างๆ มาแสดงไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ดู จึงเกิดเป็นวิถีชีวิตคนไทยพื้นบ้านภาคกลางที่ครบวงจร มีการทำไร่ ไร่นา การคราดนาโดยใช้ควาย และเนื่องจากเนื้อที่ในโครงการมีจำนวนจำกัด จึงมีการสาธิตการไถนาบนพื้นที่ไม่ได้มาก

ปัจจุบันจึงเกิดการอนุรักษ์ควายไทยที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนขึ้นที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยแห่งนี้ และการอนุรักษ์ควายไทยนั้น ก็มีอยู่ที่นี้แห่งเดียวเท่านั้น จึงไม่น่าแปลกใจนัก ที่จะมีนักท่องเที่ยวนิยมเดินทางเข้ามาเที่ยวชมความน่ารักแสนรู้ ของควายไทย

คุณวิโรจน์ ศรีวราพันธ์ เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจากกรุงเทพมหานคร ได้แสดงทัศนะถึงการมาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านควายไทยไว้ว่า

“ผมเดินทางมาสุพรรณบ่อย ผ่านมาทางนี้ก็เลยแวะพาเด็กๆมาดูวัฒนธรรม ให้เด็กได้เห็นวัฒนธรรม บ้านควาย เป็นสื่อที่ว่า วัฒนธรรมเก่าๆ อยากให้เด็กๆได้เรียนรู้วิถีชีวิตชนบทททาวนา การใช้ควายไถนา ความเป็นอยู่แบบคนสมัยก่อน กิจกรรมภายในบ้านควานี่ดี เป็นการสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ควรอนุรักษ์ไว้สืบสานประเพณีเก่าๆ อย่างเช่น ประเพณีแต่งงาน สมัยนี้จะหาดูได้ยากมาก เพราะสมัยนี้สังคมเมืองมันคับแคบ พอลงจากรถ ก็เข้าบ้าน ไม่มีให้เห็นสัตว์คู่บ้านเมืองอย่างควาย เมื่อก่อนเราใช้เพื่อการเกษตรกรรม แต่สมัยนี้เราใช้แต่เทคโนโลยี ในภาวะปัจจุบันคนไทยน่าจะหันกลับมามอง อย่าไปมองแต่เทคโนโลยี หันกลับมาอนุรักษ์ของเก่าๆ น่าจะกลับมาอนุรักษ์ไม่ให้สูญหายไป ความสามารถของควายก็ฉลาด จะดูได้ยาก ต้องผ่านการฝึกฝนมาอย่างดี” (วิโรจน์ ศรีวราพันธ์ ,สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2549)

คุณทัศนียา เอี่ยมมาก เป็นนักท่องเที่ยวที่อยู่ใน อ.ศรีประจันต์ ได้แสดงทัศนะไว้ว่า

“เขาก่อนอนุรักษ์ของเก่าๆ บ้านเรือนไทยเก่าๆ ประเพณีการแต่งงานแบบดั้งเดิม มีสภาพวิถีชีวิตไทยสมัยเก่าๆ แปลงนาชนบทไทย ได้มาเที่ยวชมสภาพธรรมชาติ มีการแสดงควาย ควายยืมการไถนาจากควาย มันเหมือนเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยเก่าๆ” (ทัศนียา เอี่ยมมาก ,สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2549)

คุณทวิศักดิ์ รักขันธ์ นักท่องเที่ยวที่มีภูมิลำเนาอยู่ใน อ.ศรีประจันต์ ได้บอกกับผู้วิจัยว่า

“ที่บ้านควายนี้เขามีการอนุรักษ์ควายไว้ เขาคงกลัวว่ามันจะสูญพันธุ์ไปและเขาก็ยังฝึกสอนควายให้มันแสดงได้ ให้นักท่องเที่ยวได้ดู ก็ดีนะครับ ได้เห็นอะไรแปลกๆ เห็นควายยิ้ม ก็ไม่คิดว่าควายจะนำมาฝึกขนาดนี้ได้ ตอนที่นั่งควายเที่ยวมกเวียน ก็ยังได้เห็นสภาพธรรมชาติแบบดั้งเดิมด้วย แต่ก็รู้สึกเสียวๆนิดหน่อย ตอนที่เวียนตกทางต่างระดับ ก็รู้สึกดีครับ”

(ทวิศักดิ์ รักขันธ์, สัมภาษณ์ 13 มิถุนายน 2549)

คุณชมพูนุช วารี เป็นนักท่องเที่ยวที่ร่วมชมประเพณีการแต่งงาน และได้ร่วมทำการหลั่งน้ำสังข์ให้กับคู่บ่าวสาว ได้แสดงทัศนะให้ผู้วิจัยรับฟังว่า

“การแสดงการแต่งงานให้นักท่องเที่ยวได้ดู ก็ดีนะค่ะ เป็นการอนุรักษ์ประเพณีของไทยเราไว้ไม่ให้สูญหาย ก็ได้ร่วมรดน้ำสังข์ด้วย ก็รู้สึกดีค่ะ” (ชมพูนุช วารี, สัมภาษณ์ 13 มิถุนายน 2549)

คุณอารยา สีเขียวแก่ เป็นนักท่องเที่ยวชาวกรุงเทพมหานคร ได้บอกว่า

“ก็ชอบนะค่ะ ได้ดูการแสดงของควาย ได้เห็นควายยิ้ม ก็ตกใจค่ะ และได้เห็นการแต่งงานของคนสุพรรณที่ไม่เคยเห็นมาก่อน ก็รู้สึกประทับใจค่ะ” (อารยา สีเขียวแก่, สัมภาษณ์ 13 มิถุนายน 2549)

นอกจากนี้ ด้วยเพราะฐานะทางตำแหน่งทางการเมืองของผู้ก่อตั้งโครงการ คือคุณประภัตร โพธสุธน ที่อาจจะทำให้เกิดข้อสงสัยขึ้นมาได้ว่า โครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย มีความเกี่ยวพันหรือเอื้อประโยชน์ในการช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ เพื่อช่วยเพิ่มฐานคะแนนความนิยมทางการเมือง หรือไม่ ในเรื่องนี้ คุณจำลอง เสือน้อย ได้บอกกับผู้วิจัยว่า

“โครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย เกิดขึ้นมาเพราะความตั้งใจจริงของคุณประภัตร โพธสุธน ที่ไม่อยากให้ประชากรควายในประเทศสูญหายไป เพราะปัจจุบันควายเหลือจำนวนอยู่น้อย และอีกทั้งต้องการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านไทยภาคกลางไว้ ตลอดจนวิถีชีวิตไทยชนบทดั้งเดิมให้เด็ก ๆ หรือเยาวชนรุ่นหลัง ๆ ให้ได้เรียนรู้ศึกษา ไม่มีความเกี่ยวข้องกับการเมือง แต่อย่างไรจะเห็นได้จาก เมื่อเข้าไปในบริเวณหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย นักท่องเที่ยวจะไม่ได้เห็นป้าย

หรือสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับคุณประภัตร โภทสุชน เลย เพราะคุณประภัตร โภทสุชน เองก็ระวังเรื่องนี้เป็นอย่างมากเหมือนกัน ยกเว้นว่าหากนักท่องเที่ยวถามเจ้าหน้าที่ภายในหมู่บ้านว่า ใครเป็นคนก่อตั้งโครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย หลังทางเจ้าหน้าที่แจ้งไปนั้นก็เป็นเรื่องหนึ่ง”

(จำลอง เลื่อน้อย, สัมภาษณ์ 14 มกราคม 2550)

คุณทศพร โภทสุชน กำนันหมู่ 1 ตำบลวังน้ำซับ ยังได้แสดงทัศนะในประเด็นนี้กับผู้วิจัยไว้ดังนี้

“คุณประภัตร โภทสุชน ได้สร้างหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยขึ้น ก็เพื่ออนุรักษ์ควายและวิถีชีวิตชาวนาในสมัยก่อน ไว้ให้ลูกหลานได้ดู เกรงว่าเยาวชนรุ่นหลังจะไม่ได้เห็นในสมัยนี้ชาวนาเขาไม่ได้ใช้ควายมาไถนาแล้ว เขาก็กลัวว่าคนจะกินเนื้อควายกันหมด ควายจะไม่เหลือ เขาก็เลยไปรวบรวมควายมาเลี้ยงไว้ที่บ้านควาย และจัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดสุพรรณบุรี มีวิถีชีวิตชาวนาของภาคกลางดั้งเดิม จัดสร้างบ้านเรือนไทย มีสวนหย่อมให้นักท่องเที่ยวได้มาท่องเที่ยว มาดู วิถีชีวิตชาวนาไทยแบบดั้งเดิม เพราะไม่มีให้เห็นแล้ว ชาวนาไทยสมัยนี้ เขาก็ใช้เครื่องจักรกันหมด ตั้งแต่ไถนา เกี่ยวข้าว เครื่องรูดข้าว ถ้วนเป็นเทคโนโลยีหมด ไม่เกี่ยวกับการเมืองหรือหากคนจะนิยม คุณประภัตร โภทสุชน ก็คงนิยมตรงที่ความตั้งใจจริงของคุณประภัตร โภทสุชนนี่แหละ ที่ทำประโยชน์ให้สังคม” (ทศพร โภทสุชน, สัมภาษณ์ 14 มกราคม 2550)

ข้อมูลที่ได้จากนักท่องเที่ยวทำให้ทราบว่า นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจในอุดมการณ์ มีความสอดคล้องกับผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน คือ ส.ส. ประภัตร โภทสุชน ที่ต้องการอนุรักษ์ควายไทยไว้ และให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับบรรยากาศของวิถีชีวิตชาวนาไทยแบบดั้งเดิม มีการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีพื้นบ้านไม่ให้สูญหายไป เพื่อไว้บริการนักท่องเที่ยวและให้เยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ศึกษา ที่นับวันจะหาได้ยาก นอกจาก ที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยแห่งนี้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านกับการสืบสานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย (บ้านควาย-สุพรรณบุรี)” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร และผู้ก่อตั้งหมู่บ้านมีเป้าหมายหรืออุดมการณ์ในการสืบสานวิถีชีวิต และวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอย่างไร
2. เพื่อศึกษาการใช้สื่อพื้นบ้านในฐานะทุนวัฒนธรรมของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยว่าสามารถสะท้อนอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทยพื้นบ้านภาคกลางได้อย่างไร และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้ก่อตั้งหมู่บ้านหรือไม่ เพียงใด
3. เพื่อศึกษว่านักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย มีความเข้าใจในอุดมการณ์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้ก่อตั้งหมู่บ้านหรือไม่ อย่างไร

ผู้วิจัยได้สรุปและอภิปรายผลของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ความสำคัญของการอนุรักษ์ควายไทย

โครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ก่อตั้งโดย นายประภัตร โพธสุธน อดีต ส.ส. พรรคชาติไทย ถือเป็นตัวอย่างหนึ่งของการอนุรักษ์และการปลูกจิตสำนึกให้กับพี่น้องประชาชนคนไทยและเยาวชนรุ่นหลังได้ระลึกถึง “ควาย” สัตว์คู่บ้านคู่เมืองกับวิถีชีวิตชนบทไทย ที่ในปัจจุบันมีจำนวนประชากรควายอยู่ในประเทศไทยไม่ถึง 300,000 ตัว ให้ได้รับความสนใจและให้

ได้รับการเลี้ยงดูอย่างมีคุณค่า ตลอดจนรณรงค์ให้คนไทยไม่บริโภคเนื้อควาย อีกทั้งยังก่อตั้งหมู่บ้านจำลองขึ้น เพื่อจัดแสดงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทยพื้นบ้านภาคกลางและถ่ายทอดวิธีการดำเนินชีวิตของชาวนาไทยในอดีต โดยการรวบรวมวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของชาวนามาจัดแสดงไว้ในโครงการจนเกิดเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้น

ดังนั้น จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยได้สรุปอุดมการณ์ในการก่อตั้งหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ได้ 3 รูปแบบ คือ

5.1.1.1 เพื่อธำรงค่อนุรักษ์ควายไทยไว้มิให้สูญพันธุ์ไปจากเมืองไทย และให้ได้รับการเลี้ยงดูอย่างมีคุณค่า

5.1.1.2 เพื่อให้คนไทยและเยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ ศึกษาสภาพวิถีชีวิตบรรพบุรุษไทยพื้นบ้านภาคกลางในสมัยก่อน

5.1.1.3 เพื่อรณรงค์ให้คนไทยละเว้นจากการบริโภคเนื้อควาย

5.1.2 การสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน

จากการพูดคุยกับชาวบ้านในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย และการสังเกตสภาพแวดล้อมภายในหมู่บ้าน ผู้วิจัยพบว่า โครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ได้จัดจำลองวิถีชีวิตของชาวนาไทยพื้นบ้านภาคกลางในสมัยก่อน แสดงการดำรงชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ด้วยการประกอบอาชีพหลัก คือ การทำเกษตรกรรม การทำไร่ไถนา โดยใช้แรงงานจากสัตว์ คือ ควายในการทุนแรงในการไถนา การนวดข้าว ขามเมื่อเสร็จจากฤดูการทำนา แล้วก็จะมีการปลูกพืชผักเอาไว้กินภายในครัวเรือน มีการเลี้ยงสัตว์ไว้เป็นอาชีพเสริมและเพื่อการบริโภค ซึ่งจากการบอกเล่าทั้งหมดจะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตของชาวนามีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ปราศจากการแก่งแย่งแข่งขัน มีวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงาม แม้ว่าการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย จะเป็นเพียงการจัดแสดงและจำลองขึ้น เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวและเยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้ หากแต่ชาวบ้านในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยได้ดำรงชีวิตอยู่จริงตามแบบวิถีชีวิตของชาวนาไทย เมื่อครั้งสมัยบรรพบุรุษ โดยที่ชาวบ้านไม่ได้รู้สึกว่าเป็นเพียงการแสดงหรือการจำลองขึ้นเท่านั้น หากแต่กลับภูมิใจที่ตนเองได้เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยสืบทอดวัฒนธรรมและประเพณีไทยอันดีงามเหล่านี้ มิให้เลือนหายไปกับกระแสความเจริญของสังคมยุคใหม่

5.1.3 สื่อพื้นบ้านในฐานะทุนวัฒนธรรมของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

สื่อพื้นบ้านที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยใช้ในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สามารถแบ่งได้ 5 ประเภท โดยผู้วิจัยได้ปรับปรุงจากแนวคิดของ อ.สมควร กวียะ ดังนี้

5.1.3.1 สื่อโสต อันได้แก่ เพลง คนตรี คำพังเพย นิทาน หรือเรื่องตลกพื้นบ้าน

หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยได้ใช้วิธีการนำเอาเพลงและคนตรีพื้นบ้าน มาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อแสดงแก่นักท่องเที่ยว โดยใช้การแสดงเพลงอีแซว ซึ่งเป็นศิลปะการละเล่นของคนไทยพื้นบ้านภาคกลางดั้งเดิม มาช่วยสร้างความสนุกสนานครื้นเครงแก่นักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยยังได้บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตำนานควายไทยแก่นักท่องเที่ยวให้ได้รับความรู้อีกด้วย โดยคำบอกเล่าเกี่ยวกับตำนานควายเหล่านี้ นักท่องเที่ยวจะได้รับฟังจาก คุณ ธวัชชัย พุ่มพุก นักพากษ์การแสดงควายของหมู่บ้าน

5.1.3.2 สื่อทัศน คือสื่อพื้นบ้านประเภทสถาปัตยกรรม อุปกรณ์การแสดง อุปกรณ์เครื่องใช้และภาษาท่าทาง

หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยมีสถาปัตยกรรมที่เด่น ๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นสื่อพื้นบ้าน ก็คือบ้านเรือนไทยภาคกลางในลักษณะต่าง ๆ ที่ปลูกสร้างขึ้นตามฐานะของผู้อยู่อาศัยพื้นบ้านชนบทแบบดั้งเดิม ผู้ที่มีฐานะค่อนข้างดีก็จะอยู่อาศัยบ้านไม้เรือนไทยได้ดูสูง ส่วนผู้ที่เพิ่งเริ่มต้นสร้างครอบครัวก็จะอยู่อาศัยบ้านไม้ทรงไทยขนาดย่อม และกระท่อมลดหลั่นกันลงมา โดยหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์บ้านเรือนไทยภาคกลาง โดยจะคงรูปแบบบ้านดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด

สำหรับสื่อพื้นบ้านประเภทครลองทัศนในลักษณะอุปกรณ์การแสดงก็จะเน้นในเรื่องของชุดการแสดงของนักเรียนที่สวมใส่เพื่อแสดงเพลงอีแซว ซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้าน ไว้แสดงเพื่อความสนุกสนานแก่นักท่องเที่ยว สีเส้นของเสื้อผ้า ก็จะมีลักษณะเด่น คือเป็นเส้นระบายลูกไม้สีสดใส และนุ่งห่มโจงกระเบน ส่วนการแสดงของชาวบ้านก็จะเน้นชุดม่อฮ่อม สวมผ้าถุงและโจงกระเบน ตามแบบคนพื้นบ้านสมัยบรรพบุรุษ

หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยยังมีอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ ที่ถือเป็นสื่อพื้นบ้านที่สำคัญมากมาย ที่เด่นชัดและนำมาเป็นสื่อพื้นบ้านในการจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อ

ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ประกอบไปด้วย เครื่องสี่ขาโบราณ ครกกระเดื่อง ยุงข้าว คราดไถนา เกวียน เครื่องเรือน เครื่องใช้โบราณ เตาดินเผาสำหรับทำน้ำคาลปิกแบบโบราณ กระด้ง สุ่มไก่ ตะครั่ง ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้จัดแสดงไว้เพื่อเป็นสื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นถึงอุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในวิถีชีวิตของชาวนาไทยในอดีต

5.1.3.3 สื่อโสตทัศน ประกอบด้วยการฟ้อนรำ การละเล่น พิธีการและวิถีชีวิต

ชาวบ้านของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ได้ใช้การรำซึ่งใช้ในขบวนแห่ขันหมากของเจ้าสาวเพื่อเดินทางมายังบ้านเจ้าสาวเป็นการร้องรำตามจังหวะเพลง ประกอบในการจัดแสดงจำลองพิธีการแต่งงานของประเพณีพื้นบ้านภาคกลาง เป็นกิจกรรมการละเล่นที่สร้างความสนุกสนาน ครื้นเครงแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่เป็นสื่อพื้นบ้านประเภทครรลองโสตทัศน

ในส่วนของการละเล่นของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ก็ได้เลือกสื่อพื้นบ้านประเภทการแสดงเพลงอีแซว โดยสื่อออกมาผ่านการแสดงของนักเรียน ด้วยเหตุผลที่ว่าการแสดงเพลงอีแซวเป็นการแสดงที่เป็นศิลปะพื้นบ้านของคนไทยภาคกลาง โดยเฉพาะของจังหวัดสุพรรณบุรี

5.1.3.4 สื่อรสหรือกลิ่น ได้แก่รสและกลิ่นของขนมพื้นบ้าน หรือดอกไม้ ใช้ประกอบในงานพิธีหรือเทศกาลสำคัญ ต่าง ๆ เช่น ขนมฝอยทอง ทองหยิบ ทองหยอด มาเป็นสื่อพื้นบ้านประเภทครรลองรส เพื่อไว้สาธิตการทำและจำหน่าย แก่นักท่องเที่ยว เนื่องจากขนมแต่ละชนิดมีเสน่ห์ที่แตกต่างกันออกไป แต่แฝงไปด้วยความละเมียดละไม ความวิจิตรบรรจงอยู่ในรูปลักษณะ กลิ่น รสของขนม ที่สำคัญ ขนมไทยภาคกลาง แสดงให้เห็นว่า เป็นคนใจเย็นรักสงบ มีฝีมือเชิงศิลปะ

สำหรับดอกไม้ นั้น หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย โดยผู้ก่อตั้งโครงการได้สรรหาต้นไม้ดอกไม้ นานาพันธุ์ มาบรรจงปลูกไว้ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับบรรยากาศของรีสอร์ท ท่องเที่ยวท่ามกลางแมกไม้ธรรมชาติ สัมผัสกับกลิ่นหอมของมงคลดอกไม้ และความร่มรื่นของต้นกร่างยักษ์

5.1.3.5 สื่อทักษะ ได้แก่ การกระทำหรือการมีส่วนร่วม

การท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย นับเป็นการท่องเที่ยวที่คุ้มค่า เพราะนอกจากนักท่องเที่ยวจะได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว นักท่องเที่ยวยังจะได้ร่วมกิจกรรมการนั่งควายเทียมเกวียน พร้อมกับการชื่นชมทัศนียภาพ ความเป็นท้องถิ่นอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่ง ที่ทำให้การท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยมีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อื่น ๆ

ในส่วนของการจัดแสดงจำลองประเพณีการแต่งงาน ซึ่งเป็นประเพณีอันดีงาม ตามแบบดั้งเดิมของไทย ก็ได้เปิดโอกาสให้บรรดานักท่องเที่ยวได้เข้าร่วมกิจกรรมก็คือ การร่วมรดน้ำสังข์ให้แก่คู่บ่าวสาว ถือเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่นักท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วม และหลังจากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะมีความสนใจและรู้สึกตื่นเต้นที่ได้มีโอกาสได้เข้าร่วมพิธี โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวกลุ่มเด็ก

5.1.4 การแปรสื่อบ้านให้เป็นทุนวัฒนธรรม

มีกระบวนการแปรสื่อบ้านให้เป็นทุนวัฒนธรรม 2 แนวทาง คือ

5.1.4.1 การแปรสื่อบ้านให้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ด้วยการแสดงจำลองวิถีชีวิต และวัฒนธรรมพื้นบ้านในภาคกลาง เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยชนบทแถบภาคกลาง

5.1.4.2 การแปรสื่อบ้านให้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรมด้วยกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ได้แก่ การถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึก กิจกรรมการท่องเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์ประมง การให้อาหารปลาบริเวณสระขนาดใหญ่ การเที่ยวชมหมู่บ้านชนบทไทย ลานแสดงความสามารถของควาย ชมกรรมวิธีการผลิตน้ำตาลปี๊บจากเตาดินเผา แบบดั้งเดิมการชมสวนสมุนไพร ซึ่งมีการจัดสวนสมุนไพรที่หายากกว่า 50 ชนิด และการเที่ยวชมสวนสัตว์

การต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยนั้น เน้นในเรื่องของการดำเนินวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง ที่ถ่ายทอดสู่นักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความประทับใจ มีโอกาสได้ศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของท้องถิ่น ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้เห็นตัวตนที่แท้จริงของชาวบ้าน โดยเฉพาะ ภาษาพื้นบ้าน ซึ่งเป็นภาษาพูดที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่เรียกว่า “เหนือแบบสุพรรณ”

5.1.5 สื่อบ้านกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

สื่อบ้านเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ได้แบ่งเป็น 4 ประเภท ตามแนวคิดของบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ดังนี้

5.1.5.1 การใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ไม่ส่งผลกระทบต่อด้านลบให้กับสิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรมจำลองวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนาไทยในอดีต การอนุรักษ์และรณรงค์มิให้นักท่องเที่ยวกินเนื้อควายเป็นอาหาร การสืบสานประเพณีไทยพื้นบ้านแบบดั้งเดิมให้ธำรงค้อยู่อย่างยั่งยืน

5.1.5.2 การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้แก่นักท่องเที่ยว ดังที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยได้สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ควายไทยไว้ไม่ให้สูญพันธุ์ ด้วยการรับอุปการะดูแลเลี้ยงควายอย่างมีคุณค่า และทำการรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวละเว้นจากการบริโภคเนื้อควาย

5.1.5.3 การสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวที่มักปรารถนาหรือสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติ ตลอดจนแหล่งสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องตามธรรมชาติที่ยากลำบากต่อการเดินทางเช่น การที่นักท่องเที่ยวได้ร่วมกิจกรรมการนั่งควายเทียมเกวียน การขี่ควายหรือการแสดงความสามารถของควาย

5.5.5.4 การให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม ได้รับประโยชน์จากการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม อันจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมชุมชนท้องถิ่น โดยหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยได้เปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นได้เข้ามาจับจองแพ่ง เพื่อเช่าที่จำหน่ายสินค้า อันก่อให้เกิดรายได้ นอกจากนี้ ชุมชนบริเวณใกล้เคียงโครงการ ก็สามารถจะจำหน่ายสินค้าและบริการให้แก่นักท่องเที่ยวได้ตามความประสงค์ อันก่อให้เกิดรายได้แก่คนในชุมชน

5.1.6 การตลาดเพื่อการท่องเที่ยวของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ที่อบอวลไปด้วยกลิ่นของความเป็นท้องถิ่น จึงเป็นสถานที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวจากทั่วทุกสารทิศให้เดินทางเข้ามาเที่ยวชม ด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้ชาวบ้านที่มีภูมิลำเนาในระแวกใกล้เคียง ต่างมีรายได้จากการจำหน่ายสินค้า ทั้งที่เป็นร้านค้าใกล้เคียง และชาวบ้านที่เข้ามาจับจองพื้นที่จำหน่ายสินค้าภายในโครงการทำให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมที่เด่นชัดจากการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ตามแนวคิดของฉลองศรีพิมลสมพงษ์ เรื่ององค์ประกอบของตลาด คือ มีผู้ซื้ออันได้แก่นักท่องเที่ยว ผู้ขาย สินค้าและบริการ

5.1.7 หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยกับความประทับใจของนักท่องเที่ยว

ด้วยวัตถุประสงค์ของผู้ก่อตั้งโครงการที่มีปณิธานอันแน่วแน่ ในการก่อตั้งหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย เพื่อหวังให้เป็นสถานที่รวบรวมและอนุรักษ์ควายไทยมิให้สูญพันธุ์ลงไป ส่งเสริมให้มีการดูแลควายอย่างมีคุณค่า ตลอดจนนำควายมาฝึกหัดจนสามารถแสดงความสามารถถึงความน่ารัก แสนรู้ให้เป็นที่ประจักษ์ต่อสายตาของนักท่องเที่ยว รวมถึงการรณรงค์มิให้นักท่องเที่ยวบริโภคเนื้อควาย และนอกจากนี้ยังมีการจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทยพื้นบ้านภาคกลาง โดยการตระเวนจัดหาซื้อและทำการรวบรวม อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ชานาเก่า ๆ เช่นบ้านทรงไทยเก่า ๆ จากที่ต่าง ๆ มาจัดแสดงไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ชมจึงเกิดเป็นวิถีชีวิตคนไทยพื้นบ้านภาคกลางที่ครบวงจร

ทั้งหมดนี้เอง คือ สิ่งที่ทำให้หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยได้รังสรรค์ขึ้นเพื่อไว้บริการแก่นักท่องเที่ยว ให้เกิดความประทับใจและเข้าใจในอุดมการณ์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้ก่อตั้งหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย พบว่า นักท่องเที่ยวมีความประทับใจสี่พื้นบ้าน และกิจกรรมทางวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

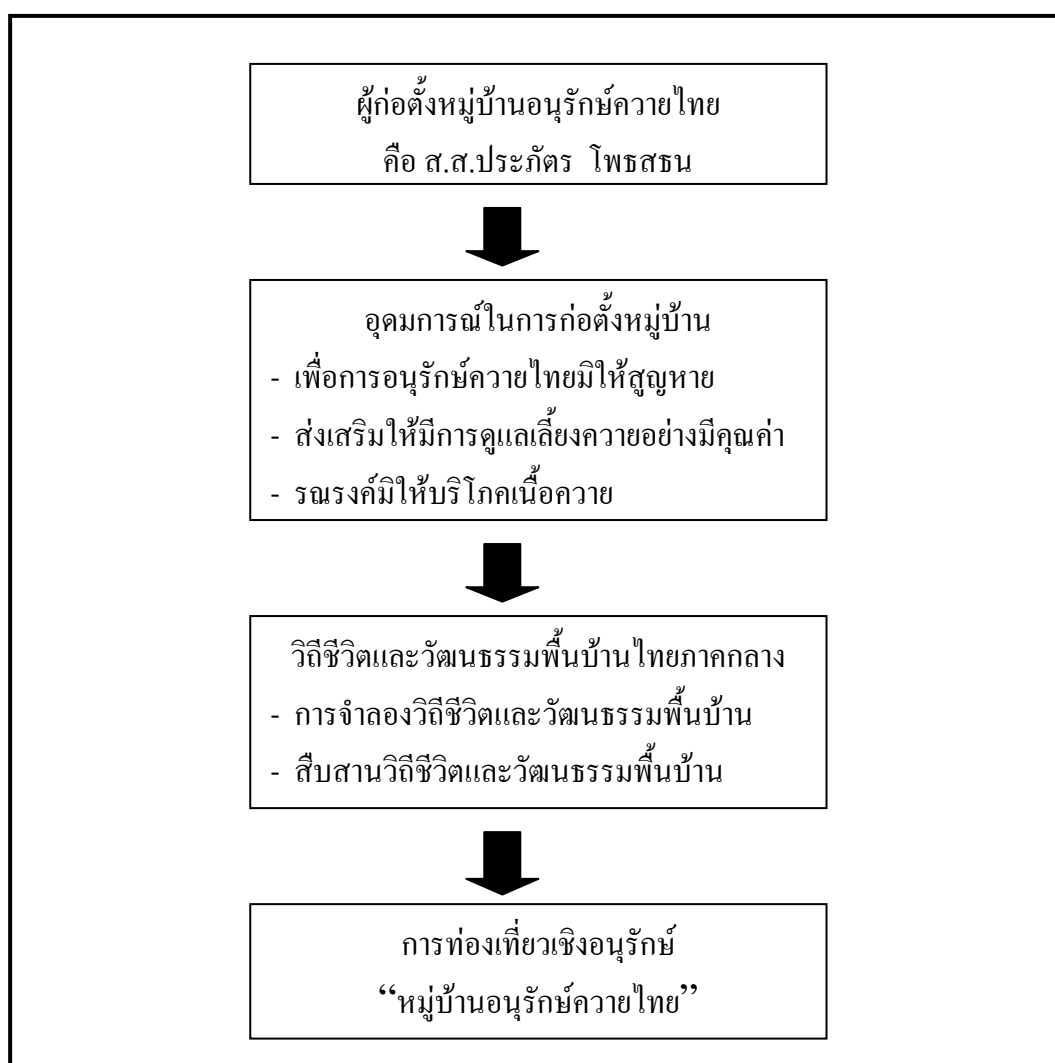
5.1.7.1 ความประทับใจต่อวิถีชีวิตชนบทชานาไทยสมัยบรรพบุรุษ เนื่องจากปัจจุบัน สภาพวิถีชีวิตชานาไทยชนบทแบบสมัยดั้งเดิมได้สูญหายไปกับกระแสธารของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทุนนิยมยุคใหม่ ภาพการทำไร่ไถนาแบบดั้งเดิม โดยใช้แรงงานจากควายจึงไม่ปรากฏในภาวะปัจจุบัน นักท่องเที่ยวจึงเกิดความประทับใจในการจำลองวิถีชีวิตชานาไทยสมัยก่อน เปรียบเสมือนกับการกลับไปเยือนสภาพอดีตอีกครั้ง

5.1.7.2 ความประทับใจต่อการแสดงความสามารถของควาย ด้วยหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ถือเป็นสถานที่แห่งแรกและแห่งเดียวในประเทศที่มีการส่งเสริมและดูแลควายอย่างมีคุณค่า มีการนำควายมาทำการฝึกให้แสดงความสามารถ จนเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของบรรดานักท่องเที่ยว ที่เคยมีคำกล่าวว่า ควายเป็นสัตว์ที่มีสมองน้อย เมื่อทางหมู่บ้านนำควายมาฝึกสอน จนสามารถแสดงความสามารถได้ เช่น การยืม การสวัสดี การยกขา การเดินขึ้นที่สูง จึงสร้างความประทับใจและความสนุกสนานแก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างมาก

5.1.7.3 ความประทับใจจากการจำลองวัฒนธรรมประเพณีการแต่งงานแบบพื้นบ้านไทยภาคกลาง ที่ได้เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาชมและเข้ามามีส่วนร่วมในพิธีตลอด จนการบรรยายให้ความรู้ถึงประวัติความเป็นมาและอธิบายความหมายของความสำเร็จในสิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธี ทำให้นักท่องเที่ยวมีความเพลิดเพลินและได้รับความรู้ตลอดการร่วมพิธี

5.1.7.4 น้ำใจและอัธยาศัยไมตรีของชาวบ้าน เพราะความประทับใจที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมของชาวบ้านในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ที่แสดงออกมาและปฏิบัติกับนักท่องเที่ยวด้วยความจริงใจ ล้วนเป็นมิตรไมตรีและสร้างความประทับใจแก่บรรดานักท่องเที่ยวอย่างมีรูปลักษณ์

ตารางที่ 5.1 แสดงภาพรวมการก่อตั้งหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 ความสำคัญของการจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านกับการอนุรักษ์ควายไทย

5.2.1.1 ความสำคัญของการอนุรักษ์ควายไทย

จากการสัมภาษณ์เลขาธิการผู้ก่อตั้งโครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ถึงการอนุรักษ์ควายและการจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ผู้วิจัยพบว่าความคิดแรกเริ่มในการทำการอนุรักษ์มาจากที่ผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน คือ ท่าน ส.ส.ประภักดิ์ โภษะสุชน ได้เล็งเห็นว่าในปัจจุบันจำนวนควายในประเทศกำลังเหลือน้อยลง อันเนื่องมาจากการบริโภคเนื้อควายและการเลี้ยงควายไว้เพื่อการจำหน่ายไปสู่ผู้บริโภค จึงมีผลให้ประชากรควายในประเทศลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว และอาจส่งผลให้สัตว์มีคุณค่าอย่างควาย อาจมีการสูญพันธุ์ไปจากเมืองไทยได้ ซึ่งเมื่อหวนย้อนกลับไปในอดีต ควายเป็นสัตว์ที่อยู่คู่กับเกษตรกรชาวนาไทยมา โดยตลอด ภาพการทำไร่ไถนาของบรรพบุรุษ โดยใช้แรงงานจากควาย ยังคงตราตรึงอยู่ในห้องแห่งความทรงจำที่ดีตลอดมา แต่ปัจจุบันการเลี้ยงควายดำเนินไปเพื่อธุรกิจทางการบริโภคเท่านั้น ทำให้คุณค่าของควายที่เคยสำคัญและยิ่งใหญ่กลายเป็นสัตว์เพื่อการบริโภคเพียงอย่างเดียว

ด้วยความสำคัญดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการเริ่มต้นการเลี้ยงควาย เพื่อการอนุรักษ์อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ทั้งจากการรับซื้อ การไปไถชีวิตจากโรงฆ่าสัตว์ การรับบริจาคจากชาวบ้าน จนสามารถมีจำนวนควายอยู่ในความดูแลเกือบ 200 ตัว ควายทั้งหมดในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยได้รับการดูแลอย่างมีคุณค่า สมกับเมื่อสมัยก่อนที่ควายเคยสร้างคุณค่าและทำประโยชน์อันใหญ่หลวงให้กับเกษตรกรไทย

เมื่อมีจำนวนควายเพิ่มมากขึ้น กลยุทธ์ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยจึงถูกนำมาใช้ในการช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายอันหนักอึ้งแต่เปี่ยมไปด้วยปรัชญาอันแน่วแน่ของผู้ก่อตั้งโครงการ ด้วยการนำควายมาฝึกทำการแสดง ให้สามารถแสดงความสามารถได้ ที่บางคนเคยพูดว่า ควายเป็นสัตว์ที่มีมันสมองน้อย และที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยแห่งนี้ได้ทำให้หลายคนได้ประจักษ์แก่สายตาแล้วว่า ควายสามารถแสดงความสามารถได้อย่างที่บางคนอาจไม่เคยคาดคิด ทั้งการสวัสดี การยิ้ม การทำตามคำสั่งของครูฝึก ด้วยการยกขาการเดินข้าม

สิ่งกีดขวาง และการเดินขึ้นที่สูง ความสามารถของควายเหล่านี้สามารถดึงดูคและสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

5.2.2 ความสำคัญของการจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทยพื้นบ้านภาคกลางที่มีต่อแนวคิดชุมชนเทียม

เมื่อมีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมการแสดงความสามารถของควายเพิ่มมากขึ้น ความคิดในการจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยภาคกลางก็เกิดขึ้นมาเริ่มจากการไปหาซื้อและรวบรวมวัสดุ อุปกรณ์วิถีชีวิตชาวนาไทยเก่า ๆ เช่น ยุงข้าว เกวียน ครกกระเดื่อง คราดไถนา สีโบกหรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เครื่องสีข้าว ฯลฯ รวมทั้งการไปขอซื้อบ้านทรงไทยเก่า ๆ ที่มีอายุกว่าร้อยปี มาปลูกไว้ เพื่อหวังให้เกิดเป็นวิถีชีวิตชาวนาไทยจำลองขึ้นมา มีการรับชาวบ้านที่อยู่อาศัยในละแวก เข้ามาดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างวิถีไทยขึ้น จัดให้มีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย สามารถปลูกผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์เริ่มจากการไปหาซื้อและรวบรวมวัสดุ อุปกรณ์วิถีชีวิตชาวนาไทยเก่า ๆ เช่น ยุงข้าว เกวียน ครกกระเดื่อง คราดไถนา สีโบกหรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เครื่องสีข้าว ฯลฯ รวมทั้งการไปขอซื้อบ้านทรงไทยเก่า ๆ ที่มีอายุกว่า ร้อยปี มาปลูกไว้ เพื่อหวังให้เกิดเป็นวิถีชีวิตชาวนาไทยจำลองขึ้นมา มีการรับชาวบ้านที่อยู่อาศัยในละแวก เข้ามาดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างวิถีไทยขึ้น จัดให้มีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย สามารถปลูกผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ไว้เพื่อการบริโภคในครัวเรือนขึ้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้ศึกษาไปพร้อมกับการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ และไม่ลืมที่จะปลูกฝังค่านิยมการละเว้นจากการบริโภคเนื้อควายด้วย

การดำเนินการจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทยพื้นบ้านภาคกลาง มีความสำคัญต่อแนวคิดเรื่องชุมชนเทียม ของ Schuler (1996) ได้กล่าวถึงสาระที่เป็นแก่นของชุมชนใหม่ดังต่อไปนี้

1. ประกอบด้วยวัฒนธรรม หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยมีการจำลองวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นที่ยังคงยึดถือหรือปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ นำมาใช้ในกิจกรรมของการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน และได้รับการสืบทอดอนุรักษ์เอาไว้อย่างมีคุณค่าและมีประโยชน์ เช่น การจำลองประเพณีแต่งงาน การแสดงเพลงอีแซว เป็นต้น

2. การศึกษา เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย และได้ชมการแสดงควาย ก็จะได้รู้เรื่องราวเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของควายไทยโดยวิทยากร คือ คุณ ธวัชชัย พุ่มพุก ซึ่งจะบรรยายประวัติของควายไทยตลอดจนวิถีชีวิตของชาวนาไทย
3. ประชาธิปไตยที่เป็นปึกแผ่น ชาวบ้านในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยทุกคนมีการร่วมมือร่วมใจที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สรรสร้างให้การสืบสานตำนานวิถีชีวิตชาวนาไทย มีการสืบทอดอย่างยั่งยืนอย่างเป็นปึกแผ่น บนความมีประชาธิปไตยและสิทธิเสรีภาพตามครรลองวิถีชีวิตชาวนา
4. พละนาถยและความผาสุก ความผาสุกของชาวบ้านเกิดขึ้นจากการได้มาเป็นส่วนหนึ่งของการจำลองวิถีชีวิตวัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่มีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย เปรียบเสมือนความมีชีวิตอยู่จริง ตามสภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ
5. ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมภายในหมู่บ้านทำให้สภาพเศรษฐกิจภายในหมู่บ้านเกิดการไหลเวียนและมีสภาพคล่องมากขึ้น สามารถช่วยแบ่งเบาค่าใช้จ่ายการดำเนินงานภายในโครงการได้เป็นอย่างดี
6. สารสนเทศและการสื่อสาร การสื่อสารในหมู่บ้านคือ การบอกกล่าวหรือเล่าเรื่องราววิถีชีวิต วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง จากชาวบ้านไปสู่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เช่น วิทยากรได้เล่าประวัติความเป็นมาของควายไทย และวิถีชีวิตชาวนา หรือ การอธิบายความสำคัญของประเพณีการแต่งงาน

นอกจากนี้ **ชุมชนเทียม (pseudo-community)** ตามแนวคิดของ **James Beniger (1987)** และ **Scott Peck (1987)** ได้อธิบายว่า **ชุมชนเทียม** คือภาคที่ไร้ตัวตน จำลองขึ้นเสมือนมีตัวตน มีความสำคัญกับหมู่บ้านควายไทย ดังต่อไปนี้

1. จำลองขึ้นเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน เนื่องจากหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย มีการจัดจำลองวิถีชีวิตชาวนาไทย การคราดนา ไถนาโดยใช้แรงงานจากควายตามแบบสมัยก่อน มีการรวบรวมวัสดุอุปกรณ์สำหรับใช้เพื่อยังชีพ มาจัดแสดงและใช้ประกอบกับการจำลอง มีการจ้างชาวบ้านในระแวก มาเป็นตัวดำเนินเรื่องในการจำลอง เช่น การจำลองประเพณีแต่งงาน การจำลองวิถีชีวิตชาวนา ตลอดจนให้ชาวบ้านเข้ามาอยู่อาศัยมีการปลูกผักพืชสวนครัว และเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภคและจำหน่าย เหมือนดังการมีวิถีชีวิตจริง เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ศึกษาเสมือนการย้อนกลับไปสู่ครรลองวิถีชีวิตชาวนาไทยในอดีต

2. มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านอยู่จริง เพราะชาวบ้านในหมู่บ้านได้ดำรงอยู่ตามครรลองวิถีชนบทไทยตามความเป็นจริง มีการอยู่อาศัยในบ้านทรงไทย หรือเรือนกระท่อมอยู่จริง เพราะนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ต่างมีความคาดหวังอยากเห็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของท้องถิ่น ฉะนั้นสภาพการดำรงชีวิตอยู่ของชาวบ้านภายในหมู่บ้าน จึงดำเนินไปด้วยวิถีชีวิตดั้งเดิมของท้องถิ่นอย่างแท้จริง เสมือนไม่ใช่การจำลอง

1.1 ผลกระทบด้านลบของการจัดการโครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย และการจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน

การจัดตั้งโครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยขึ้นนี้ ทางผู้ก่อตั้งโครงการต้องไม่ลืมเถียงว่า ปณิธานและเป้าหมายของการก่อเกิดหมู่บ้านแห่งนี้ อยู่ที่การอนุรักษ์ควายไทยไว้ มิให้สูญพันธุ์ ตลอดจนมุ่งสืบสานจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน ชาวนาไทยในอดีต เพื่อคงไว้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ศึกษาสภาพวิถีชีวิตของบรรพบุรุษไทยในสมัยก่อน ซึ่งอุดมการณ์ของผู้ก่อตั้งโครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ที่กล่าวมานี้ล้วนเป็นปณิธานที่ดูแล้วมีคุณค่า และนับเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อสังคมไทย ตลอดจนประชากรภายในประเทศ ที่ควายไทย จะไม่ตกเป็นสัตว์เพื่อการบริโภคของมนุษย์เพียงอย่างเดียว ช่วยชี้ให้ประชาชนได้เล็งเห็น ถึงคุณค่าประโยชน์ที่แท้จริงของควายที่มีมาตั้งแต่ในอดีต แต่หากผู้ก่อตั้งโครงการนำอุดมการณ์ที่กล่าวมาทั้งหมด มาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อหวังผลทางธุรกิจ มีการค้ากำไรในเชิงพาณิชย์เกิดขึ้น ปณิธานที่เคยมีคุณค่าสูงส่ง ก็จะกลับกลายเป็นระบบทุนนิยมขึ้นมาในทันที อีกทั้งต้องระวังอย่างยิ่งในการไม่นำโครงการมีคุณค่าเหล่านี้ มาช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ ของผู้ก่อตั้งโครงการ เพื่อช่วยเพิ่มฐานคะแนนความนิยมในทางการเมือง อันจะนำมาซึ่งผลประโยชน์ของผู้ก่อตั้งโครงการเพียงอย่างเดียว ให้โครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย และการจำลองวิถีชีวิตของชาวนาไทยพื้นบ้านภาคกลางนี้ เป็นศูนย์รวมแห่งการเรียนรู้ศึกษา และเป็นสถานที่ส่งเสริมดูแลควายอย่างมีคุณค่าสืบทอดเป็นมรดกมิให้เสื่อมสลายไป ดังที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยได้ปฏิบัติให้ธำรงอยู่ตราบเท่าทุกวันนี้

5.2.2 ความสำคัญของการจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านกับการอนุรักษ์ควายไทยที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

จากการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์และการสังเกตจากเลขานุการผู้ก่อตั้งหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ในหมู่บ้าน ตลอดจนนักท่องเที่ยว ผู้วิจัยพบว่า การจำลองวิถีชีวิต

และวัฒนธรรมพื้นบ้านและการอนุรักษ์ควายไทย ได้ส่งผลดีต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตามแนวทางของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีหัวใจหลักอยู่ที่ การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การประยุกต์และการสร้างใหม่ โดยมีปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดการปฏิบัติตามแนวทางของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อยู่ที่การจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว และจุดขายของการท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยอยู่ที่ “การจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น” ดังนั้นหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย จึงมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังนี้

- **การอนุรักษ์** วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นและการดูแลควายอย่างมีคุณค่าที่ยังคงยึดถือหรือปฏิบัติกันมา ตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ ก็สามารถนำมาเป็นสื่อพื้นบ้านในการจำลองกิจกรรมต่าง ๆ ของการท่องเที่ยว เพื่อให้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมตลอดจนควายไทยเหล่านั้นได้รับการสืบสานและอนุรักษ์เอาไว้อย่างมีค่าและมีประโยชน์ เช่น การจำลองพิธีแต่งงาน เพลงอิแซว การทำไร่ไถนาโดยใช้แรงงานจากควาย ภูมิปัญญาด้านการปลูกพืชสมุนไพร การทำน้ำตาลปึกจากเตาดินเผา เป็นต้น เมื่อเยาวชนของหมู่บ้านและนักท่องเที่ยว ได้เห็นการให้ความสำคัญของผู้ใหญ่ในการอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ ก็จะก่อให้เกิดการเรียนรู้และเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมแรงร่วมใจกันอนุรักษ์ขึ้นมาได้ เช่น การช่วยกันไม่บริโภคเนื้อควาย เป็นต้น

การจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยจึงน่าจะเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะส่งเสริมให้เกิดกระแสอนุรักษ์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยมุมมองและแนวคิดใหม่ ๆ ว่า ปัจจุบันวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นสื่อพื้นบ้านเหล่านี้ สามารถนำมาแปรเป็นทุนวัฒนธรรมในกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเพื่อนำรายได้เข้าสู่ชุมชน เมื่อชาวบ้านช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรม การท่องเที่ยวที่เน้นการขายวัฒนธรรม ก็จะยั่งยืน

- **การฟื้นฟู** ด้วยการนำเอาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ถูกทะเลาะหรือหลงลืมไปตามกาลเวลากลับมาใช้ใหม่ โดยให้เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังที่ หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ได้ฟื้นฟู การใช้ควายเทียมเกวียน เพื่อบรรทุกสัมภาระไปยังไร่นา หรือการคราดนาโดยใช้แรงงานจากควาย หลังจากที่มีความเจริญและความสะดวกสบายทำให้คนในหมู่บ้านนิยมใช้รถไถนามากกว่าการใช้แรงงานจากควาย ที่จางหายไปจากสังคมไทย หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยจึงใช้ควายเทียมเกวียน และการคราดนาจากควายมาจำลองเป็นวิถีชีวิตท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ศึกษาและเป็นการฟื้นฟูมรดกอันล้ำค่าของสังคมไทยให้ถูกปรากฏขึ้นอีกครั้ง

- **การประยุกต์** ที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยได้มีการนำควายมาประยุกต์ นอกจากการเทียมเกวียนและการคราดนา คือการนำควายมาฝึก จนสามารถแสดงความสามารถให้สร้างความสำราญจนเกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ที่ในอดีต ควายถือเป็นสัตว์ที่ใช้แรงงานเพียงอย่างเดียว แต่ในปัจจุบันควายสามารถแสดงความสามารถด้วยการสวัสดี ยิ้ม ยกขาซ้าย-ขวา การนอนตาย การเดินข้ามสิ่งกีดขวาง และการเดินขึ้นที่สูงชัน เป็นต้น นอกจากนี้จะได้สืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน และการอนุรักษ์ควายแล้ว นักท่องเที่ยวยังได้ชมความน่ารักจากการแสดงความสามารถของควายจนเกิดความประทับใจด้วย

- **การสร้างใหม่** เกิดจากการนำวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านมาจำลอง และนำความสามารถของควายไทยมาแสดงเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชม และให้นักท่องเที่ยวได้พบกับบทบาทใหม่ของวัฒนธรรมเหล่านี้ ว่ามิได้เป็นสิ่งที่สร้างความสนุกสนานหรือมีความสำคัญต่อกิจกรรมด้านวิถีชีวิตวัฒนธรรมเท่านั้น แต่แนวทางการนำสื่อพื้นบ้านมาเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมผ่านการท่องเที่ยว ยังสร้างบทบาทใหม่ให้กับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น ว่าเป็นสิ่งที่มีมูลค่า สร้างความต้องการให้กับนักท่องเที่ยว จนเป็นจุดขายที่สำคัญของการท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

5.2.3 วิถีชีวิตวัฒนธรรมพื้นบ้านและการอนุรักษ์ควายกับจุดขายของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

ผู้ก่อตั้งโครงการและคุณจำลอง เสือน้อย ได้มีมุมมองและอุดมการณ์ในการก่อตั้งหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยอยู่ที่การช่วยเหลือดูแลและอนุรักษ์ควายไทย มิให้สูญพันธุ์ไปจากเมืองไทย ในปัจจุบันมีจำนวนควาย เหลืออยู่ในประเทศไทยไม่ถึง 300,000 ตัว สาเหตุที่ควายลดจำนวนลงก็เพราะคนไทยกินเนื้อควายกันมาก การที่จะให้องค์กรหนึ่งองค์กรใด มาแก้ไขเพียงลำพังคงเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก หากคนไทยยังคงบริโภคเนื้อควายกันอยู่ ผู้ก่อตั้งโครงการจึงหาวิธีที่จะช่วยให้ควายมีการเพิ่มจำนวนขึ้น ด้วยการจัดหาทั้งการขอรับบริจาค การไปไล่ชีวิต และการรับซื้อ การรวบรวมไว้ เมื่อมีจำนวนควายเพิ่มมากขึ้น ก็ย่อมมีค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว ผู้ก่อตั้งโครงการจึงได้มีความคิดที่ว่า นำควายที่มีอยู่มาทำการฝึกสอนให้สามารถแสดงความสามารถได้ ซึ่งจะนำพานักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชม เพื่อจะได้มีเม็ดเงินไหลเวียนเข้ามาช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นลงไปได้บ้าง เมื่อมีนักท่องเที่ยวมากขึ้น การจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยภาคกลาง จึงเป็นจุดขายที่สำคัญต่อมา ที่น่าจะทำให้การท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ครอบคลุมมากขึ้น คุณจำลอง เสือน้อย จึงทำการไปหาซื้อและรวบรวม วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ ที่ใช้

ในการดำเนินชีวิตของชาวนาไทยดั้งเดิม เช่น บ้านทรงไทยเก่า ๆ ยุงข้าว คราดไถนา เกวียน ครก กระเดื่อง และอุปกรณ์การทำนา มาจัดแสดงไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ดูไปพร้อมกัน การจำลองวิถีชีวิตชาวนาไทย เช่น การไถนาโดยใช้แรงงานจากควาย การหมุนหีบอ้อย โดยใช้ควาย การใช้ควายเทียม เกวียนเพื่อบรรทุกสัมภาระสิ่งของไปยังท้องทุ่งนา

เหล่านี้ จึงเกิดเป็นวิถีชีวิตคนไทยพื้นบ้านภาคกลางที่ครบวงจร มีการทำไร่นานับเป็นการสร้างจุดขายที่เป็นรูปธรรมชัดเจน พร้อมกับการปลูกฝังจิตสำนึกการละเว้นจากการบริโภคเนื้อควาย ยามเมื่อนักท่องเที่ยวได้สัมผัส ความน่ารักแสนรู้ของควาย และได้เล็งเห็นถึงคุณค่าประโยชน์ของควายไทยในสมัยดั้งเดิม

นอกจากนี้การจำลองประเพณีพื้นบ้าน ก็เป็นอีกจุดขายหนึ่งที่ทำให้ให้นักท่องเที่ยวได้เล็งเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีไทยแท้แต่โบราณ ที่เป็นประเพณีอันทรงคุณค่าแสดงถึงความ เป็นเอกลักษณ์ของชาติไม่แพ้ชนชาติใดในโลก

5.2.4 การตลาดของการท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

การนำเอาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านมาแปรเป็นทุนวัฒนธรรม จนเกิดเป็นสินค้าทางด้านวัฒนธรรมประเภทการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทำให้การตลาดด้านการท่องเที่ยวของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ดำเนินไปในแนวทางเดียวกับนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพราะการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้วางนโยบายและแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยการมุ่งเน้นการส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงคุณภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อให้สามารถรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยวในระยะยาวและคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ

กลุ่มเป้าหมายของการตลาดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยจึงได้แก่ ผู้ชื่นชอบการท่องเที่ยวแบบเรียบง่าย พร้อมจะเรียนรู้และศึกษาวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่น แต่จะต้องเปิดใจกว้างที่จะรับและการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ที่อาจจะไม่คุ้นเคย รวมถึงการยอมรับการปลูกฝังจิตสำนึกให้ช่วยกันอนุรักษ์สัตว์ที่มีคุณค่าอย่างควายไทย

- ลักษณะของตลาดการท่องเที่ยว

ลักษณะของตลาดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย วิเคราะห์ ตามลักษณะตลาดการท่องเที่ยวของฉลองศรี พิมลสมพงษ์ ดังนี้

1. ผู้ซื้อ ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย โดยจะเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีวิถีทางการท่องเที่ยวที่เรียบง่าย สนใจในการศึกษาวิถีชีวิตชาวนาไทยพื้นบ้านภาคกลาง วัฒนธรรมประเพณี เช่น การร่วมชมประเพณีแต่งงานของภาคกลาง การได้ศึกษาวิถีชีวิตไทยในอดีต เช่น การชมการไถนา โดยใช้ควาย การนั่งควายเทียมเกวียน

2. ผู้ขาย ได้แก่ ผู้ประกอบธุรกิจ หรือผู้ก่อตั้งโครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยที่ทำหน้าที่ในการก่อตั้งโครงการ ผลิตภัณฑ์ในลักษณะการแปรรูปสินค้าและบริการ เช่น การสร้างจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทยพื้นบ้านภาคกลาง การฝึกสอนและการแสดงความสามารถของควาย

3. สินค้าและบริการ สินค้าและบริการในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

3.1 สินค้าที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ควายที่อยู่ในความดูแลของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย ซึ่งทางหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยได้ทำการฝึกสอนให้สามารถแสดงความสามารถได้ จนเป็นที่ชื่นชอบของบรรดานักท่องเที่ยว เช่น การยืมการสวัสดี การยกขา การเดินขึ้นที่สูงชัน เป็นต้น

3.2 สินค้าที่มนุษย์สร้างขึ้น แบ่งออกเป็นหลายชนิด ได้แก่

3.2.1 สิ่งก่อสร้างที่สำคัญ เช่น อนุสาวรีย์ควาย พิพิธภัณฑ์ประมง ลานแสดงความสามารถของควาย เรือนที่พักของควาย เตาดินเผาสำหรับทำน้ำตาลปึก และการสร้างรีสอร์ทภายในหมู่บ้าน

3.2.2 สิ่งดึงดูดใจทางด้านวัฒนธรรมและสังคม ทั้งรูปธรรมและนามธรรมได้แก่ การจำลองประเพณีแต่งงานของพื้นบ้านภาคกลาง ภาษาท้องถิ่นที่เรียกว่า เหนอแบบสุพรรณ การจำลองวิถีชีวิตชาวนาไทยในอดีต เช่นการไถนาโดยใช้แรงงานควาย การนั่งควายเทียมเกวียน การปลูกพืชผักสวนครัวและการเลี้ยงสัตว์เพื่อยังชีพชาวนา

3.2.3 สินค้าและบริการที่อำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ บริการด้านที่พักในรีสอร์ทของหมู่บ้าน การบริการอาหารและเครื่องดื่ม

- **หลักการตลาด 4 P's**

การตลาดของการท่องเที่ยวของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย วิเคราะห์ตามหลักการตลาด 4 P's (อ้างใน ฉลองศรี พิมลสมพงษ์, แหล่งเดิม.)

1. สินค้าและบริการ (Product) การจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย มีสินค้าที่สำคัญคือ การขายวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน รวมถึงการแสดงความสามารถของควายไทย ด้วยการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาท่องเที่ยวและได้ร่วมกิจกรรมต่างๆ ภายในหมู่บ้าน เช่น การนั่งควายเทียมเกวียน การร่วมรดน้ำสังข์ในพิธีแต่งงาน เป็นต้น ซึ่งนอกจากนักท่องเที่ยวจะได้ร่วมกิจกรรมกับชาวบ้านของหมู่บ้านแล้ว นักท่องเที่ยวยังได้รับรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น

2. ราคา (Price) เป็นส่วนประสมการตลาดที่เป็นตัวแปรสำคัญต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่มีรายได้ในระดับปานกลาง ย่อมมีความต้องการการท่องเที่ยวที่มีค่าใช้จ่ายไม่สูงนัก ที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยเป็นการจัดการท่องเที่ยวที่ราคาค่อนข้างย่อมเยา เมื่อเปรียบเทียบกับการท่องเที่ยวที่อื่นๆ ราคาค่าเข้าชมหมู่บ้านเพียง 20 บาท ค่านั่งควายเทียมเกวียนราคา 20 บาท และค่าเข้าชมการแสดงควายเพียงท่านละ 30 บาท จึงนับเป็นการท่องเที่ยวที่ประหยัดไปพร้อมๆ กับการเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น

3. ช่องทางการจำหน่าย (Place) ช่องทางการจำหน่ายของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยเป็นรูปแบบของการเดินทางผ่านไปมา นักท่องเที่ยวก็จะทำการแวะชมเพราะหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยตั้งอยู่ติดริมถนนหมายเลข 340 นักท่องเที่ยวสามารถมองเห็นรูปอนุสาวรีย์ควายขนาดใหญ่ที่ตั้งตระหง่านอยู่ริมทางหลวง

4. การส่งเสริมการตลาด (Promotion) ประกอบด้วยการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ด้วยการเผยแพร่ข่าวสารการท่องเที่ยวผ่านทางเว็บไซต์ www.buffalovillages.com และรายการส่งเสริมการท่องเที่ยว ตลอดจนสื่อวิทยุชุมชนคนบ้านควาย ป้ายโฆษณา แผ่นพับต่างๆ

นอกจากนี้ ยังมีน้ำใจไมตรีของชาวบ้านในหมู่บ้านที่ส่งผลต่อการส่งเสริมการตลาดให้กับการท่องเที่ยวได้โดยแบบไม่รู้ตัว นั่นคือ การแสดงความเป็นกันเอง ยิ้มแย้มแจ่มใส และการ

ช่วยแนะนำการท่องเที่ยวในหมู่บ้านด้วยภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ที่เรียกว่า “เหนือแบบสุพรรณ” เป็น การทำการตลาดจากพื้นฐานทางวัฒนธรรมโดยไม่ต้องลงทุนซื้อหาหรือจัดเตรียมสิ่งของมีค่าราคา แพงไว้ให้แก่นักท่องเที่ยว

5.2.5 ความเข้าใจในอุดมการณ์และความประทับใจของนักท่องเที่ยว

จากการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย พบว่า นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจในอุดมการณ์ของผู้ก่อตั้งโครงการ และประทับใจต่อวิถีชีวิตและ วัฒนธรรมพื้นบ้านดังต่อไปนี้

5.2.5.1 ความเข้าใจและประทับใจต่อการอนุรักษ์ควายไทย รวมถึงการแสดงความ สมารถของควายไทย เนื่องจากว่าปัจจุบันจำนวนควายในประเทศเหลืออยู่จำนวนน้อยลง หมู่บ้าน อนุรักษ์ควายไทยได้ทำการรวบรวมจัดหา ไร่ชีวิต การรับบริจาค และทำการซื้อควายมาทำการ เลี้ยงและดูแลไว้ในบริเวณหมู่บ้าน ทำให้นักท่องเที่ยวได้เห็นสภาพความเป็นอยู่และการดูแลควาย อย่างดีจากชาวบ้าน เช่น การให้อาหาร การทำความสะอาดควาย ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจว่า หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย เป็นสถานที่ที่ทำการอนุรักษ์ควายไทยเอาไว้ไม่ให้สูญพันธุ์ นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวยังเกิดความประทับใจในการแสดงความสามารถของควาย ที่สร้างความสนุกสนาน ให้กับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก เพราะควายในหมู่บ้านสามารถทำตามคำสั่งของครูฝึกได้เป็นอย่างดี เช่น การยืม การสวัสดี การยกขา และการนอนตาย เป็นต้น นอกจากนี้การนั่งควายเทียมเกวียน ก็ยังเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวิถีชีวิตการเดินทางแบบสมัยบรรพบุรุษที่ ในชีวิตจริงไม่เคยได้สัมผัสมาก่อน พร้อมกับปลูกฝังจิตสำนึกการไม่บริโภคเนื้อควายด้วย

5.2.5.2 วัฒนธรรมประเพณีการแต่งงาน ซึ่งเป็นประเพณีการแต่งงานแบบไทยภาค กลางดั้งเดิมที่หาดูได้ยาก วิทยากรมีการบรรยายความสำคัญและความหมายของที่มาของอุปกรณ์ ข้าวของเครื่องใช้ที่ใช้ประกอบในขบวนแห่ขันหมาก ทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และเข้าใจถึง ความสำคัญของสิ่งต่างๆ และเป็นการสร้างกิจกรรมระหว่างการท่องเที่ยว โดยดึงเอาประเพณีเข้า มาร่วมด้วยอย่างลงตัว ด้วยการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวร่วมรดน้ำสังข์แก่คู่บ่าวสาว สามารถ สร้างรอยยิ้มไปพร้อมๆ กับการศึกษาเรียนรู้ นักท่องเที่ยวจึงประทับใจพิธีแต่งงานมาก

5.2.5.3 วิถีชีวิตชาวนาไทย เพราะนักท่องเที่ยวได้เห็นการจำลองวิถีชีวิตชาวนาไทยแบบดั้งเดิม ซึ่งในปัจจุบันไม่สามารถหาดูได้ง่ายนัก ภาพการไถนาโดยใช้แรงงานจากควาย การไถตะ ไถแปร การเทียมเกวียนของชาวนาไทยเพื่อเดินทางไปยังท้องไร่ท้องนา เหล่านี้ล้วนเป็นภาพที่สร้างความประทับใจสอดแทรกการศึกษาเรียนรู้ถึงประวัติความเป็นมาของควายและวิถีชีวิตบรรพบุรุษไทย ซึ่งเยาวชนรุ่นหลังก็จะได้เข้าใจเรียนรู้ควบคู่กับความสนุกสนานเพลิดเพลินนอกตำราเรียน

5.2.5.4 การแสดงเพลงอีแซว เป็นศิลปะการแสดงเพลงของท้องถิ่น เนื่องจากว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะมีภูมิลำเนาอยู่ในภูมิภาคอื่นๆ ที่นอกเหนือจากจังหวัดสุพรรณบุรี บางคนเพิ่งเคยได้ชมการแสดงเพลงอีแซวเป็นครั้งแรกที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย เมื่อมีโอกาสได้ชมการแสดงก็ได้เข้าใจในศิลปะการแสดงของท้องถิ่น และด้วยความสามารถของเยาวชนภาคกลางที่พูดสำเนียงแบบสุพรรณ จึงสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวได้

5.2.5.5 ใจและอัธยาศัยไมตรีของชาวบ้าน เพราะเป็นความประทับใจที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมของชาวบ้านของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยที่แสดงออกและปฏิบัติกับนักท่องเที่ยวด้วยความจริงใจ รวมถึงสำเนียงการพูดที่เป็นภาษาเอกลักษณ์ เมื่อนักท่องเที่ยวได้ฟัง ทำให้รู้สึกถึงความเป็นตัวตนของชาวบ้านท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ข้อมูลที่ได้จากนักท่องเที่ยวทำให้ทราบว่า นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจในอุดมการณ์สอดคล้องกับผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน คือ นายประภัตร โปษสุชน อดีต ส.ส. พรรคชาติไทย ที่ต้องการอนุรักษ์ควายไทยไว้มิให้สูญพันธุ์และธรมรงค์ให้ละเว้นจากการบริโภคเนื้อควาย นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับบรรยากาศของวิถีชีวิตชาวนาไทยแบบดั้งเดิม มีการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านไม่ให้สูญหายไป เพื่อไว้บริการนักท่องเที่ยวและให้เยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ศึกษา ที่นับวันจะหาดูได้ยาก นอกจาก ที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยแห่งนี้

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลของการศึกษาวิจัยเรื่อง วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านกับการสืบสานเพื่อ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย (บ้านควาย-สุพรรณบุรี) ผู้วิจัย ได้แบ่งข้อเสนอออกเป็น 2 ส่วน คือ ข้อเสนอแนะจากผู้วิจัย และข้อเสนอแนะวิจัยในอนาคต

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากผู้วิจัย

5.3.1.1 จากการศึกษาวิจัย การจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย พบว่า หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยควรมีการศึกษาการตลาดการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการจัดการท่องเที่ยว แสดงการจำลองวิถีชีวิตของชาวนาไทยชนบทคือใคร มีลักษณะเป็นอย่างไร มีความ ต้องการอะไรจากการมาท่องเที่ยว ชาวบ้านในหมู่บ้านจะตอบสนองความต้องการนั้นได้อย่างไร โดยเฉพาะเมื่อจุดขายของการท่องเที่ยว คือการจำลองและสืบสานวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทยพื้นบ้าน ภาคกลางสมัยบรรพบุรุษ ตลอดจนการอนุรักษ์ควายไทย จึงต้องมีการวางแผนว่า จะมีการนำเอาสื่อ พื้นบ้านอะไรบ้างมาเป็นทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งสื่อพื้นบ้านนั้นต้องสามารถสื่อสาร เอกลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของท้องถิ่นสมัยบรรพบุรุษอย่างชัดเจน สื่อพื้นบ้านจึง เปรียบเสมือนตัวกลางของกระบวนการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มีความ เข้าใจในวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น และประทับใจต่อการท่องเที่ยวที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

5.3.1.2 การจัดตั้งโครงการอนุรักษ์ควายไทยนี้ อุดมการณ์ในการก่อตั้งหมู่บ้านมี เป้าหมายอยู่ที่ การอนุรักษ์ควายไทยมิให้สูญพันธุ์ ตลอดจนมุ่งสืบสานจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรม พื้นบ้านชาวนาไทยในอดีต เพื่อคงไว้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และศึกษา ซึ่งล้วนเป็นปณิธานที่มี คุณค่าและนับเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อสังคมไทย สามารถช่วยชี้ให้ประชาชนได้เล็งเห็น คุณประโยชน์ที่แท้จริงของสัตว์ที่เกือบถูกลืม อย่างเช่น ควาย ดังนั้นผู้ก่อตั้งโครงการจึงต้องระวัง อย่างยิ่งโดยไม่นำอุดมการณ์ที่กล่าวมา มาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อค้ำกำไรในเชิงพาณิชย์ เพื่อหวังผลทาง ธุรกิจ ด้วยเพราะปณิธานที่เคยมีคุณค่าจะกลับกลายเป็นกลจักรระบบทุนนิยม อีกทั้งผู้ก่อตั้ง โครงการต้องไม่นำโครงการมีคุณค่าเหล่านี้มาช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ เพื่อช่วยเพิ่มฐานคะแนน ความนิยมในทางการเมือง อันจะนำมาซึ่งผลประโยชน์ ของผู้ก่อตั้งโครงการ แต่ฝ่ายเดียว ให้ โครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยและการจำลองวิถีชีวิตวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางนี้ เป็นศูนย์

รวมแห่งการเรียนรู้ศึกษา และเป็นสถานที่ส่งเสริมดูแลควายอย่างมีคุณค่าสืบทอดเป็นมรดกมิให้เสื่อมสลายไป ดังที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยได้ปฏิบัติให้ดำรงอยู่ตราบนานทุกวันนี้

5.3.1.3 การสาธิตการไถนา คราดนาโดยใช้แรงงานจากควาย ตามวิถีชีวิตชาวนาไทยสมัยก่อน จากการที่ผู้วิจัยเข้าไปสังเกตและศึกษากิจกรรมภายในหมู่บ้าน พบว่าการสาธิตการไถนาและการคราดนา โดยใช้แรงงานจากควาย ไม่ได้กระทำบนผืนนาจริง หากแต่เป็นการสาธิตการไถนาบนพื้นที่ทรายบริเวณแสดงความสามารถของควาย ซึ่งจกคำบอกเล่าของเจ้าหน้าที่และชาวบ้านในหมู่บ้านได้บอกกับผู้วิจัยว่า จะทำการสาธิตการไถนาบนแปลงนาจริงเมื่อนักท่องเที่ยวจะมา แม้มีเพียงนักท่องเที่ยวแค่ 2 คน ทางหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยก็จัดการแสดงสาธิตให้ชม แต่จากการสังเกตในช่วง 8 วันที่ทำการศึกษา ทางหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยไม่มีการประชาสัมพันธ์ถึงการจัดการสาธิตการไถนาในแปลงนาจริง จึงทำให้นักท่องเที่ยวพลาดโอกาสการชมไปอย่างน่าเสียดายและหากแม้ว่าจะมีนักท่องเที่ยวเพียง 2 คน ที่ขอให้หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยทำการสาธิตการไถนาโดยใช้ควายในแปลงนาจริง ก็อาจสร้างความรู้สึกรังเกียจ อึดอใจที่จะร้องขอให้สาธิตให้ตนเองได้ชม หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยควรจะมีการสาธิตการไถนา คราดนา บนพื้นที่แปลงนาจริงให้นักท่องเที่ยวได้ชมและศึกษาเรียนรู้ ไม่พลาดโอกาสชมภาพความงดงามการไถนาแบบดั้งเดิมไปอย่างน่าเสียดาย ให้สมกับเป้าหมายหรืออุดมการณ์ที่ผู้ก่อตั้ง โครงการตั้งปณิธานไว้หวังให้หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยเป็นสถานที่ที่รวบรวมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ครบวงจร

5.3.1.4 การแสดงความสามารถของควาย ควรเพิ่มความสามารถของควาย เพื่อเป็นการให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักถึงความสามารถของควายที่มีมาตั้งแต่อดีต เช่น การที่ควายเป็นพาหนะในการสู้รบกับข้าศึก จากประเทศพม่า ในสงครามบ้านบางระจัน ด้วยการแสดงเหตุการณ์ในอดีตอย่างสั้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ระลึกถึงวีรกรรมของบรรพบุรุษและควายไทย ควรเพิ่มกิจกรรมความสามารถของควายด้วยการจัดให้มีการแข่งควายขึ้น ความสนุกสนานในการรับชมด้วย และตลอดจนประชากรควายที่เหลืออีกกว่า 40 ตัว ที่เหลืออยู่ จะได้ออกมาแสดงความสามารถให้เป็นที่ประจักษ์แก่บรรดานักท่องเที่ยว

5.3.1.5 การจัดให้มีการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ คือการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน การเปิดบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยวที่จะทำให้มีรายได้เสริมมากขึ้น และจะทำให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาสัมผัสและเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างแท้จริง

5.4 ข้อเสนอแนะวิจัยในอนาคต

จากการศึกษาเรื่อง “วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านกับการสืบสานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย (บ้านควาย – สุพรรณบุรี) ผู้วิจัยพบว่า ยังมีแนวทางที่จะศึกษาในเรื่องราวที่สอดคล้องหรือเพิ่มเติมต่อไปได้อีก อาทิเช่น

5.4.1 การศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดอื่นๆ

5.4.2 การศึกษาแนวทางการสร้างเศรษฐกิจชุมชนด้วยสื่อพื้นบ้านในจังหวัดอื่นๆ

5.4.3 การศึกษากระบวนการสื่อสารการตลาด เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในรูปแบบอื่นๆ

หากมีการศึกษาวิจัยในมุมมองหรือแนวทางที่แตกแขนงออกไปอีก ผู้วิจัยมั่นใจว่าจะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการจัดการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง เพราะปัจจุบันรัฐบาลก็กำลังส่งเสริมให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อเสริมภาพลักษณ์ประเทศไทยไปในทิศทางที่ดีขึ้น

จากผลการวิจัยทั้งหมดทำให้ผู้วิจัยได้พบว่า ปัจจุบันวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านไม่ได้มีฐานะเป็นเพียงแค่ครรลองของสภาพการดำเนินชีวิตของท้องถิ่นนั้นๆ เท่านั้น หากแต่ยังสามารถที่จะเข้าใจ เรียนรู้ ศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอื่นๆ ทั้งวัฒนธรรมดั้งเดิมและวัฒนธรรมสมัยใหม่ได้ในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่เปิดกว้างให้ชุมชนในแต่ละชุมชนได้มาเรียนรู้ แลกเปลี่ยนครรลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นบ้านนั้นไปพร้อมกับการสร้างความเพลิดเพลิน ความบันเทิงใจ ควบคู่กับการปลูกฝังจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์สิ่งมีชีวิตมีคุณค่าที่ในภาวะปัจจุบันมีปริมาณลดน้อยลง อย่างที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยได้ริเริ่มดูแลและอนุรักษ์ควาย พร้อมกับสอดแทรกการปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์ไปสู่นักท่องเที่ยว ก่อนที่สัตว์มีคุณค่าเหล่านี้จะถูกลืมหายไปจากสังคมไทย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

กาญจนา แก้วเทพ. (2539). **สื่อสองวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

กาญจนา แก้วเทพ, กิตติ กัณภัย และปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล. (ม.ป.ป.). **มองสื่อใหม่ มองสังคม**

ใหม่: การสื่อสารผ่านคอมพิวเตอร์ในยุคสารสนเทศ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะทำงาน. (2538). **บรรยายสรุปจังหวัดสุพรรณบุรี** : สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี.

ฉลองศรี พิมลสมพงษ์. (2542). **การวางแผนและพัฒนากการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2540). **วัฒนธรรมคือทุน**. กรุงเทพฯ : สุขุมและบุตร.

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2539). **ปาฐกถาทู่นวัฒนธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. กรุงเทพฯ : สุขุมและบุตร.

สมสุข หินวิมาน. **ประมวลสาระชุดวิชา ปรัชญาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสื่อสาร หน่วยที่ 13**.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

บทความ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (มกราคม-มีนาคม). “มารู้จักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกันเถอะ.” **จุลสารการท่องเที่ยว**. หน้า 10-18.

ยุวดี นิรัตน์ตระกูล. (2538, กรกฎาคม-กันยายน). “Eco-Tourism : การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์.” **จุลสารการท่องเที่ยว**. หน้า 50-58.

ไศรยา หอมชื่น. (2539, เมษายน-มิถุนายน). “ทัศนนะของ Tour operator ต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเมืองไทย.” **จุลสารการท่องเที่ยว**. หน้า 25-27.

เอกสารอื่น ๆ

สมควร กวียะ. (2535). สถานภาพปัจจุบันของสื่อพื้นบ้านกับการพัฒนาและ ถ่ายทอดวัฒนธรรม. ในเอกสารสัมมนาเชิงปฏิบัติการมิติใหม่ของสื่อพื้นบ้าน บทบาทของศิลปินพื้นบ้านในฐานะนักสื่อสารเพื่อการพัฒนาและถ่ายทอดวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. หน้า 1.

วิทยานิพนธ์

- กฤษฎา สุริยวงศ์. (2538). การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บ้านทรงไทย ปลายโพงพาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- วสุ เขียวสะอาด. (2545). การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยและชาวมอญที่ก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษา ตำบลตลาด อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- เยาวลักษณ์ ชีพสกุล. (2544). กระบวนการสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวเขา: ศึกษาเฉพาะในกรณีหมู่บ้านหนองเต่า อ.แมริม จังหวัดเชียงใหม่ 1 วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ (สื่อสารมวลชน). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิไลภรณ์ จิรวินศรชัย. (2544). สื่อพื้นบ้านในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ พักทางวัฒนธรรม (โฮมสเตย์) : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

สารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

กระดานสนทนานาฏศิลป์ไทย. สืบค้นเมื่อ 8-12 กุมภาพันธ์ 2549, จาก www.thaidance.com

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศ. สืบค้นเมื่อ 8-12 กุมภาพันธ์ 2549, จาก

www.ravonazone.com

ความหมายของวัฒนธรรม. สืบค้นเมื่อ 8-12 กุมภาพันธ์ 2549, จาก www.culture.co.th

ผกาพรรณ สกุลมัน. ทำไมคนไทยจึงลืมหอย. สืบค้นเมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2549, จาก

www.doae.co.th

วัวควาย. สืบค้นเมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2549, จาก www.school.net.th

สัมภาษณ์

กมลฉัตร สุขสะอาด. เจ้าหน้าที่วิทยากร. สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2549.

_____. เจ้าหน้าที่วิทยากร. สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549.

คมกริช ศรีบัวทอง. เจ้าหน้าที่ดูแลควาย. สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2549.

จำลอง เสือน้อย. เลขาธิการผู้ก่อตั้งโครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย. สัมภาษณ์ 4 มิถุนายน 2549.

_____. เลขาธิการผู้ก่อตั้งโครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย. สัมภาษณ์ 14 มกราคม 2550.

จรัส พิภพเงิน. นักท่องเที่ยว. สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549.

ชมพูนุช วารี. นักท่องเที่ยว. สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549.

ชำเลื่อง มณีวงศ์. ครูผู้ฝึกสอนการแสดงเพลงอีแซว. สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549.

ทวิดา รักขยัน. นักท่องเที่ยว. สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2549.

ทวิศักดิ์ รักขยัน. นักท่องเที่ยว. สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2549.

_____. นักท่องเที่ยว. สัมภาษณ์ 4 มิถุนายน 2549.

ทิพย์ รุ่งเรือง. แม่ค้าเช่าที่เพื่อจำหน่ายสินค้าภายในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย. สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549.

ทศพร โภทสุชน. กำนัน ม.1 ต.วังน้ำซับ อ.ศรีประจันต์ จ.สุพรรณบุรี. สัมภาษณ์ 14 มกราคม 2550.

ทัศนีย์ เฟื่องพันธ์ง่า. นักท่องเที่ยว. สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549.

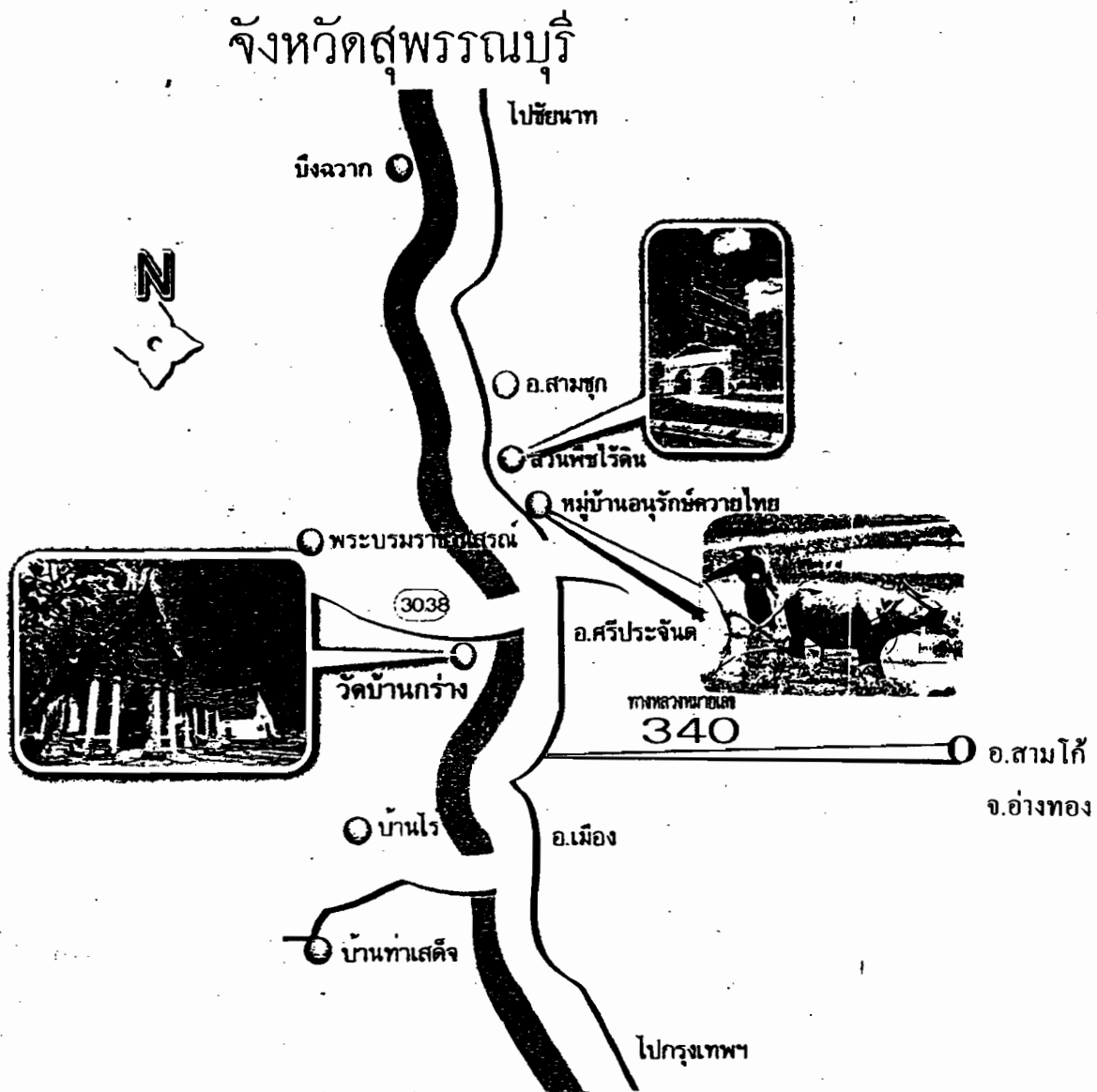
ทัศนียา เอี่ยมมาก. นักท่องเที่ยว. สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549.

ธวัชชัย พุ่มพุก. นักพากษ์การแสดงความสามารถของควาย. สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2549.

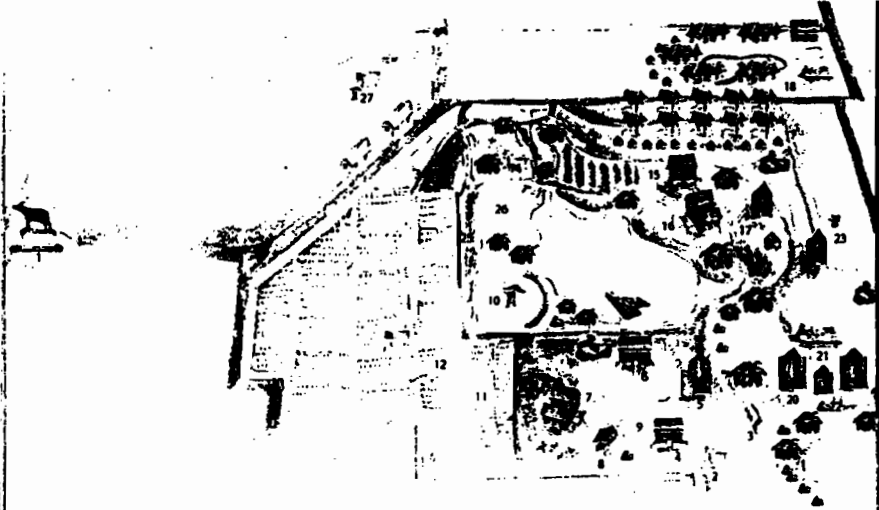
_____ . นักพากษ์การแสดงความสามารถของควาย. สัมภาษณ์ 13 มีนาคม 2549.
บุญเรือน เปรมทองสุข. แม่ค้าเช่าที่เพื่อจำหน่ายสินค้า. สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549.
บุญส่ง เกศสุริวงษ์. หัวหน้าคูแลควาย. สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2549.
_____ . หัวหน้าคูแลควาย. สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549.
ปิยณัฐ พิภเงิน. นักท่องเที่ยว. สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549.
มานพ คำหอม. นักท่องเที่ยว. สัมภาษณ์ 4 มิถุนายน 2549.
มานิตย์ ยอดปรานก์. นักท่องเที่ยว. สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549.
วิโรจน์ ศรีวิราพันธ์. นักท่องเที่ยว. สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2549.
สมพร ทับกลาง. ชาวบ้านภายนอกหมู่บ้าน. สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549.
สุกัญญา พิภเงิน. นักท่องเที่ยว. สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549.
สำรวย มาจันทร์. ชาวบ้านที่ทำหน้าที่ในการทำน้ำตาลปี๊บ. สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549.
สำราญ คล้ายหิรัญ. ชาวบ้านคูแลเรือขนานา. สัมภาษณ์ 11 มีนาคม 2549.
สุรพล รุ่งเรือง. เจ้าหน้าที่คูแลควาย. สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2549.
สำเนียง จงสมจิตร. เจ้าหน้าที่สาธิตและจำหน่ายขนม. สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2549.
อนงค์ ศรีอ่อนดี. แม่ค้าเช่าที่เพื่อจำหน่ายสินค้า. สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2549.
อารยา สีเขียวแก่. นักท่องเที่ยว. สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2549.
อุดม ภัคดีผล. เจ้าหน้าที่สาธิตและจำหน่ายขนม. สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2549.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก. แผนที่ตั้งหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

ภาคผนวก ข. แผนที่ภายในบริเวณหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

แผนที่ภายในบริเวณบ้านควาย

1. อนุสาวรีย์ควาย	10. ลานแสดง	19. เรือนพักนักท่องเที่ยว
2. ส่วนต้อนรับ	11. ที่อาบน้ำควาย	20. ร้านอาหาร
3. ศาลาประชาสัมพันธ์	12. นาข้าว	21. ห้องธัญญาวัตร 1
4. เรือนปลายนา	13. พิพิธภัณฑ์ประมง	22. ห้องธัญญาวัตร 2
5. เรือนฉางน้ำขับ	14. โรงหีบอ้อย	23. เรือนกล้วยไม้
6. เรือนดอนนูปผา	15. บ้านแพทย์แผนไทย	24. สวนพืชสมุนไพร
7. เรือนศรีประจันต์	16. เรือนคหบดี	25. ที่ผูกควาย
8. ยุงข้าว	17. เรือนโหราจารย์	26. ลานนวดข้าว
9. ลานตากข้าว	18. บ้านไทยรีสอร์ท	27. คอกควาย

ภาคผนวก ค. ตัวอย่างข้อมูลการท่องเที่ยวของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย
จากสื่อประชาสัมพันธ์แผ่นพับ

ภาคผนวก ง. ภาพแสดงลักษณะทางกายภาพทั่วไปและบรรยากาศการท่องเที่ยว
บริเวณหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

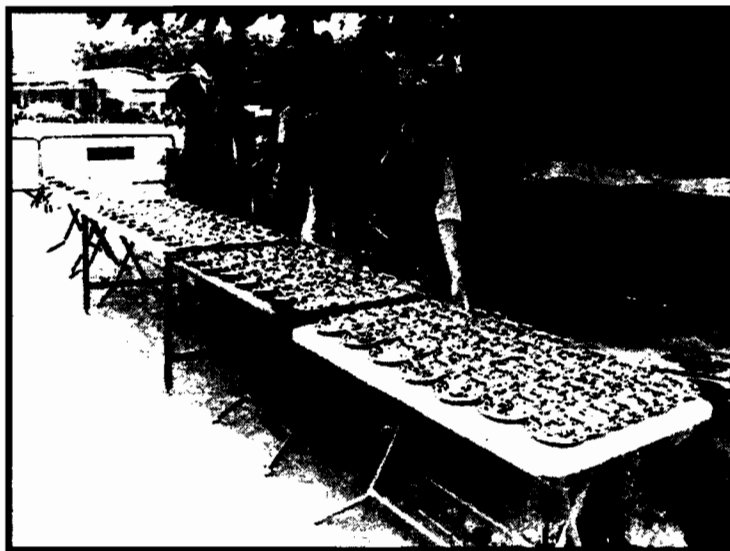
ภาพแสดงลักษณะทางกายภาพทั่วไปและบรรยากาศการท่องเที่ยวบริเวณ
หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย (บ้านควาย-สุพรรณบุรี)

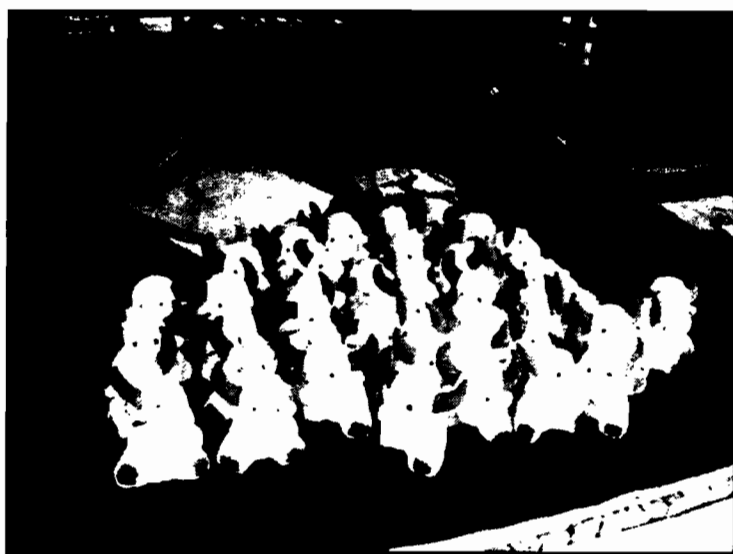
ภาพแสดงป้ายทางเข้า หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

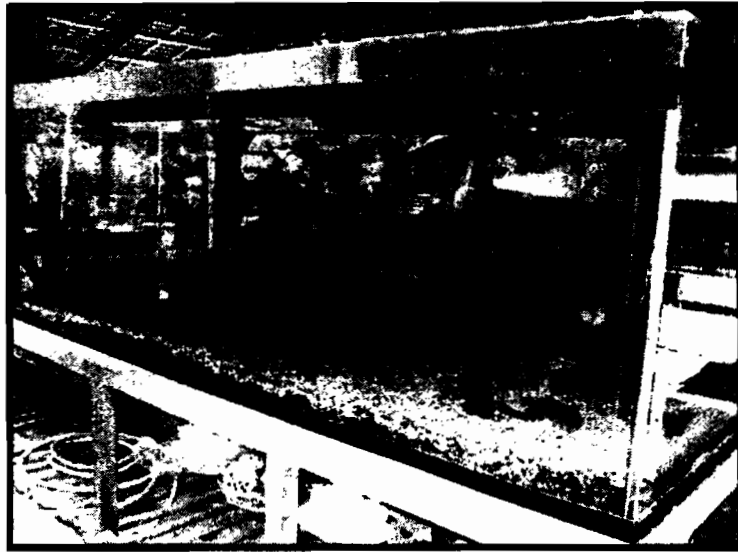
แสดงสภาพภายในของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

ภาพแสดงร้านจำหน่ายงานที่ระลึกหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

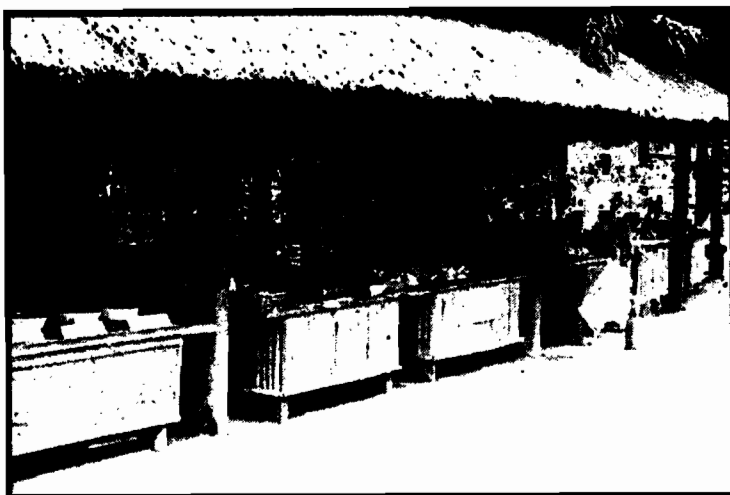
ภาพแสดงของที่ระลึกสำหรับจำหน่ายนักท่องเที่ยว

ภาพแสดงพิพิธภัณฑ์ปลาบริเวณหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

แสดงสภาพภายในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

ภาพแสดงร้านค้าที่มาเช่าที่จำหน่ายสินค้าในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

การแสดงเพลงอีแซวจากนักเรียนโรงเรียนวัดบ้านกร่าง อ.ศรีประจันต์

ภาพขณะสัมภาษณ์ครูผู้ฝึกสอนการแสดงเพลงอีแซว

ภาพนักท่องเที่ยวกำลังชมการแสดงความสามารถของควาย

ภาพการแสดงความสามารถของควายในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

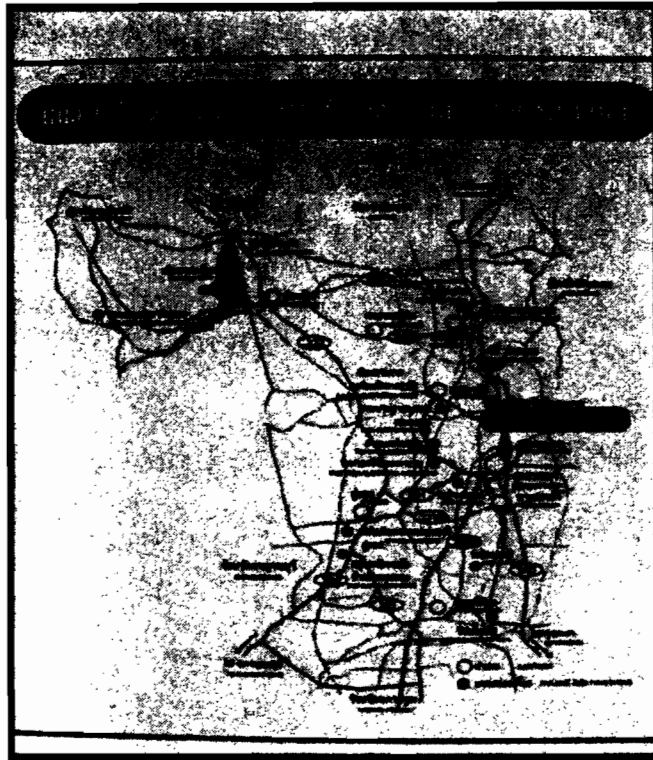
ภาพขณะสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

ภาพแสดงนักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมขี่ควายในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

ภาพแสดงสภาพภายในหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย

ภาพแสดงแผนที่จังหวัดสุพรรณบุรี

ภาพแสดงสถานีวิทยุชุมชนคนศรีประจันต์

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

นางสาวศรีสุดา พรหมทอง

ประวัติการศึกษา

- ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านหนองชุม
- ระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 1 อ.ดอนเจดีย์ จ.สุพรรณบุรี
- ระดับปริญญาตรี สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี (พ.ศ.2544)

ประสบการณ์การทำงาน

- เจ้าหน้าที่บริการข้อมูลข่าวสาร สำนักงาน ประกันสังคม (พ.ศ.2549 – พ.ศ.2550)

ทุนการศึกษา

- ทุนเรียนดี ระดับปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ กลุ่มวิชานิติศาสตร์ธุรกิจ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ (พ.ศ.2547)